

Å stemme med føttene

*Unge voksne spanjolars forståelse av
migrasjon som en politisk handling*

Sigrid Roen Hansen

Masteroppgave ved Institutt for Sosiologi og
Samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2013

Å stemme med føttene

En studie av unge voksne spanjolars forståelse av migrasjon som en politisk handling.

© Sigrid Roen Hansen

2013

Å stemme med føttene

Sigrid Roen Hansen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslo Kopisten, Oslo

IV

Sammendrag

Tittelen på denne oppgaven er «Å stemme med føttene¹». Den er valgt fordi den, etter min mening, gir den beste beskrivelsen av hvordan unge voksne spanjoler ser på migrasjon som en politisk handling. Analysen viser at det er et misforhold mellom unge voksne spanjolars forventninger til egen framtid, og den situasjonen de i dag befinner seg i. Krisen har fjernet både økonomiske og sosiale muligheter, og manglende muligheter har skapt frustrasjon. Gjennom migrasjon kan unge voksne spanjoler både forsøke å forbedre egen situasjon, og på samme tid signalisere hvilke konsekvenser krisen har for deres liv. På denne måten kan de sette sine problemer på den politiske dagsorden i Spania. Migrasjon er (med andre ord) en mulighet til å stemme med føttene.

Oppgaven har sitt teoretiske utgangspunkt i Max Webers tese om forklaring gjennom forståelse («verstehen») (Weber 1999). Jeg har søkt meningen unge voksne spanjoler tillegger migrasjon, for på denne måten å forstå hvordan de ser på sine handlinger. Mitt teoretiske rammeverk trekker på ulike bidrag som kan bidra til å belyse migrasjon som en økonomisk, sosial og politisk mulighet. Oppgavens hovedfokus ligger på forståelse av migrasjon som en politisk handling, og jeg har brukt Albert O. Hirschmans teori om «Exit, Voice & Loyalty» (1970). For en forståelse av migrasjon som et meningsfylt alternativ vil jeg imidlertid også trekke fram hvordan migrasjon tolkes som en økonomisk og sosial mulighet. Et økonomisk perspektiv gir grunnlaget for å forstå hvordan migrasjon kan bli vurdert som rasjonell vurdering om kostnad-nytte (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, 1989, Todaro & Maruzko 1987, Borjas 1990). For en rikere forståelse av hvordan migrasjon blir vurdert som et meningsfylt alternativ, har jeg støttet meg på bidrag som peker på hvordan økonomiske beslutninger påvirkes av den sosiale konteksten de blir tatt innenfor. Mark Granovetters begrep om *embeddedness* står her sentralt (Granovetter 1985).

Min analyse består av to kapitler. I første analysekapittel ser jeg på hvordan unge voksne spanjoler tolker migrasjon som en mulighet ut ifra økonomiske og sosiale forhold i deres liv. Mine informanter vurderer migrasjon som en investering i egen framtid. Manglende økonomiske muligheter i Spania gjør migrasjon til det beste alternativet i deres nåværende

---

¹ Begrepet «Å stemme med føttene» knytter seg gjerne til Charles Tiebout, og hans teori om at enkeltindivider forflytter seg mellom lokalsamfunn, som tilbyr ulike plikter og rettigheter, for å oppnå best utbytte (Tiebout 1956).

situasjon. Migrasjon er en mulighet til å oppnå økonomisk autonomi, og en mulighet til å investere i egen framtid, da de gjennom migrasjon kan opparbeide seg viktig arbeidserfaring. Mine informanter vurderer også migrasjon som et sosialt meningsfylt alternativ. Fordi manglende økonomiske muligheter har innskrenket deres sosiale handlingsrom ser informantene for seg at et liv i utlandet kan by på sosiale muligheter. Som unge på vei over i voksenlivet ser de for seg å kunne flytte hjemmefra og skape seg et selvstendig liv i utlandet. Gjennom muligheten til migrasjon kan informantene opprettholde egen identitet som unge og resurssterke fra middelklassen, og migrasjon gir derfor håp om en bedre framtid snarere enn nedadgående klasseidentitet. Migrasjon gir også muligheten til få nye inntrykk, og knytte seg til andre mennesker og kulturer. Migrasjon gir rom for selvrealisering.

I analysens andre kapittel diskuterer jeg hvordan migrasjon kan forstås som en politisk handling. Intervjuene viser at den pågående krisen har skapt frustrasjon blant unge voksne. Frustrasjonen har ført til økende politisk bevissthet. Migrasjon blir vurdert som en mulighet til å forbedre egne framtidsutsikter, da informantene har liten tiltro til at politisk deltakelse innad i Spania vil endre deres nåværende situasjon. Mine informanter bruker migrasjon til å ytre misnøye. Framfor at migrasjon er en handling som står som en motsetning til politisk deltakelse, finner jeg at mine informanter tillegger egne migrasjonsplaner politisk tyngde. Migrasjon blir vurdert som en politisk protest, og valget om å migrere ser også ut til å være et forsøk på sette spørsmål knyttet til egen situasjon på dagsorden. Migrasjon blant unge voksne kan derfor tolkes som en politisk handling.

Forord

I arbeidet med oppgaven har jeg hatt mange gode hjelpere, og det er derfor mange som fortjener en takk. Først og fremst vil jeg takke mine informanter. Oppgaven hadde ikke blitt til uten dere. Tusen takk for at dere delte deres historier. Jeg vil for alltid være imponert over deres mot og styrke til å stå oppreist i en situasjon som til tider kan virke håpløs.

Min hovedveileder, Jon Horgen Friberg, har vært en viktig støtte gjennom dette prosjektet. Takk for at du har engasjert deg i mitt prosjekt, for at du har fungert som et levende leksikon, og for at du alltid har tatt deg tid til en prat. Takk også til min biveileder, Katrine Fangen, for gode tips i slutfasen av prosjektet, og til alle på Fafo som har delt av sine erfaringer.

En stor takk går også til Kgl. Norsk Ambassade i Madrid, ved Ambassadør Johan Vibe. Takk for bistand til rekruttering av informanter, kontorplass i skriveprosessen, og for interesse for mitt prosjekt. En spesiell takk til Marta Romero de la Cruz som har kommet med gode tips gjennom hele prosessen.

Takk til Bente Gundersen ved Universidad Complutense de Madrid for bistand til rekruttering av informanter, og til ungdomsorganisasjonene Nuevas Generaciones (NNGG), Juventudes Socialistas de España (JSE), og Juventud Sin Futuro (JSF) for nyttig bakgrunnsinformasjon i oppstartsfasen av prosjektet.

Min spanske «familie» fortjener en stor takk. Takk til familien Clemente Standal for språkhjelp, husrom og fine kvelder i hagen. Til familien Bueno Knutsen for hyggelig avkobling fra oppgaven. Til Rodrigo Ballesteros Cruz, som har drevet bort masterangst med margaritas og huitlacoques, og til Lise Johannessen og Linda Sæle for overnatting under datainnsamlingen. Takk også til Cristina Pastor Pareja, Rebeca Lagartos Merida, Germania Bucheli Escobar og José Manrique Cabos for utallige samtaler om hverdagslivet i et kriserammet Spania.

En stor takk til Mamma, Pappa, Mari, Lars og resten av slekta, som har kommet innom og tvunget meg til å ta pauser fra oppgaven. Takk også til svigerfamilien min for støtte. Takk til alle vennene mine, og spesielt Celin Marie Hoel Olsen, Anna Margaret Breivik, Solveig Mork Holmøyvik og Jane Jonsdal Schmidt, for at dere har heiet på meg. En ekstra takk til Solveig for uvurderlig korrekturlesing. Takk til gode mastervenner på både Blindern og Fafo, og

spesielt Ida Heiaas og Oda Sjøvoll, for faglige og mindre faglige kaffeslabberas gjennom masterferden.

Sist men ikke minst – takk til Embret, som har støttet meg og som alltid har hatt tro på meg.

Alle feil i oppgaven er selvfølgelig mine egne.

Sigrid Roen Hansen, 31. oktober 2013

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Problemformuleringer	1
1.2	Teoretisk og metodisk tilnærming	3
1.3	Kontekstuellet bakteppe	4
1.4	Litteratur på feltet	9
1.5	Oppgavens struktur	12
2	Teori	14
2.1	Innledning	14
2.2	Et økonomisk perspektiv på migrasjon	15
2.3	Et sosialt perspektiv på migrasjon	17
2.4	Et politisk perspektiv på migrasjon	19
2.5	Migrasjon som en økonomisk, sosial og politisk mulighet	24
3	Metode	25
3.1	Innledning	25
3.2	Historier om migrasjon	25
3.3	Utvalg og rekruttering	25
3.4	Intervjuguiden og intervjusituasjonen	27
3.5	Analyseprosessen	29
3.6	Å jobbe på to språk	29
3.7	Bruk av andrehåndskilder	30
3.8	Troverdighet og bekreftbarhet	30
3.9	Overførbarhet	31
3.10	Etiske refleksjoner	32
4	En investering i egen framtid	35
4.1	Innledning	35
4.2	Migrasjon som en økonomisk mulighet	35
4.3	Migrasjon som en sosial mulighet	40
4.4	Et økonomisk rasjonelt og sosialt meningsfylt alternativ	46
5	Et uttrykk for misnøye	48
5.1	Innledning	48
5.2	Migrasjon som et alt framfor politisk deltakelse	48

5.3	Migrasjon som en politisk handling	56
5.4	Å stemme med føttene	59
6	Avslutning	61
6.1	Innledning	61
6.2	Oppsummering av mine funn	61
6.3	Diskusjon	65
	Litteraturliste	69
	Vedlegg 1 Intervjuguide (norsk)	77
	Vedlegg 2 Intervjuguide (spansk)	80
	Vedlegg 3 Informasjonsskriv (norsk).....	83
	Vedlegg 4 Informasjonsskriv (spansk).....	86
	Vedlegg 5: Sitater brukt i oppgaven på spansk	88

1 Introduksjon

Etter å ha fullført andre semester av mastergraden, flyttet jeg til Madrid sommeren 2011. Jeg hadde bodd i byen to år tidligere, men noe var annerledes denne gangen. Overalt i byen var unge og eldre spanjoler samlet for å diskutere politiske og sosiale spørsmål. Siden 15. mai hadde de møttes i Madrid, og i andre spanske byer, for vise sin misnøye med tingenes tilstand, som stadig så ut til å gå fra vondt til verre (Castells M. 2012). Folk på min egen alder måtte nå forvente en framtid preget av usikkerhet, og som en slags siste utvei ville de gjøre sine stemmer hørt. Håpet om forandring blomstret, men demonstrasjonene forsvant fra gatene i løpet av få uker etter at jeg kom til Madrid. Fra augustdagene i 2011 til jeg flyttet tilbake til Oslo i desember 2012, steg arbeidsledigheten blant unge spanjoler under 25 år fra 46 til 54 % (Instituto Nacional de Estadísticas 2013a²). I avisene ble historiene om unge spanjolars politiske engasjement byttet ut med artikler om at stadig flere unge voksne reiste fra hjemlandet for å lete etter arbeid (Nogueria 2011a, Nogueria 2011b).

Det er denne utviklingen som var mitt utgangspunkt da jeg valgte å skrive en masteroppgave om migrasjon blant unge voksne spanjoler innenfor konteksten av den pågående krisen i Spania. Jeg søker ikke primært å se på utbredelsen av, eller å kartlegge årsakene til, migrasjon blant denne gruppen. Jeg ser på unge voksne spanjoler subjektive tolkninger av migrasjon som en mulighet i deres nåværende situasjon, uavhengig av om de faktisk velger å reise. Fokuset er på forventninger til migrasjon, og hvordan disse henger sammen med opplevelsen av eget handlingsrom i hjemlandet. Med en antakelse om at de som har migrert kan vurdere migrasjon og situasjonen i hjemlandet noe annerledes enn de som planlegger å reise, mener jeg det er interessant å snakke med de som *ønsker* å migrere.

1.1 Problemformuleringer

Mennesker bevegelse på tvers av landegrenser har blitt belyst på ulike måter. Tradisjonelt sett ble migrasjon sett på ut ifra en idé om at enkeltindivider migrerer for å forbedre egne levekår, da migrasjon henger sammen med svingninger i økonomien (Raveinstein 1885). Gjennom utviklingen av feltet har migrasjon imidlertid blitt belyst ut ifra flere innfallsvinkler. I nyere bidrag hevder flere at, til tross for at økonomi stadig er viktig i framveksten av migrasjon, har

---

² Heretter INE

sosialt forhold betydning, og både dagens migranter og deres motiver mer mangfoldige (Carins 2010, 2012, Carins & Smyth 2011, Carins et al., 2012, King 2002, King & Ruiz-Gelices 2003). Migrasjon har også blitt belyst som et politisk fenomen, og bidrag har pekt på hvordan enkeltindividers beslutning om å migrere kan belyses som en politisk protest (Meardi 2012).

Hovedfokuset i denne oppgaven vil være å se på hvordan migrasjon blant unge voksne spanjoler kan forstås som en politisk handling. Med utgangspunkt i framveksten av både politiske protester og migrasjon som følge av den pågående krisen i Spania, ønsker jeg å se på hvordan migrasjon blant unge voksne kan stå som en motsetning til, eller i sammenheng med, politisk deltakelse i hjemlandet. Ved å belyse migrasjon som en politisk handling kan oppgaven, utover å gi innsikt i hvordan unge voksne spanjoler tolker migrasjon som en mulighet i deres nåværende situasjon, belyse unge spanjolars opplevelse av lojalitet til hjemlandet innenfor konteksten av den pågående krisen. Tenker en seg migrasjon som en motsetning til politisk deltakelse, kan migrasjon være et uttrykk for manglende lojalitet overfor eget hjemlandet (Hirschman 1970). Migrasjon kan belyses som en exit-strategi, der unge voksne spanjoler prioriterer egne muligheter framfor forsøk på å forbedre situasjonen i hjemlandet. En forståelse av migrasjon i sammenheng med politisk deltakelse kan derimot belyse migrasjon som et uttrykk for lojalitet, og som et forsøk på å søke politisk innflytelse gjennom andre kanaler enn mer tradisjonelle politiske handlingsformer.

Min hovedproblemstilling følger av oppgavens hovedmål, ser på hvordan migrasjon kan forstås som en politisk handling. Min hovedproblemstilling lyder som følger:

- *Hvordan kan migrasjon blant unge voksne spanjoler tolkes som en politisk handling?*

For en forståelse av hvordan migrasjon kan være en politisk mulighet, som et uttrykk for frustrasjon, er det nødvendig å belyse bakgrunnen for misnøyen som skaper unge voksne spanjolars ønske om å migrere. For å svare på den overordnede problemstillingen har jeg derfor valgt tre underproblemstillinger som ser på hvordan migrasjon blir tolket som en mulighet ut ifra økonomiske, sosiale og politiske forhold i unge voksne spanjolars nåværende situasjon:

- *Hvordan tolker unge voksne spanjoler på migrasjon som en mulighet til å investere i egen framtid?*

- *Hvordan tolker unge voksne spanjoler på migrasjon som en mulighet til å opprettholde egen selvforståelse?*
- *Hvordan tolker unge voksne spanjoler på migrasjon som en mulighet til å uttrykke misnøye, og hvordan sammenlignes migrasjon med andre former for politisk handling?*

1.2 Teoretisk og metodisk tilnærming

For å kunne besvare oppgavens problemstillinger, trenger jeg en teoretisk og metodisk tilnærming som gir de unges perspektiv på migrasjon. Mitt teoretiske utgangspunkt følger Max Webers tese om forklaring gjennom forståelse («verstehen») (Weber 1999:13). Ifølge Weber må man, om man ønsker å forklare sosiale fenomener, *forstå* hvorfor aktører handler som de gjør. En slik forståelse kan man oppnå ved å se på verden fra aktørens ståsted, og ved å se på meningen han eller hun tillegger handlingen. Innen migrasjonsfeltet finnes det i liten grad noen entydig teori om menneskers bevegelse på tvers av landegrenser (Massey et al. 1993:432). Framfor et ideal om å se på migrasjon gjennom helhetlige «grand theories», viser erfaringer fordeler ved å se migrasjon i lys av den spesifikke konteksten man ønsker å belyse («middle range theories»). I min oppgave har jeg et tredelt teoretisk rammeverk som kan bidra til å belyse migrasjon som en mulighet ut ifra økonomiske, sosiale og politiske forhold. Et økonomisk perspektiv gir muligheten til å se på hvordan migrasjon vokser fram gjennom en kostnad-nytte vurdering blant potensielle migranter (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, 1989, Todaro & Maruzko 1987, Borjas 1990). Gjennom migrasjon kan aktører maksimere sitt eget potensiale, og migrasjon blir sett på som en investering i egen human kapital.

For en bredere forståelse av hvordan mine informanter tolker på migrasjon som et meningsfylt alternativ i deres nåværende situasjon, vil jeg trekke fram sosiale perspektiver som viser hvordan økonomiske beslutninger er påvirket av den sosiale konteksten de vokser ut av. Begrepet *embeddedness* legger vekt på hvordan både preferanser og beslutninger som blir tatt for å oppnå økonomiske formål påvirkes av den sosiale konteksten de vokser ut av (Granovetter 1985). Et slikt perspektiv gir muligheten til å se på hvordan sosiale forhold som identitet, livsfaser, nettverk og mål om selvrealisering påvirker ønsket om å migrere.

Et politisk perspektiv på migrasjon gir muligheten til å se på hvordan unge voksne spanjoler forstår migrasjon som en politisk handling, og gir rom for å besvare oppgavens overordnede problemstilling. Jeg vil her støtte meg på Albert O. Hirschmans teori om «Exit, Voice & Loyalty» (1970). Hirschmans hovedargument er at en hver organisasjon er avhengig av responsmekanismer for å hindre en gitt negativ utvikling fra å kulminere i et generelt forfall. I en gitt situasjon kan organisasjonens medlemmer uttrykke frustrasjon ved enten å forlate organisasjonen (exit) eller ved å ytre misnøye innad (voice). I min analyse vil jeg bruke Hirschman for å belyse hvordan mine informanters intensjoner om å migrere kan bli sett på som en politisk ytring, da forsøk på å uttrykke misnøye innad i Spania ikke gir gjennomslag.

Metodisk har jeg i denne oppgaven benyttet meg av kvalitative intervjuer med åtte unge voksne spanjoler. Valget av intervjuer som metodisk tilnærming kommer av at samtalen er et godt utgangspunkt for å få kunnskap om hvordan enkeltmennesker opplever og reflekterer rundt egen situasjon (Thaagard 2002:12, Widerberg 2001:16). Informantene er rekruttert gjennom ulike kanaler, og jeg har blant annet fått bistand fra Kgl. Norsk Ambassade i Madrid og Universidad Complutense i Madrid. Felles for informantene er at de er mellom 20 og 35 år, bosatt i Madrid-området, og har et ønske om å migrere fra Spania. Jeg har en analytisk tilnærming som søker etter fellestrekk og fokus på subjektive tolkninger av migrasjon som mulighet.

1.3 Kontekstuellet bakteppe

Oppgavens utgangspunkt er et ønske om å se på migrasjon blant unge voksne spanjoler innenfor konteksten av den pågående krisen. For å forstå hvordan unge voksne spanjoler tolker migrasjon som en mulighet i deres nåværende situasjon, er det derfor relevant å se på den kontekstuelle rammen deres ønsker om å migrere vokser ut av. I det følgende vil jeg kort redegjøre for hvordan krisen i Spania kan belyses som en tredelt krise preget av økonomiske, sosiale og politiske forhold. Jeg vil trekke fram hvordan krisen har slått særlig hardt ned blant unge voksne og se på hvilke handlingsalternativer de unge har benyttet seg av i den nåværende situasjonen. Utover i oppgaven vil jeg belyse hvordan migrasjon kan følge av manglende opplevelse av politisk inkludering, og argumenterer for at dette kan ha sammenheng med Spanias tilknytning til EU. I denne sammenheng mener jeg det derfor er relevant å redegjøre kort for spørsmål knyttet til integrasjon i Europa.

Spanias tredelte krise

Krisen, som slo inn over Europa da den amerikanske banken «Lehman Brothers» kollapset høsten 2008, er nå inne i sitt sjette år. I dag står over 26 millioner europeere uten arbeid (Eurostat 2013). I motsetning til andre søreuropeiske land, er den økonomiske krisen i Spania i hovedsak en privat gjeldskrise (Larsen 2012:50). Bolig-boble og låne-finansiert vekst preget Spania utover 2000-tallet, men veksten ble byttet ut med økonomisk nedgang i 2008. Store boligprosjekter ble avsluttet fra en dag til en annen, og den økonomiske bråstoppen skapte mistillit i markedene. Til tross for Spanias relativt lave offentlige gjeld slet spanske myndigheter med å få lånefinansiering, noe som førte til mislighold av lån og økende offentlig gjeld (Holden 2011).

Historisk skiller dagens situasjon i Spania seg fra tidligere kriser (Larsen 2012: 50-51). Spania har flere ganger tidligere vært preget av både økonomisk nedgang og høy arbeidsledighet, og den spanske pesetaen ble devaluert to ganger på 1990-tallet (ibid). Til forskjell fra den gang er dagens krise en del av større eurokrise, og Spania har ikke noe annet alternativ enn å støtte seg på økonomiske kutt og reformer for å komme seg ut av krisen. Siden regjeringsskiftet i Spania i desember 2011 har den økonomiske politikken bestått av en kombinasjon av innstramningstiltak og strukturelle reformer. Tiltakene ser ikke ut til å ha skapt de store endringene på kort sikt, og veksten antas å være negativ i flere år framover³(IMF 2013).

Arbeidsledigheten har økt jevnt gjennom krisens femårige liv. I andre kvartal 2013 stod 26,2 % av den arbeidsføre befolkningen utenfor arbeidslivet, en økning på 19 prosentpoeng siden 2007 (INE 2013a). Av de nærmere seks millioner arbeidsledige er over tre millioner langtidsledige, og i hele 1,8 millioner av husholdningene står alle arbeidsføre medlemmer uten jobb. Manglende muligheter for arbeid har skapt sosiale konsekvenser. Ifølge en rapport fra organisasjonen Caritas befinner over tre millioner spanjoler seg i en situasjon av alvorlig fattigdom, dvs. at de lever på under 307 € i måneden (Caritas 2013). Krisen har også fått demografiske konsekvenser. Spanias befolkningsvekst var i årene før krisen i hovedsak drevet av innvandring, men for første gang siden 70-årene opplevde Spania en negativ befolkningsvekst i 2012 (INE 2013b). Antall fødsler sank med 3,9 % til en fødselsrate på 1,32, og gjennomsnittsalderen for førstegangsfødsel blant spanske kvinner steg til 31,6 år.

---

³ Utover høsten 2013 har det kommet tegn på at Spanias økonomiske situasjon er i ferd med å bedre seg (Bolaños 2013). Veien ut av krisen blir likevel beskrevet som lang og vanskelig. Siden jeg i min oppgave ikke primært fokuserer på Spanias økonomiske vekst har jeg ikke valgt å se mer på disse forholdene.

Krisen har skapt politisk mistillit i den spanske befolkningen. Siden innlemmelsen i 1986 har forholdet til EU vært godt, men i likhet med andre kriserammede land har spanjolenes tillitt til EU sunket i løpet av krisen (Roth et al. 2013). Til tross for synkende tillit til EU, ligger tiltroen til EUs styrende organer høyere enn til spanske myndigheter. Sommeren 2013 svarte 27,6 % at politikere, de politiske partiene og politikk generelt var Spanias fremste problemer (Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) 2013). Kun arbeidsledighet, økonomien og korrupsjon ble sett på som større utfordringer. 38,8 % mener at regjeringen gjør en svært dårlig jobb, og hele 58,4 % har ingen tillit til Statsminister Mariano Rajoy. På den andre siden svarer 55 % at de ikke har tillit til lederen for Spanias største opposisjonsparti, Alfredo Pérez Rubalcaba (ibid).

Bakgrunnen til den spanske befolkningens synkende tillit til den politiske eliten kan komme av flere årsaker. En forklaring kan være de mange korrupsjonsskandalene som har preget Spania de siste årene (Befring 2013). Samtidig som spanjoler flest opplever å få det vanskeligere, dukker det stadig opp saker der ledende politikere er innblandet i korrupsjon og skattesvindel. Selve håndteringen av krisen kan være en annen årsak. Ved regjeringsskiftet i 2011 uttalte Spanias nye statsminister, Mariano Rajoy, at Spania skulle bli «Sør-Europas Tyskland», noe som tydet på at den nye regjeringen ønsket å være en pålitelig aktør i Europa (Cinco Días 2011). Økonomisk kutt, strukturelle reformer og redningspakker til det spanske bankvesenet er blant tiltakene som er gjennomført, og en kan spekulere i om redningen av bankene, som mange ser på som årsaken til krisen, er vanskelig å godta for spanjoler flest.

Spanias «tapte generasjon»

Dagens unge voksne spanjoler beskrives gjerne som landets «best forberedte generasjon», noe som kommer av at dagens unge spanjoler har høyere utdanningsnivå enn sine foreldre (Villar 2013). I dag står nærmere to millioner spanjoler under 30 år utenfor arbeidslivet, og blant disse er 50 % langtidsledige (INE 2013a). Hver fjerde spanjol under 30 år er hverken i arbeid eller under studieløp (Sanmartín 2013). Frykten er at unge voksne spanjoler skal bli en «tapt generasjon⁴», da langvarig fravær fra arbeidslivet kan gjøre det vanskelig å komme seg inn på arbeidsmarkedet på senere tidspunkt (The Economist 2013).

---

⁴ Begrepet «den tapte generasjon» ble skapt på 1920-tallet og beskrev den generasjonen som vokste opp under første verdenskrig og ble voksne under kriseårene på 1920- og 30-tallet (Hansen-Bundt 2012:31)

Unge voksne spanjolars manglende muligheter i hjemlandet har skapt framvekst av sosiale bevegelser, med 15. mai-bevegelsen som det fremste eksempelet. (Castells 2012, Campos Lima & Martín Artiles 2013). I begynnelsen av 2011 startet en gruppe aktivister en nettplattform under navnet «Virkelig demokrati, nå!» (¡Democracia Real Ya!) (Castells 2012:118-120). 15. mai, en uke før det spanske regionalvalget, arrangerte de demonstrasjoner under slagordet «De representerer oss ikke!» (¡No Nos Representan!). Etter at demonstrasjonene var over, bestemte en gruppe ungdommer seg for å slå leir på Puerta del Sol-plassen, i sentrum av Madrid (ibid). Dagen etter samlet grupper seg i Barcelona og andre spanske byer. Demonstrantene bestemte seg for å bli værende for å diskutere de politiske utfordringene, som etter deres mening var neglisjert av politikerne som stilte til valg. Bevegelsen brukte sosiale medier for å kommunisere sitt budskap, og vokste seg større utover sommeren. Fra å være en bevegelse av og med unge, utviklet det seg til en bred protest der både unge og eldre spanjoler deltok. Protestene rettet seg mot den politiske eliten, banksektoren, kutt i offentlige budsjetter, samt manglende tiltro til det spanske demokratiet. I løpet av høsten 2011 stilnet demonstrasjonene, og 19. desember bestemte bevegelsen seg for å avslutte protestene til fordel for andre arbeidsformer (Castells 2012:144).

Manglende muligheter har også ført til at mange unge voksne har migrert fra Spania i løpet av de siste årene. Ifølge INE er rundt 300 000 spanjoler under 35 år bosatt i utlandet (INE 2013d). Nærmere 100 000 av disse bor i andre europeiske land. Migrasjonsstrømmen har i løpet av de siste årene fått økende oppmerksomhet i den spanske offentligheten. Flere aviser beskriver hvordan unge opplever å måtte flytte ut, hvordan det går med dem i utlandet, og hvilke konsekvenser migrasjonsstrømmen kan ha for Spania på lang sikt (ABC 2013b, El Mundo 2013, El País 2013b). Migrasjon har også skapt politisk debatt, og det er særlig benevnningen av fenomenet som blir diskutert. Under en debatt i den spanske kongressen kalte arbeidsminister Fatima Báñez fenomenet «utenlandsk mobilitet» (El País 2013a). Statssekretæren for migrasjonsspørsmål, Marina del Corral, hevdet at det i hovedsak er eventyrlyst blant de unge som fører til økende migrasjon. Spanias største opposisjonsparti, PSOE, beskriver på sin side fenomenet som «økonomisk eksil». Med referanse til utvandringen fra Spania på 60-tallet, legger de vekt på at migrasjonsstrømmen vokser fram som følge av manglende økonomiske muligheter i hjemlandet (ibid).

En av organisasjonene bak 15. mai-bevegelsen, «Ungdom uten framtid» (Juventud Sin Futuro»), har også organisert demonstrasjoner mot at mange unge voksne ser seg nødt til å

forlate hjemlandet. Våren 2013 startet de en kampanje under navnet «Vi drar ikke, de kaster oss ut» (No Nos Vamos, Nos Echan). På en nettside⁵ oppfordret de unge voksne spanjoler rundt om i verden til å skrive om sine erfaringer. 7. april 2013 organiserte de demonstrasjoner i byer over hele verden for å vise misnøye mot at unge spanjoler betaler konsekvensene for krisen.

Integrasjon i Europa

Europa som et politisk fellesskap ble for alvor innført med ratifiseringen av Maastricht-traktaten i 1993 (Triandafyllidou & Maroufof 2013: 372). Gjennom statsborgerskap⁶ til en av EUs medlemsstater (eller stater tilknyttet EUs indre marked), har europeiske borgere en rekke politiske og sosiale rettigheter. Den formelle rettighetsdimensjonen innebærer retten til å sirkulere fritt, arbeide, studere og bosette seg på tvers av nasjonale landegrenser, samt retten til å delta på lokale og europeiske valg. Idealer som verdighet, frihet, likhet, solidaritet og rettferdighet som sentrale punkter i det europeiske medborgerskapet (ibid).

Europa som et transnasjonalt politisk fellesskap som skiller seg fra et nasjonalstatlig. Det sistnevnte har tradisjonelt gitt rettigheter til enkeltindivider som tilhører et nasjonalt fellesskap. Europeiske borgeres rettigheter er på sin side ment å kunne bidra til utviklingen av et europeisk økonomisk, sosialt og politisk fellesskap, der nasjonalstatlige grenser bygges ned. Fri bevegelse av mennesker innenfor EØS-området regnes derfor ofte som selve målestokken på et integrert Europa. Historisk sett var pionerne for europeisk integrasjon etterkrigstidens arbeidsinnvandrere fra Sør til Nord-Europa (Triandafyllidou & Maroufof 2013: 374). Siden migrasjonsstrømmen stoppet ved inngangen til oljekrisen på begynnelsen av 70-tallet, har mobiliteten vært relativt lav i EU, og det var først ved EU-utvidelsen østover i 2004 og 2007 at mobiliteten på nytt økte innad i EØS-området.

Spania har historisk vært et viktig sender-land i Europa. På 1960-tallet, i en tid da landet var under økonomisk utvikling, satte spanske myndigheter i gang sponsede prosjekter som sendte lavt utdannede spanjoler til Vest-Tyskland for å lette trykket på spansk industri (Lester

---

⁵ <http://www.nonosvamosnosechan.net/>

⁶ I teorikapittelet vil jeg gå nærmere inn på hvordan et citizenship, eller et samfunnsborgerskap, som består av et statsborgerskap og et medborgerskap, knytter enkeltindivider til en nasjonalstat gjennom en rekke politiske og sosiale plikter rettigheter (Brochmann 2002: 57)

2013:138). Migrasjonsbølgen stanset i begynnelsen av 1970-årene. Etter inntoget i EU i 1986 og økonomisk vekst utover 1990-tallet, vokste Spania i stedet fram som et av Europas viktigste mottakerland for innvandring. Fra 1990 og fram til midten av 2000-tallet økte den spanske innvandrerbefolkningen til å bli over 10 % av den totale befolkningen (INE 2013c).

Eurokrisen har på nytt gjort Spania til et sender-land. Fra begynnelsen av 2008 og fram til 2013 forlot nærmere 400 000 statsborgere Spania (ABC 2013a). I løpet av 2012 økte antallet spanske statsborgere bosatt i utlandet med 6,3 %. Det er særlig tidligere migranter *til* Spania som nå reiser, og blant de spanske statsborgere som er registrert som bosatt i utlandet er to tredjedeler født utenfor Spania (INE 2013d). Spanskfødte⁷ spanjoler migrerer også, og til forskjell fra tidligere migrasjonsstrømmer antar man at det er velutdannet unge spanjoler som reiser (ABC 2013a). Det finnes lite informasjon om hvordan det går med spanjolene som har migrert som følge av krisen, men enkelte studier av denne tilbudsdrivne migrasjonstømmen har vist at «euroflyktingene» kan by på andre utfordringer enn andre mer etterspørselsdrivne migrasjonsstrømmer (Friberg et al. 2013).

1.4 Litteratur på feltet

Fenomenet jeg studerer er forholdsvis nytt, og det finnes ingen helhetlig litteratur på feltet. Ulike bidrag som omhandler migrasjon innenfor konteksten av den pågående krisen og migrasjon blant unge voksne i Europa, er likevel relevante for min oppgave.

I Domínquez-Mujica et al. (2012) er vekten på hvordan den pågående krisen har påvirket innvandringsstrømmene *til* Spania. Forfatterne peker på at den økonomiske krisen har slått særlig hardt ut blant innvandrerbefolkningen i Spania, da mange var ansatt i sektorer som er hardt rammet av krisen. Den spanske regjeringen har som konsekvens av krisen redusert kvotene for arbeidstillatelser og strammet inn tilgangen på oppholdstillatelser. Samtidig er det innført tiltak som oppfordrer til returnmigrasjon. I González Enríquez (2012) nyanserer forfatteren det bildet tegnet i spanske medier av at migrasjonsstrømmene fra Spania er en utvandring av spanskfødte spanjoler. Bidraget viser at det i hovedsak er tidligere innvandrere til Spania som migrerer, og forfatteren mener at migrasjonsstrømmen av den grunn bør betegnes som returnmigrasjon.

---

⁷ INE opererer med definisjoner av nasjonalitet på målingstidspunkt. Evt. statsborgerskap utover det spanske nevnes ikke. Fødested betegner mors bosted på tidspunktet for fødsel (INE 2013).

Lester (2012) ser på migrasjon blant unge voksne spanjoler innenfor konteksten av krisen. Forfatteren finner at økonomiske pull-pull faktorer og Spanias tilknytning til EUs indre marked bidrar til økende migrasjon blant velutdannede unge spanjoler. En oppgave av studenter ved Universitat de les Illes Balears finner på sin side at også unge voksne med lavere utdanningsnivå ser på migrasjon som et alternativ (Camacho Sastre & Márquez Gonzalez 2013). Studien kan derfor ikke bekrefte antakelsen om at migrasjonsstrømmen blant unge voksne i hovedsak dreier seg om høyt utdannede. Studien viser at økonomiske midler og språkkunnskaper er viktige faktorer for unge voksnes beslutninger om å migrere, noe som kan indikere at sosioøkonomisk bakgrunn har betydning.

Fafo-rapporten «Innvandrerne som skulle klare seg selv» er et av de første studiene på spansk-norsk migrasjon i konteksten av den pågående krisen (Friberg et al. 2013). I rapporten vektlegges spanske (og polske) arbeidsinnvandreres møte med den norske velferdsstaten, herunder Arbeids-, og Velferdsetaten (NAV). Studien viser at innvandringen til Norge fra Spania er et forholdsvis nytt fenomen, og at migrasjonsstrømmen er tilbudsdrivet. Spanske arbeidssøkere kommer til Norge med et ønske om å finne arbeid, ettersom mulighetene i hjemlandet er få. Forskerne finner også at til tross for et stort fokus på såkalte «euroflyktninger» i norsk media, er gruppen av spanjoler som kommer til Norge nokså liten. I 2012 var det nærmere 3000 nye registreringer av spanjoler i Norge. Det er grunn til å tro at det reelle antallet er noe høyere, men at mange spanjoler aldri kommer så langt som til registrering hos norske myndigheter.

Flere bidrag har pekt på hvordan unge voksne europeere over lang tid har vært oversett i teoretiske og empiriske beskrivelser av migrasjon (King 2002, King & Ruiz-Gelices 2003, Cairns & Smyth 2012). Cairns & Smyth (2012) finner at det er vanskelig å etablere en klar sammenheng mellom usikkert arbeidsmarked og beslutningen om å migrere.

Familiebakgrunn, erfaringer med migrasjon (egen eller andres), og tilknytning til lokalmiljø ser ut til å spille en viktigere rolle enn rene økonomiske faktorer. King (2002) og King & Ruiz-Gelices (2003) peker på at migrasjon blant unge i Europa har sammenheng med økende individualisering. Til tross for at økonomiske og politiske faktorer påvirker ønsket om migrasjon, er motivene mer mangfoldige. En beskrivelse av migrasjon blant unge voksne i Europa som et rent økonomisk fenomen vil derfor gi en forenklet virkelighetsbeskrivelse.

I Triandafyllidou & Maroufouf (2012) ser forskerne på hvorvidt det å utøve retter gitt gjennom EU-samfunnsborgerskapet – som retten til fri bevegelse – gjør folk mer positive til integrasjonsprosesser i EU og EUs styrende organer. Forskerne finner at de som føler seg knyttet til EU og Europa fokuserer på felles verdier og en følelse av tilhørighet til et politisk fellesskap, framfor retten til fri bevegelse. Folk som er nærmere knyttet til EU og som har et positivt bilde av EU og Europa, ser ut til å ha bedre kjennskap til hvilke rettigheter som ligger i det europeiske samfunnsborgerskapet. Studien finner samtidig at folk som er mobile har sterkere preferanse for sin hjemby, og hjemland.

I Kahanec & Fabo (2013) finner forskerne at migrasjonsstrategier blant unge voksne i EUs nye medlemsland ser ut til å være påvirket av sosiale, økonomiske og politiske forskjeller mellom EUs medlemsstater. Utdannelse ser ut til å påvirke intensjoner om lengre opphold i utlandet, til tross for at færre uttrykker ønske om å flytte permanent. Unge voksne med familieforpliktelser rapporterer derimot å ha intensjoner om kortere opphold i utlandet.

I Meardi (2012) blir migrasjonsstrømmene vestover etter EU-utvidelsen i 2004, belyst som et politisk fenomen, og som en protest mot manglende sosiale forbedringer i Øst-Europa. Meardi antar at befolkningen forventet en overføring av sosiale rettigheter ved innlemmelsen i EU. At disse forbedringene uteble, ble oppfattet som et svik, noe som igjen har ført til manglende lojalitet overfor nye strukturer (EU, nasjonal politikk og selskaper) i EUs nye medlemsland. Skuffelsen har kommet til uttrykk gjennom økende migrasjonsstrømmer vestover.

Et bidrag som ikke direkte omhandler migrasjon er relevant for min oppgave. I Campos Lima & Martín Artiles (2013) ser forfatterne på unge europeeres benyttelse av Albert O. Hirschmans (1970) voice-alternativ i lys av den pågående krisen i Europa. Forfatterne finner at sosioøkonomiske forhold og demokratisk mistillit er viktige faktorer for økende politisk deltakelse blant unge i Europa. Det er i hovedsak unge europeere mellom 18 og 34 år, med høyere utdanning og som tilhører venstresiden i det politiske landskapet som deltar, og blant unge i Sør-Europa ser tidligere avholdenhet ved valg også ut til å ha en effekt på deltakelse i politiske og sosiale bevegelser.

1.5 Oppgavens struktur

Denne oppgaven fokuserer på hvordan unge voksne spanjoler tolker migrasjon som en mulighet ut ifra økonomiske, sosiale og politiske forhold i deres nåværende situasjon. I oppgavens andre kapittel vil jeg redegjøre for oppgavens teoretiske rammeverk. Teorien følger mitt formål med oppgaven, og søkelyset vil i kapitlet være på Albert O. Hirschmans teori om «Exit, Voice & Loyalty» (1970). Først vil jeg imidlertid trekke fram økonomiske og sosiale perspektiver på migrasjon, med fokus på teorier om rasjonelle valg (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, Stark & Bloom 1985, Taylor 1986, Stark 1991), og sosiale forholds påvirkning på økonomiske beslutninger (Granovetter 1985).

I det tredje kapitlet vil jeg gjøre rede for de metodiske avveiningene som er gjort i oppgaven. Jeg vil først avklare mitt utgangspunkt for valg av metode. Deretter vil jeg redegjøre for min rekrutteringsstrategi og diskutere utfordringer knyttet til forberedelse, gjennomføring og arbeid i etterkant av datainnsamlingen. Gjennom kapitlet vil jeg også diskutere studiens troverdighet, bekreftbarhet og studiens mulige overførbarhet, før jeg avslutter kapitlet med etiske refleksjoner rundt prosjektet.

Kapittel fire er mitt første analysekapittel. I denne delen av analysen fokuserer jeg på hvordan informantene forstår migrasjon som en mulighet ut ifra økonomiske og sosiale forhold i deres liv. Først vil jeg legge grunnlaget for analysen ved å diskutere hvordan mine informanter ser på migrasjon som en økonomisk investering i egen framtid. Jeg vil peke på hvordan intensjonene om å migrere i hovedsak er drevet av manglende økonomiske muligheter i hjemlandet, og hvordan informantene forstår migrasjon som et alternativ til å forbedre deres økonomiske muligheter på kortere og lengre sikt. Deretter vil jeg kontekstualisere mine informanternes migrasjonsintensjoner ved å se på hvordan sosiale forhold er en viktig drivkraft i ønsket om å migrere. Jeg vil argumentere for at avstanden mellom mine informanternes forventninger til eget liv og deres nåværende muligheter, gjør migrasjon til en mulighet til å skape seg et selvstendig liv, realisere drømmer for egen framtid, og å holde fast ved en truet identitet.

Kapittel fem er mitt andre analysekapittel. Her vil jeg belyse migrasjon som en politisk handling. Intervjuene viser at den pågående krisen har skapt frustrasjon blant unge voksne. Frustrasjonen har ført til økende politisk bevissthet. Informantene vurderer migrasjon som en mulighet til å forbedre egne framtidsutsikter, da de har liten tiltro til at politisk deltakelse

innad i Spania vil forbedre deres nåværende situasjon. Mine informanter bruker migrasjon til å ytre misnøye. Framfor at migrasjon er en handling som står som en motsetning til politisk deltakelse, finner jeg at mine informanter tillegger egne migrasjonsplaner politisk tyngde. Informantene vurderer migrasjon som en politisk protest, og valget om å migrere ser også ut til å være et forsøk på sette spørsmål knyttet til egen situasjon på dagsorden. Migrasjon blir med andre ord vurdert som en mulighet til å stemme med føttene.

Kapittel seks er oppgavens avsluttende kapittel. I dette kapittelet vil jeg oppsummere mine funn. Jeg vil argumentere for at analysen gir grunnlag for å forstå migrasjon blant unge voksne spanjoler som en politisk handling, og avslutningsvis presentere mulige implikasjoner av mine funn.

2 Teori

2.1 Innledning

Innen samfunnsforskning skiller man gjerne mellom en forklarende og fortolkende tilnærming til forståelse av sosiale fenomener. Hovedformålet med denne oppgaven er å se på unge voksne spanjoler subjektive tolkninger av migrasjon som mulighet i deres nåværende situasjon. Oppgaven har en fortolkende tilnærming, og mitt teoretiske utgangspunkt følger av Max Weber. Ifølge Weber må man, om man ønsker forklare sosiale fenomener, *forstå* hvorfor aktører handler som de gjør (Weber 1999: 13) En slik forståelse kan man oppnå ved å se på verden fra aktørens ståsted, og ved å se på meningen han eller hun tillegger handlingen. Weber beskriver en *meningsfull sosial handling* ut ifra at den som handler fortolker omgivelser og handlingsalternativer, og at aktøren har en idé om hvordan han eller hun bør handle innenfor disse rammene (ibid:10). Handlingen er *sosial* i den grad aktøren ikke bare forholder seg til egne oppfatninger, men også ser sin handling i sammenheng med hvilke normer og verdier andre aktører opptre ut ifra.

Det sosiale fenomenet jeg studerer er migrasjon blant unge voksne spanjoler. En teoretisk tilnærming med utgangspunkt i migrasjonslitteraturen er derfor et naturlig valg. Innen migrasjonsforskning finnes det i liten grad noen enhetlig teoretisk tilnærming (Massey et al. 1993). Migrasjon har blitt studert innenfor ulike fagfelt. Til tross for enkelte forsøk på å konstruere helhetlige «grand theories» om migrasjon, viser erfaringer fordeler ved å se migrasjon i lys av teoretiske perspektiver tilknyttet den spesifikke konteksten man ønsker å belyse («middel range theories»).

Opgavens hovedmål er å forstå migrasjon som en politisk handling. Teori som belyser hvordan migrasjon kan vurderes som et uttrykk for misnøye blir derfor tillagt størst vekt i dette kapittelet. Jeg vil her støtte meg på Albert O. Hirschman, og teorien om «Exit, Voice & Loyalty» (1970). Oppgavens underproblemstillinger ser også på hvordan migrasjon kan være en mulighet ut ifra økonomiske og sosiale forhold i mine informanters liv. For en slik forståelse vil jeg derfor trekke inn ulike bidrag som gir et økonomisk og sosialt perspektiv på migrasjon. Denne delen av kapittelet er mer fragmentert, men bidragene er valgt fordi jeg mener de kan bidra til å belyse mine intervjuer på en god måte. På den ene siden gir et økonomisk perspektiv grunnlaget for å forstå framveksten av migrasjon i lys av rasjonelle

aktørers beslutninger om nyttemaksimering (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, 1989, Todaro & Maruzko 1987, Borjas 1990), eller som en beslutning med mål om risikominimering tatt av større sosiale enheter som familier og husholdninger (Stark & Lavhari 1982, Stark 1984, Katz & Stark 1986, Lauby & Stark 1988, Stark & Bloom 1985, Taylor 1986, Stark 1991). For rikere forståelse av migrasjon som en mulighet, og mulighet til å se på migrasjon som et meningsfylt alternativ, vil jeg vise til bidrag som ser på hvordan økonomiske beslutninger blir påvirket av den sosiale konteksten de vokser ut av (Granovetter 1985). Jeg vil trekke fram bidrag som ser på nettverks betydning i framveksten av migrasjon (Hugo 1981, Taylor 1986, Massey & García España 1987, Massey 1991a, 1991b, Gurak & Caces 1992), og trekke fram bidrag som fokuserer på sosiale forholds rolle i framveksten av migrasjon i dagens Europa (King 2002, King & Ruiz-Gelices 2003, Carins 2010, Carins & Smyth 2011, Carins et al. 2012).

2.2 Et økonomisk perspektiv på migrasjon

Teorier om rasjonelle valg

Framveksten av migrasjonsteori knytter seg til Ernest Ravenstein, og verket om «Lover om Migrasjon» (Ravenstein 1885). Ravenstein mente at migrasjon gav enkeltindivider muligheten til å forberede egen livssituasjon, og at framveksten av migrasjon hang sammen med svingninger i økonomien (ibid) Migrasjonsstrømmene gikk som regel over kortere avstander fra lavkostnads-, til høykostnadsland, og hovedårsaken til at folk flyttet var ofte et ønske om bedring i levekår. Ravensteins lover har hatt stor innflytelse på migrasjonsfeltet, og har blant annet lagt grunnlaget for teoriretningen *Neo-Classical Economics*, og såkalt push-pull-teori (Lewis 1954, Ranis & Fei 1961, Harris & Todaro 1970, Todaro 1976). Teorien peker på hvordan underliggende geografiske forskjeller i tilbud og etterspørsel på arbeidskraft fører til ulikheter i inntektsnivå. Ulikhetene fører videre til at arbeidstakere fra lavinntektsland flytter til høyinntektsland. Denne forflyttingen av arbeidstakere vil føre til at inntektsforskjellene balanseres, noe som til slutt vil stoppe flyten av arbeidstakere på tvers av landegrensene.

På mikronivå handler *Neo-Classical Economics* om individuelle valg (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, 1989, Todaro & Maruzko 1987, Borjas 1990). Teorien ser på migranter som rasjonelle enkeltaktører, som bestemmer seg for å migrere ut ifra en vurdering av hvordan de

kan oppnå best utbytte basert på sine ferdigheter. Migrasjon er en investering i egen human kapital. Kostnadene og de mulige gevinstene ved å reise fra et sted til et annet vurderes opp mot hverandre. Disse såkalte push, og pull-faktorene kan på den ene siden være økonomiske, demografiske, og politiske forhold i sender-land. Økonomiske muligheter og politiske rettigheter i potensielle destinasjonsland blir derimot regnet som mulige pull-faktorer. Teorien antar at migrasjon oppstår hvis fordelene ved å reise overskygger de psykologiske, sosiale og materielle kostnader ved å flytte ut.

Neo-Classical Economics har fått kritikk for sitt manglende grunnlag i faktiske migrasjonsstrømmer (Castles & Miller 2009:23). Teorien antar at migranter er rasjonelle nyttemaksimerende aktører med perfekt innsikt i muligheter i potensielle destinasjonsland. En slik tilnærming kan gi en forståelse av at migranter er de samme som oppnår størst gevinst gjennom migrasjon, og at det er de menneskene i verden med de dårligste sosiale vilkårene som migrerer til land med høyest levestandard. Studier av migrasjonsstrømmer viser derimot at migranter ofte er mennesker med middels sosial status, som forlater områder som gjennomgår økonomiske og sosial forandring (ibid).

I likhet med *Neo-Classical Economics*, hevder *the New Economics of Labour Migration* at migrasjonsbeslutninger kommer av en rasjonell vurdering av kostnad og nytte (Stark & Lavhari 1982, Stark 1984, Katz & Stark 1986, Lauby & Stark 1988, Stark & Bloom 1985, Taylor 1986, Stark 1991). Til forskjell fra den foregående, hevder retningen at det er større sosiale enheter, som husholdninger og familier, som tar beslutningen om migrasjon.

Bakgrunnen for beslutningen er både ønsket om å maksimere framtidig inntekt og å minimere risiko for bortfall av inntekt. Fordi enkeltindivider i husholdningen er tilknyttet det lokale arbeidsmarkedet, kan andre flytte til land som i mindre grad blir påvirket av evt. svingninger i den lokale økonomien. Gjennom migrasjon kan husholdningen sikre alternative inntektskilder i form av pengeoverføringer fra familiemedlemmer i utlandet, og migrasjon er på denne måten en mulighet til å sikre familien fra totalt bortfall av inntekt. En viktig forskjell fra *Neo-Classical Economics* er at *the New Economics of Labour Migration* predikerer midlertidig mobilitet snarere enn permanent migrasjon, da teorien antar at enkeltindivider fra husholdninger flytter ut for kortere perioder med formål om å sikre familien inntekt.

2.3 Et sosialt perspektiv på migrasjon

Fra et sosiologisk ståsted gir tilnærmingen til migrasjon som en rasjonell nyttemaksimerende beslutning en forenklet beskrivelse av handling. Max Weber identifiserer tre former for handling. Ved siden av handlinger med fokus på rasjonell måloppnåelse, er handlinger styrt av både vaner og følelser (Weber 1999: 10-11). Weber nyanserer synet på rasjonelle handlinger ved å skille mellom verdirasjonell og formålsrasjonell handling, og antar at enkeltaktører handler ut ifra andre menneskers oppførsel og forventninger. For en bedre forståelse av hvordan potensielle migranter vurderer migrasjon som et alternativ de ønsker å benytte seg av, peker flere bidrag på hvordan økonomiske beslutninger står i sammenheng med den sosiale konteksten de vokser ut av.

Embeddedness og nettverksteori

Begrepet *embeddedness* omhandler hvordan økonomiske beslutninger er påvirket av den sosiale konteksten de vokser ut av (Granovetter 1985:487). Framfor at økonomiske beslutninger er isolert fra, eller bestemt av, sosiale forhold, bidrar konteksten til å nyansere både originale formål og beslutninger som blir tatt for å oppnå økonomiske formål. Begrepet kan deles opp i to ulike nivåer, som sammen skaper normative forventninger som påvirker økonomiske beslutninger (Portes 1995:6). Relasjonell *embeddedness* omhandler økonomiske aktørers personlige forhold til hverandre, og knytter seg blant annet til søken etter gjensidig anerkjennelse (ibid). Strukturell *embeddedness* innebærer bredere nettverk av sosiale relasjoner hvor de økonomiske aktørene har tilhørighet, og peker på hvordan økonomisk beslutninger blir tatt innenfor rammene av større sosiale enheter, der mange flere enn de som gjennomfører den spesifikke handlingen deltar (ibid).

Sosiale nettverk er et godt eksempel på hvordan sosiale forhold påvirker økonomiske beslutninger. *Nettverksteori* søker ikke bare å forklare hvorfor migrasjon oppstår, men også hvordan migrasjonsstrømmer opprettholdes over tid (Hugo 1981, Taylor 1986, Massey & García España 1987, Massey 1991a, 1991b, Gurak & Caces 1992). Nettverk defineres som et sett av upersonlige bånd som knytter migranter, tidligere migranter, og ikke-migranter sammen gjennom slektskap, vennskap og opphavsland. Nettverkskontakter i utlandet skaper en form for sosial kapital som enkeltmennesker kan dra fordeler av i migrasjonsprosessen. Ifølge teorien endrer derfor enhver migrasjonsbeslutning konteksten for framtidige

beslutninger, og nettverk øker sjansene for at framtidige beslutningstakere bestemmer seg for å migrere. Slik skaper nettverk selvoppretholdende migrasjonsstrømmer.

Nye motiver for migrasjon

Blant nyere bidrag som peker på hvordan sosiale forhold påvirker motiver for migrasjon står King (2002) og King & Ruiz-Gelices (2003) sentralt. Ifølge forfatterne er økende individualisering viktig for framveksten av migrasjon. Individualiseringstenen knytter seg til en idé om at individet i sen-moderne samfunn er fristilt fra gamle sosiale normer (Beck & Beck-Gernsheim 2002, Baumann 2006). Den økte fleksibiliteten gir individet rom til å forme sitt eget livsløp på en helt ny måte, noe som også påvirker ønsket om å migrere ved at individet i dagens samfunn i større grad er fristilt fra nasjonale identiteter (King & Ruiz-Gelices 2003:232).

Ifølge King er de tradisjonelle rammene for analyse utdaterte, og dermed ikke egnet til å belyse dagens migrasjonsstrømmer (King 2002: 89-92). Tradisjonell migrasjon⁸ ble studert innenfor rammene av dikotomier som internasjonal/intern, tvungen/frivillig og midlertidig/permanent migrasjon. Det er vanskelig å beskrive migrasjonsstrømmene på tvers av nasjonalstatlige grenser innad i Europa i et slikt perspektiv, da retten til fri bevegelse gjør migrasjonsstrømmene både er interne og internasjonale (ibid). Økende migrasjon blant studenter, høyt utdannede og pensjonister nyanserer på sin side tidligere beskrivelser av migranter som fattige, rotløse og marginaliserte (ibid).

King avviser ikke at migrasjonsbeslutninger fortsatt er motivert av økonomiske og politiske årsaker (King 2002:94). Likevel hevder han at migrasjonsstrømmer vokser fram av et større mangfold av motiver og strategier, og for en bedre beskrivelse av dagens migrasjonsbeslutninger identifiserer King tre nye motiver. For det første migrerer flere ut i fra et ønske om *selvrealisering* (ibid:94-95). Individet migrerer for å oppleve spenning, for å opparbeide seg nye erfaringer, og med et ønske om å se verden. For det andre blir migrasjon motivert av *kjærlighet* (ibid:99). Økende flytting over landegrenser gir økt kontakt mellom mennesker fra ulike opphavsländer, og kjærlighetsforhold vokser fram på tvers av landegrenser, noe som igjen skaper nye migrasjonsstrømmer. King identifiserer mål om *velvære* som et tredje motiv (ibid:100). Velvære og livskvalitet prioriteres framfor inntekt, og migrasjon

---

⁸ 19. hundretallets migrasjon fra Europa til Amerika, etterkrigstidens gjestearbeidermigrasjon fra Middelhavet til nordvest i Europa og flyktningemigrasjon i etterkrigstiden (King 2002: 89).

motivert av *velvære* står som en motsetning til migrasjonsbeslutninger med rene økonomiske formål⁹.

I likhet med King (2002) og King & Ruiz-Gelices (2003) hevder andre bidrag at det er vanskelig å se klare sammenhenger mellom økonomiske forhold og migrasjon blant unge voksne (Cairns 2010, Carins & Smyth 2011, Carins et al. 2012). Som en motsetning til argumenter om at individualisering kan forklare framveksten av migrasjon, peker bidragene på hvordan ulike sosiale normer fører til mobilitet og ikke-mobilitet blant unge voksne i Europa. Carins (2010:45) finner at regionspesifikke normer påvirker migrasjon. Unge i Nord-Irland er mer villige til å forflytte seg geografisk enn unge i Portugal. Portugisiske ungdom foretrekker generelt å bli boende innenfor Portugal i framtiden, og hovedgrunnen ser ut til å komme av sterke familiebånd. Sosiale normer påvirker også hvem som velger å migrere innenfor et spesifikt land (Cairns et al. 2012: 17). Blant unge voksne i Irland og Nord-Irland finner forfatterne at tilhørighet til familie og lokalmiljø spiller inn på at enkelte migrerer. De som har venner og familie som enten bor eller har bodd i utlandet er mer henfalte å flytte fra hjemlandet med mål om arbeid.

2.4 Et politisk perspektiv på migrasjon

Så langt har vi sett hvordan ulike økonomiske og sosiale forhold kan bidra til ønsker om å migrere. Oppgavens hovedmål er å forstå migrasjon som en politisk handling. I det følgende vil jeg derfor redegjøre for Albert O. Hirschmans (1970) argument om at medlemmer i en gitt organisasjon kan uttrykke misnøye ved å benytte seg av ulike responsstrategier. Deretter vil jeg trekke fram hvordan medlemmer av en nasjonalstat er knyttet til statens gjennom deres samfunnsborgerskap, og presentere hvordan jeg tolker Hirschman på en nasjonalstatlig kontekst.

Responsstrategier i situasjoner av misnøye

Teorien «Exit, Voice & Loyalty» forklarer responsmekanismer i organisasjoner i en gitt situasjon av misnøye (Hirschman 1970). Hirschmans utgangspunkt er at man innenfor ethvert økonomisk, sosialt og politisk system vil etterstrebe effektiv og hensiktsmessig atferd (ibid:

---

⁹ De som kan nedprioritere inntekt er selvfølgelig i stor grad de som kan ta seg råd til dette økonomisk (King 2002:100)

kap 1). Enhver organisasjon vil likevel oppleve avvik fra denne atferden, om så kun pga. av uhell. Organisasjonen kan leve med en viss grad av dysfunksjonell oppførsel, men for at atferden ikke skal kulminere i et generelt forfall må organisasjonen være i stand til å snu utviklingen. Organisasjonen er derfor avhengig av interne responsmekanismer (ibid).

Exit & Voice

Ifølge Hirschman kan medlemmer av en organisasjon som opplever misnøye velge å uttrykke frustrasjonen gjennom to, ikke gjensidig utelukkende, alternativer (Hirschman 1970: kap 1, 2, 3). På den ene siden kan medlemmer velge å trekke seg ut av organisasjonen til fordel for en annen (exit). Et slikt alternativ ligner forholdet kunder har til en bedrift. Om kundene er misfornøyde med bedriftens produkt kan de trekke seg ut til fordel for en bedrift som etter deres mening tilbyr et bedre alternativ. På den andre siden kan medlemmer velge å uttrykke misnøyen innad i organisasjonen (voice). Et slikt alternativ innebærer å artikulere misnøyen overfor ledelsen direkte, og ifølge Hirschman er dette alternativet selve definisjonen på en politisk handling (ibid).

De interne responsstrategiene har som hovedformål å informere organisasjonens ledelse om misnøyen som er under utvikling. Alternativene setter derfor i gang responsmekanismer innad i organisasjonen. Ledelsen som får signaler om misnøye kan deretter sette inn tiltak som undersøker bakgrunnen for frustrasjonen, for så å sette inn evt. virkemidler for å rette opp den negative utviklingen (Hirschman 1970: kap 1,2,3). Ifølge Hirschman er organisasjoner avhengig av både våkne og mindre våkne medlemmer. En slik balanse er viktig for at responsmekanisme skal fungere på en god måte. Er responsen for sterk, og alle medlemmene trekker seg ut eller artikulerer misnøye, vil utviklingen tilta uten at ledelsen har rom til å endre på situasjonen. På samme måte er en svak respons fra organisasjonen negativ, da en slik utvikling hindrer ledelsen fra å oppdage misnøyen før utviklingen kulminerer i et generelt forfall.

Alternativene exit og voice er i utgangspunktet likeverdige alternativer. Ethvert medlem av en gitt organisasjon kan benytte seg av begge (Hirschman 1970: kap 7). Exit og voice dominerer likevel i ulike organisasjoner. Exit-alternativet er framtrødende i økonomiske organisasjoner, og kunders exit regnes gjerne som selve grunnlaget for konkurranseutsatt økonomi. Artikulering av misnøye er derimot mindre framtrødende blant kunder i en bedrift. Voice-alternativet dominerer i basisorganisasjoner som staten og familien. Hirschman antar at

medlemmer av denne typen organisasjoner i mindre grad velger å trekke seg ut, noe som gjør exit mindre framtrædende (ibid).

De to alternativene har ulike kostnader for medlemmer og organisasjoner (Hirschman 1970: kap. 1, 2, 3). For medlemmer innebærer det å artikulere seg innad i en organisasjon en høyere kostnad enn å trekke seg ut. Medlemmers exit har på sin side høye kostnader for en organisasjon. En organisasjon som gir medlemmene rom til å artikulere misnøye innad gjennom voice-alternativet, kan derfor korrigere misnøyen uten at medlemmer forlater organisasjonen.

Loyalty

Teoriens hovedfokus ligger på under hvilke forhold medlemmer av en organisasjon benytter seg av exit eller voice. For å forstå balansen mellom exit og voice, tilfører Hirschman derfor teorien et tredje element, loyalty¹⁰ (Hirschman 1970: kap. 7). Ifølge Hirschman kommer beslutningen om å forbli medlem i en organisasjon, og på denne måten foretrekke voice framfor exit avgjort av to ulike forhold (Hirschman 1970:36). Medlemmene vurderer på den ene siden 1) mulighetene til å få organisasjonen *a* tilbake på «riktig spor» gjennom egne og andres handlinger. Samtidig vurderer medlemmene 2) hvorvidt det er verdt å velge bort en tilgjengelig organisasjon *b*. Valget om å benytte seg av voice innebærer å ta en sjanse, da man må tro på egen innflytelse på å skape forandring (ibid).

I overveielser mellom exit og voice, ligger det en faktor av tilknytning, og det Hirschman beskriver som lojalitet (Hirschman 1970:kap 7). Ifølge Hirschman øker sannsynligheten for voice med graden av lojalitet. Uten lojalitet vil exit være kostnadsfritt¹¹. Når lojalitet ikke er til stede vil enkeltmedlemmer som liten grad har innflytelse på organisasjonen ta avgjørelsen om å tre ut i stillhet (ibid). Individuer med tilknytning til organisasjonen vil derimot søke innflytelse om de opplever at organisasjonen går i feil retning (ibid). Medlemmer som opplever å ha makt, og på denne måten opplever å kunne endre situasjonen, vil på samme tid utvikle lojalitet til organisasjonen.

Lojalitet er viktig fordi det hindrer at de mest «kvalitetsbevisste» medlemmene er de første som trekker seg ut (Hirschman 1970: kap 7). En slik utvikling, der kvalitetsbevisste

---

¹⁰ Heretter lojalitet

¹¹ Utover de kostnader det vil være å finne informasjon rundt alt. organisasjoner.

medlemmer trekker seg ut, vil være negativt, fordi organisasjonen på denne måten mister de medlemmene som i størst grad kan bidra til å endre situasjonen. Lojalitet kan derfor forhindre at forfallet tiltar. Alle medlemmer, også lojale, kan likevel velge å trekke seg ut. Lojale medlemmer står derfor i en særegen forhandlingsposisjon, da Hirschman antar at organisasjonen i det lengste vil forhindre medlemmene fra å trekke seg ut. Lojalitet gir rom for illojalitet.

I skjæringspunktet mellom exit og voice ligger alternativet *trussel om exit* (Hirschman 1970: 82). Trussel om exit innebærer bruk av voice som en advarsel om at medlemmene vil trekke seg ut, dersom ledelsen ikke forbedrer bestemte forhold. Lojale medlemmer, som i det lengste unngår å trekke seg ut men som gjør det når det ikke finnes håp om forbedring, benytter seg gjerne av dette alternativet.

Boikott er et annet alternativ på grensen mellom exit og voice (Hirschman 1970:86). Boikott er bruk av exit, framfor en trussel om det. Medlemmer kan bruke alternativet med et spesifikt formål for å oppnå endringer i organisasjonen som boikottes. Boikott innebærer en lovnad om å komme tilbake til organisasjonen om visse forhold forbedres. Alternativet er derfor det motsatte av *trussel om exit*. Ifølge Hirschman kan man se boikott-alternativet som en slags streik, som er kostbar for både medlemmer og organisasjoner. Boikott gir medlemstap for organisasjonen og tap av tid og ressurser for medlemmene som utfører boikotten.

Hirschman i en nasjonalstatlig kontekst

Hirschmans teori tar utgangspunkt i et ønske om å forklare responsstrategier innenfor mindre organisasjoner som konkurranseutsatte bedrifter. Ifølge Hirschman kan teorien anvendes på andre organisasjoner, og flere bidrag har overført teorien til en nasjonalstatlig kontekst (Meardi 2012, Campos Lima & Martín Artiles 2013, Kahanec & Fabo 2013). Innenfor en nasjonalstat er borgere knyttet til staten gjennom et samfunnsborgerskap (Brochmann 2002:57). Samfunnsborgerskapet rommer to ulike forhold. På den ene siden er statsborgerskapet et juridisk bånd mellom enkeltindividet og staten, og innbefatter rettigheter og plikter overfor nasjonalstaten. Medborgerskapet knytter på sin side enkeltindivider til nasjonalstaten gjennom mindre håndfaste forhold, som opplevelsen av mulighet for innflytelse (ibid).

For å forstå *innflytelse* innenfor den nasjonalstatlige konteksten jeg studerer, støtter jeg meg på Iris Marion Youngs *ideal om inkludering* (Young 2001). Ifølge Young handler inkludering om muligheten til innflytelse, og at de som påvirkes av politiske avgjørelser *inkluderes* i den politiske beslutningsprosessen, og på denne måten har mulighet til å *påvirke* utfallet (Young 2001:23). Young knytter inkludering til normer for respekt. Mennesker som søker inkludering blir behandlet ut ifra forventninger om at de følger lover og regler, og at de uttrykker sine meninger innenfor de rammene der deres meninger er ment å inkluderes (ibid).

I min analyse bruker jeg Hirschmans teori for å forklare hvordan mine informanter forstår migrasjon som en politisk handling. Innenfor en nasjonalstat kan enkeltindivider velge å uttrykke misnøye ved å trekke seg som deltakere eller å uttrykke misnøye innad i organisasjonen (voice). Avholdenhet fra valg er et eksempel på bruk av exit-alternativet, da det innebærer avståelse fra å bruke de formelle rettighetene deres samfunnsborgerskap inneholder. Migrasjon kan også vurderes som bruk av exit (Meardi 2012, Kahanec & Fabo 2013). Migranter velger å forbedre egne muligheter i utlandet, framfor forsøk på å forbedre situasjonen innad i eget hjemland.

Forholdet mellom borgere og myndigheter innenfor nasjonalstaten, skiller seg fra forholdet mellom kunder og en bedrift. Som allerede nevnt, antar Hirschman at borgere har sterkere tilknytning til en nasjonalstat, noe som innebærer at de i det lengste vil søke etter løsninger innad i organisasjonen (Hirschman 1970: kap 7). Lojale medlemmer kan likevel velge å trekke seg ut. Gjennom exit, eller exit i samspill med voice-alternativet, kan lojale medlemmer bruke sin posisjon som «deltakere» i en nasjonalstat til å sette politiske spørsmål på dagsorden. Exit-alternativet gir derfor mulighet til å handle som politiske borgere utover tradisjonelle politiske handlingsformer. Det er f.eks. mulig å tenke seg migrasjon som bruk av Hirschmans boikott-alternativ. Gjennom boikott trekker medlemmer seg ut, men med en åpning om å komme tilbake om visse forhold forbedres. Gitt at migranter forlater hjemlandet på grunn av manglende muligheter, kan en tenke seg at enkeltmedlemmer vurderer å returnere om forholdene blir bedret. Migrasjonsintensjoner kan på sin side være en trussel om exit om myndighetene ikke forbedrer visse forhold.

2.5 Migrasjon som en økonomisk, sosial og politisk mulighet

Uten å foregripe den påfølgende analysen, mener jeg at perspektivene jeg har presentert gir mulighet til å forstå hvordan unge voksne spanjoler vurderer migrasjon som en mulighet ut ifra ulike, og sammensatte årsaker. På mikronivå kan vi tenke oss at unge spanjolars *utdannelse, ferdigheter, arbeidsmarkedssituasjon, sosial status, familiær status og politisk misnøye* kan være blant faktorene som bidrar til ønsket om å migrere. På et mellomnivå kan *nettverk* være en viktig faktor som bidrar til framveksten av migrasjon, da kjennskap til andres erfaringer kan tenkes å være viktig for forståelsen av migrasjon som en mulighet. På makronivå kan faktorer som *økonomisk rammer, ledighetsnivå, inntektsnivå, og politiske forhold* bidrar til å skape et ønske om å migrere.

I min analyse vil jeg se på økonomiske, sosiale og politiske forhold adskilt. Først vil jeg legge grunnlaget for analysen ved å forstå migrasjon som en økonomisk mulighet. Deretter vil jeg trekke fram hvordan migrasjonsplanene er motivert av sosiale forhold, da manglende økonomiske muligheter har konsekvenser for mine informanters sosiale liv. Misforholdet mellom unge voksne spanjolars forventninger til egen framtid og situasjonen er avgjørende for ønsket om å migrere. Analysen av migrasjon som en mulighet ut ifra økonomiske og sosiale forhold vil derfor gi et godt grunnlag for en analyse av hvordan migrasjon blant unge voksne spanjoler kan tolkes som et uttrykk for politisk misnøye.

3 Metode

3.1 Innledning

Det empiriske datamaterialet i min oppgave er transkripsjoner av kvalitative dybdeintervjuer med åtte unge voksne spanjoler som på intervjutidspunktet vurderte å migrere fra Spania. I dette kapittelet vil jeg redegjøre for de metodiske valgene jeg har tatt i utforming og gjennomføringen av prosjektet. Jeg vil også presentere diskusjoner rundt etiske problemstillinger, og studiens troverdighet, gyldighet, og mulige overførbarhet.

3.2 Historier om migrasjon

Målet med denne oppgaven er å svare på hvordan unge voksne spanjoler forstår migrasjon som en mulighet i deres nåværende situasjon. Jeg forsøker ikke primært å forklare årsakene til, eller å kartlegge utbredelsen av, migrasjon blant denne gruppen. Jeg ser på deres subjektive tolkninger av migrasjon som et alternativ, uavhengig om de faktisk velger å reise. Som vist i introduksjonskapittelet, er utvandringen blant gruppen jeg studerer et relativt nytt fenomen, og det er derfor lite forskning på feltet. Min studie har derfor et utforskende utgangspunkt.

Studien er basert på kvalitative dybdeintervjuer. Flere metodiske bidrag peker nettopp på at samtale er en god måte å få kunnskap om hvordan enkeltmennesker opplever og reflekterer rundt egen situasjon (Thaagard 2002:12, Widerberg 2001:16). En samtale sirkler ikke kun rundt en rekke forhåndsbestemte tema, men gir også rom for at deltakerne kan bidra med nye innfallsvinkler gjennom svar og innspill, samt oppfølgingsspørsmål fra forskeren.

3.3 Utvalg og rekruttering

Informantene i min oppgave er rekruttert strategisk. De er valgt ut fordi de kunne uttale seg om temaet. Jeg satte tre krav til utvalget. For det første er informantene unge voksne spanjoler mellom 20 og 35 år. I denne gruppen regnet jeg med å finne personer som studerer, som er i ferd med å avslutte utdanningsløp, og personer som nylig har gått inn i arbeidslivet. For det andre har mine informanter på et eller annet tidspunkt vurdert muligheten for å migrere fra

Spania. Av praktiske årsaker har jeg også avgrenset utvalget til å omfavne unge voksne bosatt i Madrid-området.

Rekruttering av informanter ble gjort gjennom ulike kanaler. Gjennom mine personlige kontakter fikk jeg bistand fra Kgl. Norsk Ambassade i Madrid og Universidad Complutense i Madrid. Personer som kontaktet ambassaden for informasjon om arbeid i Norge ble informert om prosjektet, og fikk muligheten til å ta kontakt med meg om de ønsket å delta. Den samme prosedyren ble brukt overfor studenter som var oppmeldt til språkkurs i norsk ved Universidad Complutense. Noen av informantene kontaktet jeg også selv for å spørre om de ønsket å delta. Dette var personer jeg kjente fra tiden jeg bodde i Madrid, og som jeg visste vurderte å migrere.

Alle potensielle informanter ble tilsendt informasjonsbrev om prosjektet før vi avtalte et intervju. På denne måten ønsket jeg å informere om hva deltakelse i studien innebar. Rent spesifikt ønsket jeg å unngå evt. misforståelser knyttet til at prosjektet kunne føre med seg hjelp til f.eks. jobbsøking i Norge. Rekruttering av bekjente byr på andre utfordringer. Overfor dem la jeg vekt på at også deres deltakelse var frivillig, ut ifra en antakelse om at det er vanskeligere å si nei til noen man kjenner.

Utvalgets størrelse er styrt av prinsippet om metning (Thagaard 2003:186). Det vil si at jeg gjennomførte intervjuer fram til jeg oppfattet at perspektivene på temaene gikk igjen, og at informasjonen jeg søkte var kommet fram. Senere i kapittelet vil jeg se på studiens overførbarhet, og jeg vil der mer utfyllende diskutere utvalgets størrelse med hensyn til metning i materialet.

Rekrutteringen til prosjektet ble som allerede nevnt gjort gjennom Universidad Complutense, et av flere offentlige universiteter i Madrid. Uten inngående kunnskap til den sosioøkonomiske bakgrunnen til studentene ved universitetet, er det likevel relevant å reflektere rundt hvordan det å rekruttere via et offentlig universitet kan ha påvirket historiene som kommer fram i min analyse. Med kjennskap til de store sosiale forskjellene som eksisterer i Spania¹², kan det f.eks. være slik at studenter ved et offentlig universitet kommer fra en politisk og sosial bakgrunn der støtten til offentlige velferdsordninger står sterkt. I mine intervjuer finner jeg at informantene ser ut til å identifisere sitt hjemland med gode

---

¹² I følge OECD tjener de 20 % rikeste i Spania seks ganger så mye som de 20 % som ligger nederst i inntekstsjiktet (OECD 2013).

velferdsordninger. Om dette kommer av rekrutteringskanalene er jeg ikke sikker på, men det kan selvfølgelig være tilfellet. I så fall kan dette være en svakhet ved min oppgave.

Under følger en kort presentasjon av mine informanter:

Navn	Alder	Status arbeid/studier	Migrasjonsplaner	Status fem måneder etter intervjuet
Carmen	Midten av tyveårene	Student innen humaniora	Vurderer å studere i utlandet	Bor i Spania.
José	Begynnelsen av trettiårene	Student innen ingeniørfag	Planlegger å søke jobber i utlandet etter endt studium	Bor i Spania. Har fullført studier og leter etter arbeid i utlandet.
María	Midten av tyveårene	Student i økonomi	Har søkt masterstudier i utlandet	Har påbegynt masterstudier i utlandet
Elena	Begynnelsen av tyveårene	Nyutdannet innen helsefag. Arbeidsledig	Vurderer å søke arbeid i utlandet	Bor i Spania. Har arbeid. Vurderer fortsatt muligheten for å søke arbeid i utlandet.
Jaime	Midten av tyveårene	Student innen humaniora	Har søkt masterstudier i utlandet	Har påbegynt masterstudier i utlandet.
Andrés	Midten av trettiårene	Selvstendig næringsdrivende	Planlegger å søke jobber i utlandet	Jobber i utlandet.
Manuel	Begynnelsen av tyveårene	Yrkesfaglig utdanning. Arbeidsledig	Vurderer å søke arbeid i utlandet	Bor i Spania. Arbeidsledig. Vurderer fortsatt muligheten for å søke jobber i utlandet
Inés	Begynnelsen av tyveårene	Student innen humaniora	Har søkt sommerkurs i utlandet	Har gjennomført sommerkurs, og jobber i utlandet

3.4 Intervjuguiden og intervjusituasjonen

Før jeg utformet intervjuguiden brukte jeg tid på å sette meg inn i temaet jeg studerer. Jeg leste meg opp på den pågående krisen og ulike bidrag som belyser migrasjon som fenomen. Å studere tidligere masteroppgaver rundt lignende temaer var også nyttig. Disse gav meg gode tips til hvilke tema som kunne være relevante i utformingen av min egen intervjuguide.

Intervjuguiden har den pågående krisen i Spania som ramme. Jeg satte opp tre tema jeg ønsket å belyse, med utgangspunkt i den enkeltes livssituasjon: 1) *krisens påvirkning på den enkeltes situasjon* 2) *sosiale og politiske spørsmål innenfor konteksten av den pågående krisen*, og 3) *migrasjon som en mulighet*. Under disse temaene la jeg inn stikkord og forslag til spørsmål. Eksempelvis har jeg under temaet *migrasjon som en mulighet* forslag til spørsmål rundt *vurderinger om å forlate Spania, planer på nåværende tidspunkt, erfaringer med migrasjon, nettverk i utlandet, vurderinger av mulige destinasjonsland, og tanker rundt det å bli værende i Spania*. Intervjuguiden er vedlagt oppgaven.

Intervjuguiden bestemmer rekkefølgen på temaene man søker informasjon om (Thaagard 2002:94). Fordi intervjuet nettopp er ute etter personlig informasjon fra informantene, er rekkefølgen viktig for hvordan samtalen utvikler seg. Etter en kort introduksjon av prosjektet, begynte jeg intervjuet med å spørre om informantens bakgrunn. Å starte intervjuene på denne måten var en god løsning. På denne måten kunne informanten selv få kontroll over situasjonen, og de kunne selv bestemme om de ville fortelle kort om sin bakgrunn, eller om de ønsket å gå rett inn på mer personlige utfordringer som påvirket ønsket om å migrere. Dette gav meg som forsker også et godt utgangspunkt. Jeg fikk orientert meg rundt deres bakgrunn og kunne allerede i begynnelsen av intervjuet trekke opp nye aktuelle problemstillinger.

Intervjuene ble gjennomført i Madrid i løpet av en to ukers periode i april 2013. Intervjuene ble gjennomført i uformelle settinger i informantenes lokalmiljø. Intervjuene varte mellom en og to timer. Nervøsiteten fra min side gjorde at jeg i det første intervjuet var litt for ivrig i å stille oppfølgingsspørsmål for å unngå stillhet. Ved gjennomlytting i etterkant av intervjuet kunne jeg ta denne erfaringen med videre. Det å gi informantene god tid å besvare spørsmål, særlig i begynnelsen av intervjuene, gav informantene mer tid til å reflektere rundt det vi snakket om.

Mine informanter delte villig sine historier. Det oppsto få uforutsette hendelser og intervjuene var preget av en god og avslappet tone. I et av intervjuene deltok to informanter samtidig, noe som ikke var planlagt på forhånd. De to informantene kjente hverandre godt, og var kjærester. Siden begge hadde planer om å migrere, bestemte jeg meg for å gjennomføre intervjuet med begge to. Dette viste seg å være fruktbart, siden de to informantene fikk diskutert temaene seg i mellom. Det at de to deltok i samme intervju, og ikke ble intervjuet hver for seg, kan selvfølgelig også ha påvirket svarene. Kanskje var det ting de ikke sa fordi den andre informanten var til stede.

3.5 Analyseprosessen

Etter datainnsamlingen hadde jeg gjennomført syv intervjuer med åtte informanter. Dette utgjorde rundt 10 timer med lydopptak. Transkriberingen av intervjuene var en tidkrevende prosess, men arbeidet gav meg en mulighet til å komme tett på stoffet. Underveis noterte jeg punkter som jeg mente var interessant. På denne måten gav transkriberingen meg mulighet til å begynne på den kommende analysen, samt å oppdage evt. misforståelser som kunne ha oppstått under intervjuene.

Etter å ha fullført transkriberingen sorterte jeg materialet etter kategorier fra intervjuguiden og temaer jeg hadde skrevet opp under transkriberingen. Derfra gikk jeg videre til å trekke ut temaer som ville gjøre seg gjeldene i analysen, dvs. at jeg trakk ut de fellestrekkene jeg fant i intervjuene. Etter første grovsortering trakk jeg ut tre hovedkategorier i stoffet; *økonomiske*; *sosiale*; og *politiske* tolkninger av migrasjon. Til slutt sorterte jeg stoffet i ulike underkategorier, for på denne måten å få fram nyansene i stoffet.

3.6 Å jobbe på to språk

Å jobbe på to språk er utfordrende. Mine intervjuer ble gjennomført på spansk og transkribert på spansk. Jeg planla først å oversette alle intervjuene til norsk, men kom raskt frem til at det ville ta unødvendig mye tid. Jeg transkriberte derfor materialet på spansk og oversatte sitatene som blir brukt i oppgaven. Det å jobbe med intervjuene på spansk gjennom hele prosessen var en riktig avgjørelse, da eventuelle feil i tidlige oversettelser kunne ha skapt feiltolkninger.

Talespråk og skriftspråk fungerer på forskjellige premisser (Fog 2004). Ord og utsagn som gir mening i talespråket kan miste sin mening som skriftspråk. Denne problematikken blir ikke mindre når man opererer på to språk. Språklige konnotasjoner varierer fra kultur til kultur (Berkaak & Frønes, 2005). Språklige uttrykk som oversettes vil med stor sannsynlighet miste noe av sin mening. Dette gjelder også sitatene jeg bruker i min oppgave. I arbeidet med oversettelsen, la jeg merke til hvordan det spanske språket inneholder verb som beskriver handlinger på en måte som er vanskelig å oversette til norsk. På spansk bruker man f.eks. det refleksive verbet *indipendizarse* (å løsrive (seg)) for å beskrive prosessen med å flytte hjemmefra. Det finnes ingen oversettelse til norsk som forklarer hele prosessen jeg opplever at verbet inneholder på spansk. Oversettelsen til norsk kan derfor ha tatt vekk noe av fyllden i

sitatene. Sitatene var mer skriftlige og «korrekte» etter oversettelsen. Jeg opplever likevel at omskriving av sitatene til mer skriftlig språk var viktig for å få fram svarene til mine informanter.

3.7 Bruk av andrehåndskilder

For å sette mine intervjuer i en bredere kontekst bruker jeg tolkninger av andrehåndskilder. Andrehåndskildene er i hovedsak bruk av avisartikler som tar opp spørsmål knyttet til ungdom, arbeidsledighet og migrasjon i Spania. Artikler som omhandler den politiske diskusjonen rundt betegnelsen av fenomenet er også med i oppgaven. Gjennom bruken av andrehåndskildene ønsker jeg å styrke troverdigheten i mine funn ved se min analyse i sammenheng med andre beskrivelser av fenomenet.

3.8 Troverdighet og bekreftbarhet

I et forskningsprosjekt snakker man gjerne om hvorvidt datamaterialet er troverdig (Thaagard 2003:178). Det vedrører om prosjektet er utført på en tillitsvekkende måte, og om funnene blir støttet av tidligere forskning. I dette metodekapittelet går jeg gjennom framgangsmåten i mitt prosjekt. På denne måten forsøker jeg å styrke prosjektets troverdighet. Utover dette støtter jeg meg på sitater fra intervjuene for å underbygge mine tolkninger med empiri. Sitatene som jeg bruker i oppgaven er vedlagt på spansk. Jeg benytter meg også av andrehåndskilder i analysen, for å vise hvordan mine funn passer overens med andre beskrivelser av fenomenet jeg studerer.

Målet med denne oppgaven er å svare på unge voksne spanjoler vurderer migrasjon som en økonomisk, sosial og politisk mulighet i sine liv. For å styrke bekreftbarheten til mine slutninger har jeg intervjuet informanter som er en del av den gruppen jeg studerer (se 3.3.). Jeg har utformet en intervjuguide som gir mine informanter rom til å reflektere rundt temaene som diskuteres (se 3.4.). På denne måten har jeg forsøkt å unngå at min forhåndsforståelse av temaet skulle gjennomsyre historiene til informantene.

3.9 Overførbarhet

Innenfor kvalitativ forskning snakker man gjerne om analytisk eller teoretisk overførbarhet (Halkier 2011, Thagaard 2003). En slik tilnærming innebærer en forståelse av overførbarhet som bundet til kontekst, og omhandler hvorvidt tolkningene gjort i en analyse kan vurderes som overførbare til lignende omgivelser.

Overførbarhet knytter seg til utvalget studien er basert på (Thagaard 2003:186). For å kunne bedømme om utvalget er tilstrekkelig stort, snakker man i kvalitativ datainnsamling ofte om å komme til et punkt der nye intervjuer ikke tilfører ytterligere informasjon, et såkalt «metningspunkt» (Thagaard 2003:56). Hvorvidt jeg nådde et metningspunkt i mitt utvalg er vanskelig å fastslå. Utvalget er lite og det er vanskelig å avvise at ytterligere intervjuer ikke kunne gitt ny informasjon. Mitt utgangspunkt var likevel at jeg gjennomførte intervjuer fram til jeg opplevde at perspektivene gikk igjen i intervjuene, og at informasjonen jeg var ute etter hadde kommet fram. Jeg er derfor usikker på hvorvidt flere intervjuer ville bidratt med ytterligere informasjon. Siden formålet med intervjuene har vært å bruke de i min masteroppgave, med gitte rammer for tid og ressurser, mener jeg at intervjuene gav meg et godt utgangspunkt.

Utvalgets størrelse avhenger også av hvilke kategorier utvalget er ment å representere (Thagaard 2003:56). I min studie representerer utvalget unge voksne spanjoler med planer om migrasjon, som er bosatt i Madrid-området. Aldersfordelingen i materialet er god. Jeg har intervjuet fire kvinner og fire menn, og utvalget har god bredde i yrke/studiestatus. Noen av dem er studenter, mens andre er ferdig utdannet. Blant de som ikke lenger studerer, er det en som jobber som selvstendig næringsdrivende, mens to av informantene er arbeidsledige. Noen har bakgrunn i humaniora, andre innen økonomiske og tekniske fag. Mine informanter har lignende familiebakgrunn. Flere har foreldre som er ansatt som funksjonærer i offentlig sektor. Andre har foreldre som jobber innen servicesektoren. Noen kommer fra familier som er direkte påvirket av krisen, dvs. at de har foreldre som er arbeidsledige, mens andre kommer fra familier som i mindre grad er påvirket av krisen.

Mine informanter har utdanning utover obligatorisk grunnskole¹³. En mulig svakhet ved mitt utvalg er nettopp at unge voksne fra Madrid med lavere utdanningsnivå ikke er representert.

---

¹³ En har yrkesfaglig påbygning. De andre har universitetsutdanning.

Flere hevder at den nåværende migrasjonsstrømmen fra Spania skiller seg fra tidligere ved at det nå er unge voksne med høyere utdannelse som reiser (ABC 2013a). Derfor mener jeg at mine intervjuer på en god måte representerer gruppen jeg studerer. Mitt mål har ikke vært å belyse hvordan unge voksne spanjoler generelt ser på migrasjon som en mulighet. Jeg studerer de som vurderer å migrere ser på migrasjon som et alternativ.

Den begrensende størrelsen på utvalget gjør at jeg ikke kan sammenligne på tvers av gruppene i utvalget. En systematisk komparasjon av ulike gruppe ville forutsatt «metning» innenfor hver undergruppe. Til det er mitt utvalg for lite. I min analyse har jeg derfor søkt etter fellestrekk på tvers av de ulike gruppene. En slik tilnærming gjør det mulig å belyse om historiene som kommer fram kan være felles for ulike grupper. Dersom det viser seg å være likhetstrekk i historiene til en informant fra en familie som er særlig påvirket av krisen, og en som i mindre grad er direkte påvirket, kan dette kanskje gi en pekepinn på at historiene som kommer fram kan være mer allmenne.

Det er ikke mulig å bekrefte om mine tolkninger gir rom for overførbarhet. Med visse forbehold mener jeg likevel at en forståelse av overførbarhet knyttet til kontekst, gir en mulighet til å vurdere om mine tolkninger kan tenkes å være overførbare til lignende omgivelser. Det er f.eks. mulig å tenke seg at unge spanjoler med lignende bakgrunn og i en tilsvarende situasjon som mine informanter vurderer migrasjon på en lignende måte. Det er også mulig å tenke seg at unge europeere, som ønsker å migrere fra land som står i lignende situasjoner som Spania, kan vurdere migrasjon på en tilsvarende måte som mine informanter. En slik overføring avhenger av at faktorene som avgjør mine informanters forståelse av migrasjon er til stede for andre unge spanjoler og europeere. Ønsker man å gjøre en slik overføring må den gjøres i forhold til den gitte omgivelsen man ønsker å sammenligne med, og med forbehold om at en evt. overføring ikke gir rom for å generalisere, uavhengig av den gitte konteksten.

3.10 Ethiske refleksjoner

Målet om fri forskning, konfidensialitet og informert samtykke har vært en forutsetning for gjennomføring av mitt prosjekt, og prosjektet er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). Jeg informerte mine informanter om at deltakelse var frivillig, både før, under og etter intervjuene. De fikk også beskjed om at de kunne ta kontakt med meg dersom

de av ulike årsaker ønsket å trekke seg fra prosjektet, og at jeg i så fall ville slette lydopptak og transkriberte intervjuer. Jeg har også hatt kontakt med mine informanter i etterkant av intervjuet, for å høre om de har noen spørsmål rundt prosjektet. Informantene er anonymisert i oppgaven, og alle navn jeg bruker er fiktive.

Forskningsintervjuet er gjennomstyret av etiske problemstillinger (Kvale 2012:35).

Informasjonen som kommer fram gjennom et intervju avhenger av relasjonen mellom de som deltar. Intervjuet må derfor balanseres mellom forskerens ønske om å få tilgang på god informasjon og respekt for informantens integritet. Som nevnt i introduksjonkapittelet, er min kjennskap til Spania en viktig årsak til at jeg ønsket å studere unge voksne spanjolerers tolkninger av migrasjon som en mulighet. Det er åpenbare likhetstrekk ved mine informaners livssituasjon og min egen. Som informantene er jeg også ung voksen og på vei inn i arbeidsmarkedet. Jeg har studert i Spania og har venner som befinner seg i lignende situasjoner som mine informanter. Min egen bakgrunn opplevde jeg som en fordel under intervjuene. Min kjennskap til Spania og krisen gav rom for uformelle samtaler før selve intervjuet. Jeg opplevde også at mine informanter følte seg trygge i intervjuene på grunn av denne uformelle «fellesforståelsen».

Til tross for likhetene kan det ikke legges skjul på at det var en skjevhet i relasjonen mellom mine informanter og meg selv. Mens jeg i perioder har bodd i Spania, har jeg lett trådt ut av situasjonen til fordel for en mye tryggere framtid i Norge. Samtalene oss i mellom hadde et klart formål om å bidra til min oppgave, og samtalene var derfor ikke bare en uformell prat mellom to unge mennesker. Å balansere uformelle fellestrekk med respekt for mine informanter som forsker var utfordrende. Den avslappede tonen så ut til å påvirke mine informanter til å fortelle sine historier. Jeg følte derfor at jeg i noen sammenhenger måtte tre inn og ut av rollen som forsker og privatperson. Med dette mener jeg at jeg i noen intervjuer fikk så god tone med informantene at de fortalte om svært vanskelig situasjoner fra deres liv.

Noen av historiene gav meg bakgrunnsinformasjon om mine informanter. Andre hadde mindre direkte relevans for mitt prosjekt, men jeg følte at jeg ikke kunne avskjære informantens historier fordi de var mindre relevante. Dette ville være respektløst. Samtidig mener jeg at det er problematisk å grave rundt i problemstillinger som ligger utenfor prosjektet. Sagt på en annen måte mener jeg at det å grave i folks personlige liv og å sitte på informasjon som ikke blir brukt, også grenser til det respektløse. Særlig mener jeg det er

utfordrende om grunnene for at disse historiene kommer fram er en god tone mellom to unge voksne mennesker i en delvis lignende livssituasjon.

Min løsning på utfordringene var at jeg lot informantene fortelle evt. historier som kom fram. Noen av historiene bidro som sagt til å gi meg bakgrunnsforståelse av deres situasjon. I de tilfellene der det viste seg at historiene var mindre relevante, forsøkte jeg å gå over til andre temaer når det var mulig. I gjennomarbeidingen av stoffet har jeg også forsøkt å la være bruke de delene av materialet som jeg mener ligger i dette grenselandet. Min oppgave har heller ikke vært å fortelle hvor vanskelig det er å være ung voksen i Spania. Det gjorde at denne innfallsvinkelen ikke gikk på bekostning av min videre analyse.

4 En investering i egen framtid

4.1 Innledning

Informantene beskriver migrasjon som en mulighet til å forbedre egen livssituasjon. Ved å flytte til utlandet ser de for seg å kunne skaffe seg viktig arbeidserfaring, samtidig som migrasjon gir dem muligheten til å oppnå økonomisk og sosial uavhengighet. I dette kapittelet vil jeg besvare følgende spørsmål: 1) Hvordan ser informantene på migrasjon som en mulighet til å forbedre egne økonomiske muligheter? 2) Hvordan ser informantene på migrasjon som en mulighet til å realisere forventninger til egen framtid? Jeg vil argumentere for at ønsket om å migrere vokser fram i skjæringspunktet mellom manglende økonomiske og sosiale muligheter. Krisen har endret de unges økonomiske muligheter, men den har også innskrenket deres sosiale handlingsrom. For en forståelse av hvordan mine informanter ser på migrasjon som et sosialt meningsfylt alternativ, er det derfor nødvendig å se på hvilke implikasjoner den økonomiske krisen har fått for deres sosiale liv.

4.2 Migrasjon som en økonomisk mulighet

Den økonomiske krisen ligger som et bakteppe for unge voksne spanjolers planer om å migrere. Migrasjon handler om en mulighet til å investere i egen framtid.

Et ønske om å forlate Spania

I migrasjonslitteraturen skiller man mellom migrasjonsstrømmer som er drevet av pushfaktorer eller pullfaktorer, dvs. at de enten er drevet av tilbud av, eller etterspørsel på, arbeidskraft. I min analyse finner jeg at migrasjonsønskene er drevet av krisen og manglende økonomiske muligheter i Spania. Migrasjonsønskene er tilbudsdrivet, en beskrivelse som passer godt overens med andre studier av dagens migrasjon fra Spania (Friberg et al. 2013).

Informantene forteller at ønsket om å migrere kommer av manglende økonomiske muligheter i hjemlandet. Den økonomiske krisen, med høye arbeidsledighetstall, har slått hardt ned blant unge voksne. Informantene beskriver migrasjon som det beste, om ikke eneste, alternativet i deres nåværende situasjon: «Folk reiser fordi de ikke finner noe her. Og andre steder gjør de det» (María).

Flere av informantene forteller at de også før krisen ønsket å jobbe i utlandet. Dagens migrasjonsplaner skiller seg imidlertid fra tidligere. Informantene forteller at de før krisen så på migrasjon som en mulighet til å få spennende erfaringer. I dag opplever de at migrasjon er en nødvendighet for å bedre deres situasjon. José har lenge hatt lyst til å jobbe for en spansk bedrift i utlandet. I dag må han flytte ut for å lete etter egne muligheter: «Ja, det er jo ikke så annerledes om du allerede har sett for deg å jobbe i utlandet. Men nå er jeg nødt til å flytte til utlandet for å finne jobb der. Og det er en stor forskjell» (José).

Migrasjonsplanene ser ut til å handle om et ønske om å reise fra Spania, og i intervjuene blir det knapt nevnt at et liv i utlandet kan by på utfordringer. Troen på at migrasjon er et godt alternativ forsterkes av kunnskap om økonomiske muligheter i utlandet. Informantene forteller om venner som allerede har reist, og inntrykket er at migrasjon har forbedret deres situasjon: «Av de seks, syv som fullførte studiene i fjor er det tre som har reist til Paraguay. En annen har reist til Mexico med et spansk selskap. Og av de som har blitt igjen er det ingen som har jobb» (José).

Mulighetene i utlandet blir gjennomgående sammenlignet med situasjonen i hjemlandet. Informantene ser på alternativene som gode eller mindre gode, men de blir likevel vurdert som bedre enn å bli værende i Spania. Det ser ut til at informantene vurderer forholdene i Spania som så vanskelige at en hvilken som helst forbedring av deres nåværende situasjon er et godt alternativ. Migrasjonsønskene er motivert av push-faktorer i hjemlandet. Den høye arbeidsledigheten i Spania ser ut til å gi forventninger om at et liv i land med lavere ledighetstall vil by på flere muligheter: «[...] Alle forteller at de ikke har det så lett. [...] Men i de fleste tilfeller er det bedre der, enn hva det er her» (María).

En av informantene nyanserer beskrivelsen av at migrasjonsplanene kommer av et ønske om å forlate Spania. Andrés forteller at han lenge, også i årene før krisen, har drømt om å flytte til et spesifikt land: «Det er bare det at jeg liker [land] så godt» (Andrés). Planene ser ut til å handle om mulighetene han antar å finne i dette landet. Det kan selvfølgelig ikke utelukkes at situasjonen i Spania også påvirker Andrés sine migrasjonsplaner, men intensjonene handler i hovedsak om karakteristikker ved det landet han ønsker å bosette seg i. Ønsket om migrasjon er motivert av pull-faktorer, som sosiale og personlige muligheter, i destinasjonslandet: «Jeg har en drøm og det er grunnen for at jeg vil reise. Om jeg var nødt til å bli værende her, så hadde jeg ikke hatt noe problem med det» (Andrés). Andrés fortelling framstår imidlertid som et unntak i denne sammenhengen.

Migrasjon som en investering i egen human kapital

Informantene beskriver et ønske om å bruke sine ferdigheter. De har god utdanning, men ingen muligheter til å bruke kompetansen i hjemlandet. Informantene planlegger derfor å flytte til land hvor deres ferdigheter er attraktive: «[...] Ettersom situasjonen er som den er, og spesielt for min yrkesgruppe.. [...] Så derfor prøver jeg å lete etter arbeid i land hvor jeg kan utvikle meg karrieremessig (José)». Historiene gir inntrykk av unge voksne spanjoler som økonomisk rasjonelle enkeltindivider. De ser ut til å vurdere kostnadene ved å reise fra Spania som mindre enn mulighetene de kan finne i utlandet.

Informantene beskriver migrasjon som en investering i egen human kapital. Fokuset ligger på mulighetene for å tilegne seg arbeidserfaring. Til tross for ønsker om relevante og godt betalte jobber, er erfaring et mål i seg selv. Migrasjon ser ut til å vokse ut ifra et mål om å finne et land med generelle muligheter for arbeid, da arbeidserfaring er avgjørende for å kunne forbedre egne framtidsutsikter: «For meg handler det om arbeid. Og muligheten for å få erfaring. Kanskje jeg få bedre eller dårligere betalt. [...] Men erfaring er uansett viktig for meg» (José).

Ved siden av migrasjon, peker informantene på utdanning som et alternativ: «I mars i fjor, etter at hun hadde sendt ut rundt 100 søknader, ble mastergradene for neste år lagt ut ved universitetet, og det var en som fristet. Det var en master i [fag], som på det tidspunktet kunne åpne opp for flere muligheter» (José). Sammenlignet med utdanning finner jeg en oppfattelse av at migrasjon gir flere muligheter. Informantene har allerede mye utdanning. En forklaring kan derfor være at de vurderer at ytterligere utdanning på et tidspunkt ikke vil forbedre deres sjanser. Forståelsen av migrasjon som et bedre alternativ enn utdanning underbygger tanken om at migrasjon er en investering i egen human kapital, og at informantene mener migrasjon gir bedre muligheter på lenger sikt: «Men en kommer til et punkt hvor det blir meningsløst. Det er jo grenser for hvor mange mastergrader du kan ha» (María).

Fokus på hva som gir best utbytte ser ut til å påvirke valg av reisemål. José forteller at han har vurdert Sør-Amerika som en destinasjon fordi lignende språk og kultur kan gjøre overgangen til et liv i utlandet enklere: «[...] Språket er likt og systemet ligner selv om det ikke er det samme. Så det vil nok være lettere å klare seg i Sør-Amerika enn i andre land» (José). José uttrykker likevel skepsis til Sør-Amerika som et reisemål. Den økonomiske utviklingen minner, slik han ser det, om den som preget Spania utover 2000-tallet, noe som gjør

søramerikanske land mindre attraktive: «[...] Sør-Amerika frister ikke fordi det minner om situasjonen i Spania for noen år tilbake. Det er mange penger, masse investeringer, masse jobbmuligheter. Men det kommer til et punkt hvor alt dette kommer til å stoppe opp» (José). José forteller at i stedet han ønsker å reise et sted hvor han kan skape seg en stabil framtid: «[...] Så jeg forsøker å lete etter et land som er mer stabilt, og som har en mer lineær vekst og som utvikler seg på lengre sikt» (José).

Flere av informantene har gått på språkkurs for å forbedre sjansene i utlandet. Språkkursene er valgt ut ifra hva som kan gi de beste mulighetene. Jaime forteller at valget om å lære seg norsk kommer av at han tror det er lettere å lære seg norsk enn andre språk, samtidig som han kan bruke norskkunnskapene i andre skandinaviske land.

I: Jeg bestemte meg for å lære meg norsk fordi det virket enklest. [...] Og norsk, siden bokmål har likheter med det danske skriftspråket, samtidig som det ligner på svensk, selv om språkene er forskjellige, så tenkte jeg at norsk var det beste alternativet.
(Jaime)

Informantene ser karakteristikk ved dagens unge voksne spanjoler som avgjørende for tilnærmingen til migrasjon som en rasjonell nyttemaksimerende beslutning. Informantene forteller at man som ung i dag er vant til å ordne opp på egne vegne. De leter etter egne muligheter, framfor å vente på forbedring i hjemlandet: «Fordi vi er en generasjon som tenker *her og nå*. Om du ønsker deg noe, så leter du på internett og skaffer deg det» (Carmen). Informantene vurderer sin unge alder som en fordel, og mener de har bedre muligheter for å lykkes enn personer i andre aldersgrupper. Som unge med færre forpliktelser forsterkes tanken om at de kan ordne opp selv. Elena ser på sine muligheter som bedre enn sin fars, som også er arbeidsledig, fordi hun er ung og kan lete etter arbeid i utlandet: «Ja, spesielt på grunn av alderen. Jeg får heller ikke jobbe, men jeg er ung og kan flytte til utlandet. Det er ikke like lett for han» (Elena).

Et økonomisk utgangspunkt

Det er ikke overraskende at ønsket om å migrere fra Spania i 2013 handler om økonomi. Landet befinner seg i en alvorlig økonomisk krise, og den høye arbeidsledigheten har gått hardt utover unge voksne. Informantene trekker imidlertid også fram forhold utenom deres individuelle muligheter som påvirker ønsket om å migrere. María forteller at de som i dag migrerer kommer fra familier som bistår dem i overgangen til et liv i utlandet: «[...] De som drar til andre europeiske land har en universitetsutdannelse. De har foreldre som kan betale

reisen og foreldre som kan betale mat for dem i noen måneder» (María). Marías beskrivelse gir grunn til å lure på om vurderingen av migrasjon kan være påvirket av sosioøkonomiske forhold. En mulighet er at personer med ulik bakgrunn ser på migrasjon på ulike måter. Kanskje er det slik at unge voksne som ser for seg å ha gode sjanser i utlandet, er de samme som vurderer å migrere.

I: Folk snakker om å reise hele tiden. De som ikke gjør det, gjør det ikke fordi de ikke kan tillate seg det. Fordi de verken behersker språk eller har studert. For en som ikke har fullført grunnskolen kan ikke reise. For det er jo ingen land som etterspør folk uten studier. (María)

I denne oppgaven studerer jeg kun de som ønsker å migrere, og jeg kan derfor verken bekrefte eller avkrefte påstanden om at sosioøkonomisk bakgrunn påvirker synet på migrasjon som en mulighet.

Intervjuene viser også at venners erfaringer er viktige. Kjennskapen til at andre klarer seg bra ser ut til å forsterke troen på egne sjanser: «Noen svarer ikke en gang, så de har det bra» (Inés). Tidligere migrasjonsbeslutninger ser ut til å påvirke framtidige planer, noe som gir støtte til teorier som hevder at nettverk er viktig for ønsket om migrasjon (Hugo 1981, Taylor 1986, Massey & García España 1987, Massey 1991a, 1991b, Gurak & Caces 1992). Ut ifra andres erfaringer kan informantene vurdere hvor mulighetene er størst, samtidig som de kan bruke kontakter i utlandet i gjennomføringen av deres planer: «Jeg hadde bestemt meg for å reise fra Spania. Jeg var ikke sikker på hvor jeg ville dra, så det at hun bodde i [land] påvirket nok ønsket om å reise dit» (Inés).

Enkelte av mine informanter fremhever at migrasjon er en mulighet til å støtte familien økonomisk. María forteller at hun ønsker å flytte ut for å hjelpe familien som blir igjen i Spania: «[...] Jeg må ha en jobb som gir meg penger. Ikke mye, men penger til mat, til å leve og til å spare så jeg har litt penger hvis søsteren min trenger hjelp» (María). En kan spekulere i om den pågående krisen med nedskjæringer i offentlige tjenester har forsterket rollen til den spanske familien, som allerede regnes som en viktig velferdsyter i den spanske modellen (Esping-Andersen 1990). I så fall kan intervjuene gi støtte til teorier som *the New Economics of Labour Migration*, og tanken om at større sosiale enheter som familien er viktige i beslutninger om migrasjon (Stark & Lavhari 1982, Stark 1984, Katz & Stark 1986, Lauby & Stark 1988, Stark & Bloom 1985, Taylor 1986, Stark 1991). Mine informanter er imidlertid unge voksne som er i ferd med å løsrive seg fra familien. De har få forpliktelser i hjemlandet,

og til tross for at enkelte uttrykker ønske om å bistå familien, er det etter min mening lite som tyder på at informantene vurderer migrasjon som følge av en husholdningsbeslutning for å sikre alternative inntektskilder. Teorien om *the New Economics of Labour Migration* ser derfor ikke ut til å passe på mine intervjuer.

Migrasjon vokser fram som følge av rasjonelle individers økonomiske beslutninger (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, 1989, Todaro & Maruzko 1987, Borjas 1990). Til tross for at informantene vektlegger andre forhold, beskriver de migrasjon som en mulighet til å forbedre deres individuelle muligheter. Informantene ønsker å flytte til utlandet for å bruke sitt potensiale. God utdannelse, språkkunnskaper og mindre forpliktelser åpner for denne muligheten. Valget er rasjonelt fordi mulighetene i utlandet overskygger kostnadene ved å reise fra Spania. Informantene beskriver det å få arbeid som et mål i seg selv. De står utenfor arbeidslivet, og det er få som trekker fram migrasjon som en mulighet til å forbedre lønnsvilkår. Migrasjonsønskene ser ut til å være drevet av ledighetsnivå, og skiller seg på denne måten fra migrasjonsstrømmene fra Øst til Vest i Europa, som i større grad er drevet av muligheten forbedring av lønnsnivå (Friberg 2013). Informantene vurderer migrasjon som en investering i egen human kapital: «Vi er en generasjon med mye utdannelse, men vi har jo ikke arbeidserfaring» (María).

4.3 Migrasjon som en sosial mulighet

Vurderingen av migrasjon som en økonomisk investering legger grunnlaget for forståelsen av hvordan unge voksne spanjoler tolker på migrasjon som en mulighet i deres nåværende situasjon. Fra et sosiologisk ståsted kan man likevel innvende at en økonomisk beskrivelse av migrasjon kun gir innsikt i deler av det store bildet. Følger vi Granovetters begrep om *embeddedness* blir økonomiske beslutninger påvirket av den sosiale konteksten de vokser ut av (Granovetter 1985). For en rikere forståelse av migrasjon som en mulighet mine informanter ønsker å benytte seg av, er det derfor relevant å se på hvilke implikasjoner manglende økonomiske mulighetene får på andre sider ved mine informanters liv. I det følgende vil jeg trekke fram tre forhold som viser hvordan sosiale forhold påvirker forståelsen av migrasjon som et sosialt meningsfylt alternativ. Forholdene er delvis overlappende, men hver for seg gir de innsikt i hvordan informantene ser på migrasjon som en mulighet til å skape seg et selvstendig liv, få nye impulser, og til å holde fast på egen identitet som ressurssterke utdannede fra middelklassen.

En mulighet til å skape seg et selvstendig liv

Informantene forteller at den økonomiske situasjonen hindrer deres muligheter til å skape seg et selvstendig liv. Uten arbeid kan de ikke flytte hjemmefra, og på denne måten begrenser krisen deres personlige utvikling som unge på vei over i voksenlivet. I denne sammenhengen beskriver informantene migrasjon som en mulighet fordi økonomisk trygghet gir rom for å skape seg et selvstendig liv: «Folk vil finne seg en jobb i utlandet for å skape seg et selvstendig liv. Folk bor sammen med foreldrene sine. [...] Har du ikke jobb så kan du jo ikke flytte hjemmefra, og folk som er over 30 bor sammen med foreldrene sine» (María).

Informantene knytter ønsket om å flytte hjemmefra til egen selvforståelse. Inés forteller at hun gjennom oppveksten har fått høre at det er et mål i seg selv å leve et selvstendig liv. Hun synes derfor det er vanskelig at dagens økonomiske omstendigheter tvinger henne til å bo hjemme: «[...] Nå har det blitt vanlig å bo sammen med foreldrene sine. [...] Det er en situasjon som jeg ikke hadde forestilt meg for noen år tilbake. Og foreldrene mine ville ikke tillatt det» (Inés). Informantene beskriver det å bo hjemme som noe negativt. Det er et uttrykk for manglende sosial uavhengighet. I utlandet kan informantene oppnå selvstendigheten de søker. Migrasjon er derfor en mulighet til å skape seg et selvstendig liv.

I: [...] Det handler ikke om at det er positivt eller negativt å bo sammen med foreldrene sine. Men det er jo normalt at du har lyst til å ha ditt eget hjem og ditt eget liv. Om du ser deg rundt i Spania så skjønner du at det ikke er mulig å flytte hjemmefra. Det er ikke sikkert at det er perfekt andre steder heller, men i det minste har du et sted å bo og du kan gjøre det du vil, når du ønsker det. (Manuel)

Beskrivelsen står som en motsetning til Clare Holdsworth (2005) sitt argument om at unge spanjoler i stor grad har klart å skape seg et selvstendig liv, til tross for at de har samme bostedsadresse som foreldrene (Holdsworth 2005:548). Unge spanjoler har historisk sett flyttet hjemmefra i slutten av tyveårene og begynnelsen av trettiårene. Tidspunktet har ofte sammenfalt med ekteskapsinngåelse. Normene for uavhengighet forgrenet seg særlig på 80- og 90-tallet, som følge av høy arbeidsledighet og mangel på rimelige boliger for unge (ibid).

Holdsworths hovedargument er at det er en steds spesifikk familieideologi som gjør at spanjoler bor lengre hjemme enn unge i andre land (Holdsworth 2005: 549). Velferdsstatsregimet i Spania, som i særlig grad støtter seg på familien, skaper spesielle familiepraksiser som påvirker avgjørelsen (Esping-Andersen 1990). Det særegne båndet mellom foreldre og barn i Spania påvirker hvordan man *gjør familie* (Holdsworth 2005: 550). Solidaritet innad i

familien og normene for familie gir rom for forhandling. Unge spanjoler kan derfor skape seg et selvstendig liv innenfor tilsynelatende tunge familiestrukturer.

Ifølge Holdsworth oppfatter spanjoler det å bo hjemme i voksen alder annerledes enn unge voksne i andre land. Mine informanter bekrefter delvis denne påstanden: «Vi veldig familiære, og det blir ikke sett på som så farlig å bo med familien» (Jaime). Informantene beskriver imidlertid muligheten til å flytte hjemmefra som en viktig årsak til ønsket om å migrere. Så hva er bakgrunnen for at mine informanter beskriver det å bo hjemme som en motsetning til å ha et selvstendig liv?

En forklaring kan være så enkel som at folk er forskjellige. Holdsworth påpeker at forhandlingsmuligheten ikke utelukker muligheten for å avvise den spanske familienormen (Holdsworth 2005: 560). Enkelte av mine informanter har blitt fortalt hjemme at de bør skape seg et selvstendig liv: «Moren min sa at *først må du finne deg en jobb, så et sted å bo og så, om du så ønsker det, så kan du gifte deg*» (Inés). Det å bo hjemmefra ser ut til å være viktig fordi det knytter seg til deres selvforståelse. Andre har ikke nødvendigvis samme erfaring, og kan oppfatte det å bo sammen med foreldrene som mindre problematisk. Jaime forteller at han kjenner folk som ikke ser ut til å oppleve det å bo sammen med foreldrene sine som noe negativt: «Jeg har venner på 30 som bor med foreldrene sine, og de har ikke den minste intensjon om å flytte derfra. De har det bra» (Jaime).

En annen forklaring er at familiemønstre i Spania har forgrenet seg som følge av krisen. Tidligere var det kanskje naturlig å bo hjemme fram til man etablerte seg med familie og barn. Dagens økonomiske omstendigheter gjør det vanskeligere å se for seg når man skal flytte hjemmefra: «Nei, nå er det verre. Før bodde du sammen med foreldrene til du var 30 – 35. Nå er det hele livet» (Jaime). Informantene ser ut til å vurdere det å bo hjemme som å være en mer permanent løsning enn tidligere. Det å bo hjemme oppfattes som tvang, og en mulighet er derfor at ønsket om å flytte hjemmefra har økt i takt med krisen.

En annen forklaring er at det ikke handler om sosiale forhold. Enkelte av mine informanter ser på det å flytte hjemmefra som en mulighet til å lette på den økonomiske byrden til familien. Elena forteller at hun ikke tror hun ville vært så kritisk til å bo hjemme, om det ikke var for at familiens økonomiske situasjon gjorde det vanskelig: «Fordi om ting var lettere, om vi ikke måtte leve fra måned til måned, og hadde litt mer penger, så er det jo ikke sikkert jeg hadde vurdert det så seriøst» (Elena).

Den økonomiske krisen ser ut til å gjøre det vanskeligere å bo hjemme. Kanskje var det sånn at unge arbeidsledige spanjoler tidligere har bodd hjemme fordi foreldrene har hatt økonomiske ressurser. Dagens økonomiske krise har slått hardt ut på store deler av den spanske befolkningen, og det er ikke sikkert foreldrene har ressurser til å la barna boende hjemme. Om unge voksne spanjoler samtidig har et personlig ønske om å skape seg et selvstendig liv kan en tenke seg at de oppfatter det å være en økonomisk byrde som ekstra vanskelig. Følger man dette resonnet kan følelsen av å være en byrde bidra til å forsterke ønsket om å skape seg et selvstendig liv. Fordi informantene ikke ser på det å flytte hjemmefra innad i Spania som et realistisk alternativ, er migrasjon er mulighet til å oppnå sosial uavhengighet.

I teorikapittelet redegjorde jeg for bidrag som hevder at sosiale forhold skaper ulike tilnærminger til migrasjon (Carins 2010, Carins & Smyth 2011, Carins 2012). Carins hevder at løsrivelse fra familien, og følelsen av at det finnes er bedre liv i utlandet, er viktige faktorer for intensjoner om migrasjon (Carins 2012:11). Migrasjon er en mulighet til for personlig utvikling. Mine intervjuer gir støtte til en slik tilnærming. Samtidig som økonomi er viktig, vurderer informantene migrasjon som meningsfylt alternativ fordi et liv i utlandet gir informantene muligheten til å skape et selvstendig liv.

Mål om selvrealisering

Blant mine informanter finner jeg støtte til at migrasjonsplanene kan være motivert av ønsker om å realisere seg selv. Tidligere i kapittelet har jeg fremhevet at Andrés ønsker å migrere fordi han drømmer om å bo i et spesielt land. Ønsket om å migrere ser ut til å handle om at han tror han kan få et godt liv der. Slik jeg tolker Andrés har han et mindre behov for å bo i landet han har vokst opp i, men ønsker å flytte dit han mener han kan få det bra: «Jeg bodde og jobbet der. Det var ikke av økonomiske grunner, og det handlet ikke om jobb eller penger. Jeg hadde det bra der [...] Så om jeg får det til, så har jeg lyst til å reise tilbake» (Andrés).

En mulighet er unge voksne spanjolars migrasjonsplaner faktisk ikke handler om økonomiske forhold, men at de ønsker å migrere for å realisere egne framtidsdrømmer. I teorikapittelet presenterte jeg bidrag som peker på hvordan individualisering påvirker framveksten av migrasjon blant unge voksne i Europa (King 2002, King & Ruiz-Gelices 2003). Frigjøring fra gamle nasjonale identiteter skaper færre barrierer for bevegelse på tvers av landegrenser. Til

tross for at økonomiske motiver stadig er viktige, er strategiene blant dagens migranter mer mangfoldige. King identifiserer tre nye motiver for migrasjon, og blant disse er *selvrealisering* (King 2002:94-95). Motivet om selvrealisering knytter seg til at migrasjon kan gi enkeltindivider muligheter til å realisere karriereplaner, få nye inntrykk, og knytte seg til nye mennesker og kulturer.

Enkelte spanske politikere har uttalt at unge spanjolars migrasjonsplaner kommer av deres eventyrlyst (El País 2013a). Om dette stemmer, kan en tenke seg at unge spanjolars migrasjonsplaner ikke skiller fra andre unge som søker selvrealisering. Carmen avviser imidlertid denne forståelsen og mener beskrivelsen av unge spanjoler som eventyrlystne er å avfeie de unges vanskelige situasjon: «Ja, det er jo politikere som har sagt at de fleste som drar gjør det fordi de er eventyrlystne. Og det stemmer jo ikke. Men det er jo festlig å se hva slags holdninger de har til situasjonen for de som er ferdig å studere» (Carmen).

Mine intervjuer viser at ønsket om å realisere seg selv er viktig for mine informanter. Flere beskriver migrasjon som en mulighet til å realisere drømmer for fremtiden. María forteller at hun at hun sitter med et ønske om å få nye inntrykk: «Jeg har aldri bodd utenfor Madrid. Jeg er født er, har studert her, og har alltid bodd her. Så jeg har lyst til å oppleve noe nytt» (María). José forteller på sin side at han lenge har drømt om å jobbe i utlandet. Situasjonen i dag er vanskeligere, men migrasjonsplanene knytter seg likevel til gamle drømmer: «Planen min var, siden flere spanske firmaer har hatt prosjekter i utlandet, at jeg kunne jobbe for et spansk selskap i utlandet. Det er noe jeg alltid har hatt lyst til» (José).

Det spesielle med informantenes situasjon i dag, er at de ikke har muligheten til å realisere seg selv i hjemlandet. Den eneste måten de kan realisere egne drømmer for fremtiden er ved å migrere: «Etter det har jeg søkt jobber og det går ikke. Det er ingen muligheter i Spania. Så det var da jeg innså at fremtiden min kanskje ikke er her. At fremtiden min kanskje ikke er i Spania» (Elena). Flytter de til utlandet kan de få arbeid, men også nye impulser. I utlandet kan de møte nye mennesker og knytte seg til nye kulturer samtidig som de slipper unna den negative situasjonen i hjemlandet. På denne måten kanaliseres planene om selvrealisering inn i ønsket om migrasjon, da informantene vurderer migrasjon som den eneste muligheten til å realisere drømmene for fremtiden.

Migrasjon som en mestringsstrategi

Den økonomiske situasjonen har endret mine informanternes forventninger til egen framtid. Den spanske velferdsstaten ble bygget ut gjennom deres oppvekst, og for mange betyr det at de har hatt bedre muligheter enn sine foreldre. Historiene gir inntrykk at mine informanter identifiserer seg selv som ressurssterke og høyt utdannede fra middelklassen, og Elena beskriver nærmest å ha gjennomgått en klassereise. I motsetning til sine foreldre, som ikke har utdanning, har hun god utdanning, snakker flere språk og godt forberedt på arbeidslivet.

I: [...] Jeg er enig i de som sier at vi er en generasjon som er godt «forberedt» for arbeidslivet. For 50 år siden, altså generasjonen til mine foreldre, kunne de ikke gå på universitetet. Foreldrene deres hadde ikke penger til å betale, så de kunne ikke studere. I dag har jeg, som er fra en familie som ikke har så mye penger, hatt muligheten til å studere. Det er stor forskjell. [...] Vi snakker flere språk, har god utdanning, og vi vet hva vi holder på med. (Elena)

Framtiden de så for seg stemmer ikke overens med dagens virkelighet. De kommer ikke inn på arbeidsmarkedet, og de opplever å ha færre muligheter enn foreldrene hadde på deres alder, til tross for at de har bedre kvalifikasjoner. Flere beskriver en situasjon der ingen helt forstår hva som har skjedd: «[...] Foreldrene mine sitter også med følelsen av at alt de har fortalt meg i virkeligheten bare var tull. Fordi det var jo til ingen nytte» (Inés).

Krisen har ikke bare endret deres muligheter, men er også i ferd med å endre måten informantene ser på seg selv. Deres identitet som ressurssterke og godt utdannede fra middelklassen ser ut til å være under press, og de står i fare for nedadgående klasse mobilitet. Informantene legger vekt på at de har hatt mange muligheter, og at de gjennom oppveksten har fått beskjed om at de burde legge inn innsats for å skape seg en bedre framtid. Informantene ser ut til å oppleve det som ekstra vanskelig å stå i en situasjon der de ikke oppfyller rollen de var tenkt til å ha, som Spanias framtid: «Jeg nevnte det for noen venner av meg som oppsummerer det ganske bra: *Vi har gjort alt våre foreldre har fortalt oss, og likevel kommer vi til å få det verre enn dem.* Jeg tror det oppsummerer det hele» (José).

Informantenes selvforståelse ser ut til å forsterke ønsket om en bedre framtid i utlandet. Til tross for anerkjennelsen av at krisen har endret deres muligheter, ser de nærmest ikke ut til å godta at de endrede omstendighetene i Spania skal definere hvem de er. Tidligere har jeg pekt på hvordan informantene mener migrasjon kan gi gode muligheter til å bruke eget potensiale i utlandet. Med en slik tilnærming kan man forstå migrasjon som en mulighet for informantene

til å opprettholde egen selvforståelse som ressurssterke utdannede fra middelklassen. Framfor at situasjonen i Spania definerer hvem de er, gir migrasjon en mulighet til å opprettholde forventninger til egen framtid: «Nei, vi skaper oss et bedre liv, hver og en på sitt vis» (María)

Historiene passer godt overens med den mestringsstrategien Julia Orupabo (2008) beskriver i sin studie av subjektive erfaringer med diskriminering blant personer med afrikansk bakgrunn i Norge, som ønsker å migrere videre til USA og England. Orupabo finner at drømmen om videre migrasjon gir enkeltmennesker muligheten til å opprettholde egen selvforståelse.

Informanter forestiller seg bedre muligheter i andre land hvor diskriminering på bakgrunn av hudfarge antas å være fraværende. Informantene tilskriver manglende mobilitetsmuligheter i Norge til forhold ved det norske arbeidsmarkedet, og *ikke* deres egne egenskaper i form av hudfarge og ferdigheter. Slik anerkjenner de seg selv som ressurssterke arbeidstakere som kunne ha lyktes i andre land. Muligheten for migrasjon gir enkeltmennesker en mulighet til å opprettholde egen selvforståelse.

Mine informanter har ennå ikke migrert, og deres historier skiller seg fra beskrivelser fra migranter som opplever diskriminering i destinasjonsland. Tanken om at et liv *et annet sted* kan forbedre deres muligheter, har likevel fellestrekk med Orupabos funn. Ved å legge migrasjonsplaner har mine informanter et aktivt forhold til sin egen framtid. De ser for seg at deres ferdigheter er attraktive i andre land. Planer om et liv i utlandet gir derfor rom for å tillegge manglende muligheter til forhold som ligger utenfor deres personlige kontroll. Migrasjon kan tolkes på som en mestringsstrategi i en vanskelig situasjon, og ved å planlegge migrasjon kan de opprettholde egen selvforståelse som ressurssterke fra middelklassen: «[...] Jeg har i alle fall håpet om at det bare gjelder her. At det blir verdsatt i andre land» (Inés).

4.4 Et økonomisk rasjonelt og sosialt meningsfylt alternativ

I dette kapittelet har jeg belyst hvordan mine informanter forstår migrasjon som et økonomisk rasjonelt og sosialt meningsfylt alternativ ut ifra sosiale forhold i deres liv. Krisen har endret informantenes opplevelse av eget handlingsrom, og de beskriver migrasjon som det beste, om ikke det eneste, alternativet i deres nåværende situasjon. Økonomiske og sosiale forhold henger sammen i vurderingen av migrasjon som en mulighet, noe som ser ut til å følge informantenes situasjon. Krisen har endret unge voksne spanjolers økonomiske muligheter.

Samtidig har de endrede økonomiske omstendighetene påvirket flere sider av tilværelse, og hindrer dem i verste fall i å skape seg et selvstendig liv. Krisen har rokket ved informantenes egen selvforståelse, og begrenser deres planer for framtiden.

Informantene beskriver migrasjon som en mulighet til å opparbeide seg viktig arbeidserfaring, og migrasjonsønskene ser ut til å være drevet av ledighetsnivå. Migrasjon er rasjonelt fordi et liv i utlandet byr på flere økonomiske muligheter. På samme tid gir migrasjon dem muligheten til å flytte hjemmefra, beholde troen på seg selv, og få nye inntrykk og erfaringer. Migrasjon er samtidig et sosialt meningsfylt fordi livet i utlandet kan utvide deres sosiale handlingsrom og gjør det mulig å holde fast ved egen identitet.

5 Et uttrykk for misnøye

5.1 Innledning

I forrige kapittel viste analysen at informantene ser på migrasjon som en mulighet til å investere i egen framtid, realisere egne drømmer og opprettholde en truet identitet. De forteller at krisen har innskrenket deres handlingsrom, og beskriver migrasjon som det beste, om ikke det eneste, alternativet i deres situasjon. Disse forholdene har naturlig nok skapt frustrasjon. Er det så en motsetning mellom det å reise og det å skulle kanalisere frustrasjon gjennom politisk handling? I dette kapitlet vil jeg trekke på Albert O. Hirschmans teori om «Exit, Voice & Loyalty» (1970). Jeg vil besvare følgende spørsmål: 1) Hvordan kan ønsket om migrasjon bli sett på som et uttrykk for misnøye? 2) Hvordan vurderer unge voksne spanjoler fordelene ved å trekke seg ut av Spania framfor å forsøke å endre situasjonen innad i hjemlandet? 3) Hvordan kan unge voksne spanjolars planer om migrasjon tolkes som et politisk forhandlingsverktøy?

5.2 Migrasjon som et alternativ til politisk deltakelse

Den pågående krisen i Spania har skapt misnøye. Informantene forteller at de økonomiske omstendighetene hindrer deres handlingsrom, og forventningen til egen, og landets, framtid er snudd på hodet.

Frustrasjon og politisk engasjement

Informantene forteller at krisen har gjort livet vanskelig. Det er nærmest umulig å få seg jobb. De kan ikke flytte hjemmefra, og deres identitet og framtidsdrømmer er satt under press. Det er gjennomført kutt i offentlige budsjetter. Velferdsgoder forsvinner, og rundt seg ser de stadig flere som sliter.

I: Folk har det vanskelig. Folk har ikke penger til å handle mat. Og politikerne tar fra folk muligheten til å studere. Og i fjor reformerte de helsevesenet. [...] Innvandrere uten arbeid har ikke lenger rett til sosialstøtte [...] Jeg synes det er forferdelig, og det burde ikke være sånn. (María)

Den vanskelige situasjonen har skapt politisk bevissthet. I årene før krisen gikk ting bra. Folk levde godt og var heller opptatt av hverdagslige utfordringer enn hvordan landet ble forvaltet.

Med de økonomiske nedgangstidene kom spørsmålene om hva som hadde forårsaket situasjonen de nå befant seg i. Krisen satte dermed søkelyset på en virkelighet som de tidligere ikke oppfattet som like relevant: «Nå, som vi ser de virkelige behovene i Spania, begynner folk å legge merke til hva politikerne har gjort de siste årene» (Andrés).

Informantene forteller at politikk oftere er et samtaleemne blant venner, og de beskriver at de har et aktivt forhold til den politiske utviklingen i Spania.

I: For tre år siden ville jeg aldri forestilt meg å snakke om politikk. Men nå gjør vi det. Når jeg er sammen med vennene mine kommer politikk alltid opp; *hva har han gjort, hva har hun gjort? hvordan er situasjonen? Har de endret på dette?* Nå får vi med oss alt de gjør. Og det er pga. krisen. Om det ikke var for krisen ville jeg ikke snakket om politikk. (Elena)

Flere av mine informanter deltok på demonstrasjonene til 15. mai-bevegelsen våren 2011. De beskriver at politisk deltakelse gir en følelse av handlekraft. På demonstrasjoner kan de uttrykke sine holdninger, og deltakelse gir en opplevelse av fellesskap: «Om du drar på demonstrasjoner, så gir du klart uttrykk for at du er uenig. [...] Og om din nabo drar, om din kamerat drar. Ja det er dere i alle fall tre som tenker likt. Så man føler seg omfavnet på et vis» (Elena). Til tross for de positive sidene ved politisk deltakelse, beskriver informantene manglende tiltro til at politisk engasjement vil skape forandring.

I: Om jeg har eksamen i morgen så kan jeg ikke dra noe sted. For tar jeg ikke den blir jeg ikke ferdig med studiene. [...] Om jeg ikke består eksamenen så er det jo til ingen nytte. Og generelt er situasjonen så ille at det ikke spiller så stor rolle. Det spiller ingen rolle om vi drar på demonstrasjonene, og ingen bryr seg om du demonstrerer. (María)

Informantene har tiltro til at migrasjon vil forbedre deres muligheter, men manglende tro på at politisk deltakelse vil skape forandring. Med referanse til 15.mai-bevegelsen forteller María at det ikke var synkende engasjement som førte til at demonstrasjonene forsvant fra gatene. Protestene gav ikke gjennomslag, og deltakerne så seg til slutt nødt til å skape seg en bedre framtid på egenhånd: «Det er ikke det at engasjementet har sunket, men folk er nødt til å skape seg et liv. Og de jeg kjenner som var der hver dag, de er alle utenfor Spania. Det kommer til et punkt hvor du blir lei. [...] Ja, du må skaffe deg noe å spise» (María).

Informantene forteller samtidig at de etter flere år med krise er lei av den politiske utviklingen. De ser nærmest ikke ut til å orke flere negative nyheter.

I: [...] Og så blir du lei av å høre på nyhetene om at antallet arbeidsledige eller at antallet utvandrede spanjoler har økt i andre land. Eller om Luís Bárcenas¹⁴ skal i fengsel eller ikke. Det kommer til et punkt hvor man ikke orker å se på tv. Man blir nødt til å se framover, og å skape sin egen vei ut av situasjonen. (José)

Enkelte av mine informanter forteller at de allerede opplever å ha trukket seg ut som deltakere. Andrés mener at folk burde engasjere seg for å endre situasjonen. Siden han allerede har bestemt seg for å reise, oppfatter han at oppgaven med å skape forandring ligger hos de som blir igjen.

I: [...] Jeg mener Spania trenger forandring og at de som bor her bør bidra til en slik forandring. Om jeg hadde blitt værende ville jeg kjempet for forandring. [...] Jeg ønsker å reise fordi jeg har en drøm. Om jeg hadde blitt igjen, hadde ikke hatt noe problem med det. (Andrés)

Migrasjon som en responsstrategi

Manglende muligheter har skapt frustrasjon. Ifølge Hirschman står misfornøyde medlemmer av en organisasjon overfor to valg (Hirschman 1970). De kan enten velge å trekke seg ut (exit), eller de kan uttrykke misnøyen innad (voice). Innenfor en nasjonalstat er borgere knyttet til myndighetene gjennom sitt samfunnsborgerskap. Som beskrevet i teorikapittelet omhandler statsborgerskapet en rekke formelle plikter og rettigheter (Brochmann 2002: 57). Medborgerskapet handler på sin side om tilhørighet og en opplevelse av mulighet for innflytelse. Båndet mellom staten og dens borgere kan vurderes som slags kontrakt om et felles prosjekt, der politikerne utfører fellesskapets vilje.

Innenfor en nasjonalstat kan borgerne benytte seg av Hirschmans responsstrategier på to ulike måter. De kan velge å trekke seg ut som politiske deltakere (exit). De kan avstå fra politiske valg eller forlate organisasjonen gjennom migrasjon. På den andre siden kan de bruke sin posisjon som deltakere innad i organisasjonen (voice). De kan organisere seg politisk og uttrykke misnøye gjennom demonstrasjoner eller andre former for politisk mobilisering. Responsstrategiene er viktig for å hindre en gitt negativ utvikling fra å kulminere i et generelt forfall. I Spania kan en tenke seg at et slikt forfall kan være en form for *hjerneflukt* av unge voksne. Spania vil trenge arbeidskraft for å skape økonomisk vekst. Økende utvandring av unge voksne spanjoler med god utdanning kan derfor være negativt for landets framtid.

---

¹⁴ Luís Bárcenas er tidligere kasserer i regjeringspartiet Partido Popular, og er blant annet anklaget for å ha drevet dobbelbokføring i partiet (Berfing 2013).

Ifølge Hirschman er det ikke mulig å sammenligne exit fra nasjonalstaten med det å avslutte et kundeforhold til en bedrift (Hirschman 1970: 76). Borgere av en nasjonalstat har sterkere lojalitetsbånd til organisasjonen. Lojale medlemmer vil i det lengste forsøke å endre på situasjonen innad før de evt. beslutter seg for trekke seg ut (ibid). Lojalitet holder derfor exit på avstand. Mine informanter er alle født og oppvokst i Spania. Det er derfor rimelig å anta at de har et lojalitetsforhold til hjemlandet. Spørsmålet er derfor om migrasjon blant unge voksne spanjoler er et uttrykk for svekket lojalitet.

Framtiden er ikke hva den engang var

En forklaring på hvorfor mine informanter velger migrasjon framfor politisk deltakelse er at forventningene til eget liv, og hva Spania *bør* være, ikke lenger stemmer overens med virkeligheten. Informantene ser samtidig ut til å oppleve at spanske myndigheter har satt de i en svært vanskelig situasjon. Disse to forholdene ser ut til å svekke lojalitetsbåndene til hjemlandet. Med svakere opplevelse av tilhørighet er det ikke sikkert at lojaliteten fungerer som «hindrer» mot å trekke seg ut: «[...] Det kommer til et punkt der du sier til deg selv at *nå orker jeg ikke mer. Jeg kommer meg ikke fram på noen som helst måte*. Og det er litt det som skjer» (Inés).

Informantene forteller at forventningene til egen framtid har forsvunnet med krisen. De er født i perioden etter overgangen til demokratiet, og har vokst opp sammen med fremveksten av det moderne Spania. Spania ble medlem av EU i løpet av deres barndomsår. Gjennom deres ungdomstid var landet preget av økonomisk vekst og sosial utvikling. Det spanske helsevesenet ble bygget ut, og dagens unge voksne er de første i mange familier som har tatt høyere utdanning. Mine informanter forteller at de gjennom oppveksten har fått høre at de skulle jobbe hardt, og at arbeidet de la ned ville gi gode framtidsutsikter. Dagens virkelighet skiller seg fra den de ble forespeilet.

I: [...] De har alltid sagt *studer, få deg en universitetsutdannelse og gjør det og det*. Og når alt kommer til alt får vi det verre enn de som aldri har studert. Flesteparten av foreldrene til mine venner har ikke studert utover grunnskolen [...] . Og nå, selv om du har en universitetsutdannelse eller teknisk utdannelse på to, tre, eller fem år så får du ikke jobb. (José)

Forestillingene om eget hjemland skiller seg fra virkeligheten de i dag står overfor.

Informantene mener at helse og utdanning bør sikres gjennom offentlige tjenester: «Offentlig

utdanning er jo et universelt spørsmål. [...] Du må jo ha rett til helse og utdanning» (Inés). Krisen har ikke bare endret deres personlige muligheter. Kutt-, og reformpolitikken ser ut til å ha endret oppbygningen av landet de identifiserer seg med. María forteller om det hun opplever som en holdningsendring i den spanske befolkningen. Hun har inntrykk av at spanjoler tidligere stod sammen for å skape et bedre samfunn. I dag opplever hun derimot at alle tenker på seg selv.

I: Etter diktaturet, var landet preget av solidaritet og vekst. Ideen var at nå skulle ting bli bedre, og at vi skulle nærme oss europeerne. Men sånn er det ikke lenger. Holdningene er at vi ikke skal dele, og at vi ikke skal gjøre for ting som gir alle goder. Folk spør seg om hvorfor de skal betale skatt og trygd når de aldri er syke. [...] Og jeg tror ikke ting blir bedre. Verken om 10 eller 20 år. (María)

Økende politikerforakt

En annen forklaring på valget av migrasjon framfor politisk deltakelse kan komme av den økende politikerforakten jeg finner blant mine informanter. For å velge voice-alternativet framfor exit må medlemmene ha tro på at artikulering innad i organisasjonen kan skape forandring (Hirschman 1970: 77). Unge spanjoler ser ikke ut til å ha troen på forandring, og informantene uttrykker manglende tillit til det politiske systemet. På spørsmål om de engasjerer seg i politisk la alle vekt på at de *ikke* var politikere gjennom medlemskap til et bestemt politisk parti: «Nei, politikk er for de korrupte» (José). Informantene beskriver politikerne som en elite som ikke har forståelse for utfordringene til «vanlige» spanjolene.

Politikerforakten, som kan ha vært høy før krisen, ser ut til å bli bekreftet av dagens situasjon. Carmen forteller at hun synes det er provoserende at politikerne, som vedtar økonomiske kutt som påvirker spanjoler flest, ikke kutter i egne goder: «Alle representantene fikk en Ipad når de ble valgt inn i Kongressen. Så sier de til oss at det ikke er penger til å skru på varmen på universitetet om vinteren. Men det er penger til at kongressrepresentantene har den beste elektronikken» (Carmen). Politikerens manglende forståelse for de unge situasjon ser også ut til å svekke tillitten: «Om politikerne virkelig lyttet til ungdommen, og gjorde noe for å forandre situasjon så ja så hadde folk kanskje blitt i Spania. Men hver dag dukker det jo i stedet opp en ny korrupsjonsskandale» (Carmen).

Flere av mine informanter beskriver det politiske systemet som gjennomkorrupt. Korrupsjonssakene som har preget Spania de siste årene svekker tillitten til politikerne.

Samtidig ser det ut til å svekke de unges tro på hva de selv kan oppnå gjennom politisk deltakelse.

I: Jeg påstår ikke at det ikke finnes politikere med gode intensjoner men jeg tror ikke de er i stand til å stå i mot folk de møter på veien. Det går ikke. Uavhengig av hvor gode holdninger du har så hjelper ikke det når du står opp i mot et politisk system som er så gjennomkorrupt. (María)

15. mai-bevegelsen var for mange et frisk pust inn i denne politiske virkeligheten. Mine informanter har ulike meninger om *de indignerte (Los Indignados)*¹⁵. Tillitten til bevegelsen ser ut til å ha sammenheng med om informantene mener bevegelsen var tilknyttet politiske partier. Blant informantene som mener bevegelsen var et positivt bidrag legger de vekt på at bevegelsen stod som en kontrast til den politiske eliten.

I: Fordi bevegelsen vokste fram spontant. Det var spesielt fordi det ikke var et politisk parti som stod bak. Det var masse unge mennesker som bestemte seg for at nok er nok, og de bestemte seg for å bli på Puerta del Sol fram til det kom en forandring. Det var autentisk, alle stod sammen for å si; nei! Så jeg opplevde at bevegelsen var ekte, det var oppriktig» (María).

De som hadde mindre tro på bevegelsen begrunner på sin side skepsisen ut ifra en opplevelse av at bevegelsen hadde bånd til politiske partier.

I: Det var det jeg ikke likte. For om 15. mai-bevegelsen blir støttet av et politisk parti, så mister bevegelsen støtte fra folk som tilhører andre partier. [...] I Spania er det som med fotballen. Om du er på den laget, så heier jeg på det andre. Fiender for alltid. For meg er det viktig at en bevegelse som 15. mai-bevegelsen gir rom for å kunne uttrykke politiske holdninger framfor at et parti skal tjene eller tape på den. (Andrés)

Manglende institusjonelt rom for deltakelse

Synkende lojalitet overfor hjemlandet og manglende tillit til spanske politikere, ser ut til å svekke informantenes tro på hva de kan oppnå gjennom politisk deltakelse. Informantene beskriver samtidig at politisk deltakelse innebærer risiko. María forteller at de som demonstrerer må forvente å bli møtt med politi, og i en allerede vanskelig situasjon beskriver hun det som vanskelig å skulle gå inn i situasjoner som kan skape nye utfordringer. Unge voksne velger derfor å prioritere sine egne muligheter: «Det du *ikke* trenger er å bli arrestert, slått og satt i fengsel. [...] Så folk foretrekker for å reise» (María).

---

¹⁵ Det alternative navnet på 15. mai-bevegelsen kommer fra den franske filosofen Stephane Hessels bok «Bli Sint» (Indigne-Vous!) som bevegelsen brukte som et slags politisk manifest (Castells 2012: 118).

Historiene gir inntrykk av at unge voksne spanjoler opplever manglende inkludering i politiske beslutninger som påvirker deres liv. Enkelte av mine informanter beskriver nærmest å være ikke-deltakere i hjemlandet, ettersom forsøkene på å skape forandring ikke gir gjennomslag: «Her i Spania, på Puerta del Sol, var demonstrasjoner over lang tid. Til slutt endret de ingenting. Så det er som å stange hodet i veggen, om du skjønner» (José). Hirschman antar at en organisasjon som legger til rette for deltakelse innad kan korrigere misnøye uten at medlemmer trekker seg ut (Hirschman 1970:78). Slik jeg tolker mine informanter oppfatter de at det ikke finnes et slikt rom for politisk inkludering i Spania. Om det finnes, er det lukket for deres innspill.

I: Det virker ikke som om regjeringen bryr seg om hva folk mener. De sier det klart og tydelig: *I morgen er det streik men det spiller ingen rolle hva dere gjør. Dere kommer til å stanse landet men dere kommer ikke til å få gjennomslag. Det kommer til å være negativt for økonomien, og vi kommer uansett til å gjøre det samme.* Sånn er det. De sier det klart og tydelig. At en streik vil være negativt for landet, og at folk gjerne må gjøre det men de kommer uansett til å gjennomføre sine planer. (Inés)

Informantenes opplevelse av manglende inkludering i politiske beslutninger kan ha flere årsaker. En forklaring kan være så enkel som at spanske politikere ikke bryr seg om de unges situasjon eller hva de mener. Blant mine informanter finner jeg en viss forståelse om at politikerne trolig bekymrer seg, men at de ikke kan endre situasjonen: «Jeg tror at det bekymrer dem, men de kan jo ikke gjør stort med det» (María).

Sitatet viser en mer plausibel forklaring, nemlig at spanske politikere anser det at unge voksne reiser ut og får arbeidserfaring som det beste alternativet i dagens situasjon. Arbeidsminister, Fatima Báñez, sa i en uttalelse i den spanske kongressen at myndighetene ikke kunne hindre unge, så vel som eldre, spanjoler fra å forlate landet (El País 2013a). Regjeringen vil likevel gjøre alt i sin makt for få de, som nå forlater Spania, til å komme tilbake når situasjonen blir bedre. Med mange politiske utfordringer i Spania er det mulig å tenke seg at spørsmål knyttet til migrasjon blant unge voksne havner nederst på prioriteringslisten. En mulighet er derfor at spanske politikere i liten grad står en i posisjon hvor de kan anerkjenne hvilke utfordringer migrasjon blant unge voksne kan ha for landets framtid, da politikerne ikke har tiltak som kan forandre situasjonen på kort sikt: «Ja, de kan jo ikke anerkjenne det. De kommer jo ikke til å si; *så synd at de unge reiser*» (Elena).

En annen forklaring kan være at det i liten grad finnes rom for inkludering rundt de politiske utfordringene som i dag preger Spania. Som beskrevet i introduksjonskapittelet er problemene

spanske politikere i dag står overfor en del av en større europeisk krise. Spania er ikke lagt under administrasjon av den såkalte «Troikaen»¹⁶, men avgjørelsene som blitt tatt for å løse krisen er en del av en felles europeisk krisehåndtering. Mariano Rajoys valgløfte om at Spania skulle bli «Sør-Europas Tyskland» viser at den spanske regjeringen ønsker å være en pålitelig aktør innad i EU (Cinco Días 2011). Tenker en seg at de avgjørende beslutningene som påvirker folks liv tas på europeisk nivå, snarere i innenfor spanske politiske institusjoner, reiser spørsmålet om hvilke kanaler den spanske befolkningen har til å påvirke disse?

Jürgen Habermas er blant de som uttrykker en bekymring for at det er et gap mellom europeiske borgeres meningsdannelse og politikken som blir vedtatt for å løse de pågående problemer i Europa (Habermas 2013). Ifølge Habermas eksisterer EU takket være innsatsen fra politiske eliter som har hatt passivt samtykke fra den europeiske befolkningen så lenge unionen var i deres økonomiske interesse. Unionen har vært legitimert av utfall heller enn prosess, dvs. at den utfører europeiske borgeres politiske vilje (ibid:1). Institusjoner som den europeiske sentralbanken, kommisjonen, og EU-domstolen har spilt en viktig rolle i den pågående krisehåndteringen. Institusjonene har påvirket hverdagslivet til europeiske borgere over flere tiår, men har i liten grad vært utsatt for demokratisk kontroll.

Historiene til mine informanter passer godt overens med Habermas' kritikk. Så lenge økonomien gikk bra, overså de på sett og vis beslutningene som ble tatt. Med krisen, og den påfølgende politiske oppvåkningen, opplever de derimot å ha liten innflytelse på de politiske avgjørelsene som stadig større grad tas utenfor Spania. Mine informanter legger i liten grad skylden for situasjonen de befinner seg i på EU. Kritikken retter seg mot spanske politikere. Habermas poeng knytter seg da også til at forvaltningen av EU i stor grad står utenfor europeiske borgeres rekkevidde (Habermas 2013:1). EU-parlamentet, der europeiske borgere faktisk er representert, deltar i liten grad i håndteringen av den pågående krisen i motsetning til EU-kommisjonen (ibid).

Kritikken fra Habermas passer godt med Hirschmans argument om at enhver organisasjon bør, av egen interesse, ha et institusjonelt rom for politisk deltakelse. Gjennom et slik handlingsrom kan organisasjonen løse problemene innad uten å miste medlemmer. Uten dette rommet for politiske deltakelse vil organisasjon derimot miste de medlemmene som i størst

---

¹⁶ Som består av EU-kommisjonen, Den europeiske sentralbanken (ESB) og Det internasjonale pengefondet (IMF).

grad ville kunne bidratt til å endre den pågående situasjonen. Om det ikke er noe hinder for exit vil medlemmene med høyest bevissthet være de første trekker seg ut.

5.3 Migrasjon som en politisk handling

Så langt gir analysen inntrykk av at migrasjon (exit) står som en motsetning til politisk deltakelse (voice). I mine intervjuer finner jeg imidlertid beskrivelser som nyanserer dette bildet. Informantene anerkjenner at de ikke blir inkludert i politiske prosesser i hjemlandet. Samtidig ser de ikke ut til å godta denne realiteten. Informantene ser ut til å mene at spanske politikere egentlig ikke ønsker at unge spanjoler skal reise, og at de derfor gjennom egne migrasjonsplaner kan stille krav til politikerne. Framfor at de trer ut som politiske deltakere av Spania, ser de ut til å bruke egne migrasjonsplaner for å få politikerne til å våkne. Informantene ser ut til å tolke migrasjon som en politisk handling: «Jeg er ikke politiker og vet heller ikke hvordan man kan gjøre det, men det er jo de som skal forsøke å få landet framover. Gjør de ikke det så reiser alle de unge» (María).

Migrasjon som en forhandlingsmekanisme

Informantene beskriver utviklingen som paradoksal. Informantene mener at deres migrasjonsplaner er negativt for Spania. Likevel opplever de ikke å ha noe annet valg enn å migrere.

I: [...] Det er det som er synd. At landet har investert i utdannelsen din. En utdanning som vi har betalt for alle sammen. Og til slutt reiser du et annet land og bidrar til utviklingen av det landet med arbeidskraft som de ikke har betalt for. Fordi de har jo ikke investert noe. Du reiser til dit, skatter der, og bidrar til at det landet utvikler seg framfor at du bidrar i ditt eget hjemland. (José)

Historiene gir inntrykk av at informantene egentlig ikke ønsker å forlate Spania. De uttrykker lojalitetsforhold til hjemlandet, og de ønsker ikke at situasjonen forverres. Informantene legger vekt på hvilke konsekvensene deres migrasjonsplaner vil ha for Spania på lenger sikt, og slik jeg tolker dem *bør* spanske myndigheter ta den økende migrasjonen på alvor.

Beskrivelsene passer godt overens med mestringsstrategien jeg fant blant mine informanter i forrige kapittel. Framfor å beskrive dagens unge voksne spanjoler som en generasjon med få muligheter, uttrykker de bekymring for hvilke konsekvenser økende migrasjon vil ha for Spania. Informantene ser på den økende utvandringen som et tap for Spania, og anerkjenner

seg selv som ressurssterke samfunnsborgere. En mulighet er at migrasjon gir informantene muligheten til å opprettholde egen identitet som politisk borgere. Informantene beskriver manglende innflytelse på politiske spørsmål gjennom deltakelse innad Spania. Ved å migrere kan de uttrykke politisk frustrasjon.

Ifølge Hirschman vil medlemmer med et lojalitetsforhold med stor sannsynlighet lete etter andre muligheter før de benytter seg av exit-alternativet. Fordi lojale medlemmer likevel kan velge å trekke seg ut står de i en særegen forhandlingsposisjon. Hirschman antar at ledelsen av en organisasjon ikke ønsker at de lojale medlemmene trekker seg ut. Lojalitet gir derfor rom for illojalitet. Mellom exit og voice ligger det to alternativer; *trussel om exit* og *boikott* (Hirschman 1970: kap. 7). Gjennom en trussel om exit blir voice-alternativet styrket. Lojale medlemmer kan bruke alternativet for å true med å trekke seg ut om visse vilkår ikke blir endret. Boikott er på sin side en midlertidig exit fra organisasjonen med et spesifikt formål om å skape forandring. Enkeltmedlemmer forlater organisasjonen for en periode. Om forholdene man søker å forbedre endres, kan medlemmene vurdere å komme tilbake.

Blant mine informanter finner jeg eksempler på både trussel om exit og boikott. Elena beskriver sin beslutning som en motsetning til den ideelle utviklingen presentert av den spanske regjeringen, der de som migrerer kommer tilbake når situasjonen blir bedre.

I: Det er jo veldig idyllisk å se på det sånn. Det er sant at det kunne vært bra for Spania om vi skaffer oss erfaring i utlandet, og at vi kommer tilbake og jobber her i framtiden. Men jeg tror ikke at vi som planlegger å reise i dag, kommer tilbake om 15 år. Om det var sånn at vi som drar ut kommer tilbake om 15 år med erfaring og kunnskap, så ville det jo være veldig bra. Men vi som drar kommer jo til å skape oss et liv i utlandet. Vi kommer til å ha vår familie der, og vi kommer ikke til å ha lyst til å reise tilbake for å gi Spania det Spania de ikke gav oss. (Elena)

Migrasjonsplanene gir inntrykk av å være en trussel, og kan tolkes som et forsøk på å sette situasjonen på dagsorden. Om spanske politikere ikke tar situasjonen på alvor vil Elena migrere. På denne måten kan hun gjennom migrasjon forsøke å kombinere muligheten til å skape seg en bedre framtid i utlandet med å uttrykke politisk misnøye. En slik tolkning gir rom til å forstå migrasjon som en politisk handling, der informantene gjennom migrasjon søker gjennomslag for politiske spørsmålene ettersom tradisjonelle former for deltakelse ikke gir innflytelse.

Som en motsetning til Elenas *trussel om exit* beskriver Carmen at hun ønsker å komme tilbake når situasjonen blir bedre: «Jeg vet ikke. Jeg håper jeg kan bo her. [...] Men jeg tror ikke det

blir sånn (Carmen)». Carmens planer kan tolkes som et eksempel på Hirschmans boikott-alternativ. Hun planlegger å reise ut fordi situasjonen gjør det nødvendig, men holder muligheten åpen for en retur i framtiden: «Jeg håper det kan bli sånn. At jeg kan reise ut for en periode og så komme tilbake. For jeg har jo veldig lyst til å bo her fordi det er her jeg har familie, venner, ja alt» (Carmen).

Migrasjon på dagsorden i Spania

Det at så mange har reist fra Spania har bidratt til å sette politisk spørsmål på dagsorden. Exit har således gitt støtte til voice. Tema omtales i spanske medier, og avisen El País publiserte høsten 2013 en artikkelserie¹⁷ hvor spanjoler som har migrert til ulike land forteller om sine erfaringer. Historiene minner om hverandre. Manglende muligheter i Spania førte til beslutningen om å migrere. Møte med destinasjonsland byr på ulike utfordringer, og mens noen har det bra er det andre som ønsker å flytte hjem.

Utvandringen har også skapt politisk debatt. Representanter for regjeringen bruker «mobilitet» når de omtaler utviklingen (El País 2013a). De ser ut til å referere til retten til fri bevegelse innad i Europa. De unge migrasjonsplaner ut blir beskrevet som noe positivt fordi de i utlandet kan opparbeide seg viktig erfaring som de kan bruke i Spania når den økonomiske situasjonen blir bedre. På den andre siden bruker opposisjonen «økonomisk eksil» i sine beskrivelser. Migrasjon er noe negativ, og de henviser til at spanjoler, på samme måte som på 60-tallet, er nødt til å forlate hjemlandet for å lete etter arbeid¹⁸.

I løpet av det siste året har det vokst fram sosiale bevegelser i Spania som har fokus på den konkrete migrasjonsbølgen. Organisasjonen «Ungdom uten framtid» (Juventud Sin Futuro) er en av organisasjonene bak 15. mai-bevegelsen. Våren 2013 startet de en kampanje som kritiserer bakgrunnen for den økende migrasjonen, og organisasjonen la vekt på at utvandringen er framprovosert av krisen. Gjennom en nettside¹⁹ oppfordret de unge voksne spanjoler bosatt i utlandet til å skrive om sine erfaringer, og 7. april 2013 arrangerte de demonstrasjoner i byer over hele verden. Med referanse til den spesifikke demonstrasjonen forteller María hvordan hun tenker at dette bekrefter ideen om at økende migrasjon er noe som bekymrer mange i Spania: «Men se hva denne demonstrasjonen heter; *vi drar ikke, de*

---

¹⁷ <http://elpais.com/especiales/2013/expatriados-por-la-crisis/>

¹⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=Wq1mrZR5J-I>

¹⁹ <http://www.nonosvamosnosechan.net/>

kaster oss ut. Det er et tema som folk snakker om hele tiden» (María). Utover 2013 har det vokst fram lignende bevegelser. Unge voksne spanjoler bosatt i utlandet ser ut til å knytte seg sammen i ulike nettverk hvor de uttrykker misnøye over at de må forlate hjemlandet. Nettverket «Den rødbrune bølgen» (Marea Granate) har valgt fargen på det spanske passet i sitt navn som et symbol på manglende muligheter i eget hjemland (Marea Granate 2013).

Ifølge Hirschmans resonnement er økende fokus positivt. En hvilken som helst organisasjon avhengig av respons fra organisasjonens medlemmer (Hirschman 1970: 4). Dette er avgjørende for at organisasjons ledelse skal være i stand til å fange opp evt. misnøye under utvikling. Utover at mine informanter opplever sine planer som en mulighet til å sette dagsorden, ser migrasjon blant noen ut til å skape økende bruk av voice-alternativet innad i Spania. Migrasjon ser derfor ut til å bidra til politisk deltakelse innad i Spania.

Blant strukturtiltakene som er satt inn de siste årene er en reform av arbeidsmarkedet (Fedea 2013). Arbeidsmarkedet i Spania har i lang tid blitt vurdert som å være i disfavør av unge arbeidstakere. Den spanske regjeringen har også satt inn arbeidsmarkedstiltak for unge voksne i Spania (Gobierno de España 2013). Uten at disse tiltakene nødvendigvis har sin bakgrunn i migrasjon blant unge voksne, er det ikke umulig å tenke seg at økende fokus på utfordringene bidrar til at regjeringen ser seg nødt til å sette inn tiltak overfor spørsmålene som blir diskutert. På denne måten fungerer migrasjon som et politisk verktøy, og migrasjon gir unge voksne spanjoler innflytelse på politiske beslutninger som påvirker deres liv.

5.4 Å stemme med føttene

I dette kapittelet at jeg pekt på hvordan migrasjon blant unge voksne i Spania vokser fram som følge av politiske årsaker. Informantene forteller at den generelle situasjonen i Spania har skapt politisk engasjement. Likevel uttrykker de manglende tillitt til det politiske systemet i Spania. Overfor denne situasjonen ser de ut til å tilnærme seg migrasjon på to, ikke gjensidig utelukkende, måter. På den ene siden beskriver de migrasjon som en motsetning til politisk deltakelse. Informantene beskriver politisk deltakelse i Spania som mindre verdifullt fordi det ikke gir gjennomslaget de søker. Informantene velger derfor å benytte seg av migrasjon for på denne måten å kunne skape seg en bedre framtid i utlandet. De prioriterer sin egen framtid, framfor å forsøke å forandre på situasjonen i hjemlandet.

Migrasjonsplanene kan tolkes som bruk av Hirschmans exit-alternativ (Hirschman 1970:kap1). Valget av exit, framfor voice, ser ut til å komme av at informantene har svekket lojalitet overfor eget hjemland. Forestillingen om egen og landets framtid stemmer ikke lenger overens med virkeligheten. De har manglende tiltro til det politiske systemet, og migrasjon blir beskrevet som et bedre alternativ.

I intervjuene finner jeg imidlertid beskrivelser som nyanserer bildet av migrasjon som en ren exit-strategi. Informantene beskriver migrasjon som en kombinasjon av exit og voice. Som lojale medlemmer ønsker de egentlig ikke å reise. Og samtidig ser de ut til å tro at spanske myndigheter mener at det er negativt at de forlater hjemlandet. De ser derfor ut til å ha en opplevelse av å kunne påvirke forhold i Spania gjennom sine egne migrasjonsplaner. Gjennom migrasjon kan de både forbedre egne muligheter, samtidig som de kan sette krav til spanske myndigheter. Migrasjon kan derfor se ut til å være et forhandlingsverktøy som kan bidra til å forbedre situasjonen i hjemlandet. Migrasjon kan i denne sammenhengen tolkes som en politisk handling. I dette perspektivet ser informantene ut til å benytte seg av exit i kombinasjon med voice (Hirschman 1970: kap 7).

De to ulike tilnærmingene til migrasjon overlapper hverandre. Informantene vurderte å reise på tidspunktet jeg gjennomførte intervjuer. Noen av mine informanter beskriver sine planer om migrasjon som permanente løsninger på deres nåværende situasjon. Andre vil i det lengste unngå å reise. Om de reiser så vil de gjerne komme tilbake på et senere tidspunkt. En forklaring på at jeg finner ulike forståelser kan komme at informantene ser på migrasjon på ulike måter. Felles for tilnærmingene er at de ser ut til å gi informantene mulighet til å ytre misnøye overfor spanske politikere, enten ved å trekke seg ut som politiske borgere eller å forsøke å få innflytelse gjennom mindre tradisjonelle former for politisk deltakelse. Gjennom migrasjon setter de både den økende migrasjonen og bakgrunnen for migrasjonsstrømmene på dagsorden i Spania. Migrasjon er (med andre ord) en mulighet til å stemme med føttene.

6 Avslutning

6.1 Innledning

I denne oppgaven har jeg studert unge voksne spanjolerers subjektive tolkninger av migrasjon som en mulighet i deres nåværende situasjon. Innledningsvis pekte jeg på hvordan krisen i Spania, som har slått hardt ut blant unge voksne, har ført til framveksten av to ulike sosiale fenomener. Inspirert av den arabiske våren, vokste den sosiale bevegelsen, 15. mai-bevegelsen, fram våren 2011. I flere måneder demonstrerte unge spanjoler mot kutt og manglende muligheter i byer over hele Spania. Samtidig har mange unge voksne valgt å forlate hjemlandet de siste årene. Gjennom oppgaven har jeg sett på hvordan mine informanternes syn på migrasjon som et handlingsalternativ kan stå som en motsetning til, eller i sammenheng med, politisk deltakelse. I oppgavens avsluttende kapittel vil jeg oppsummere mine funn, før jeg avslutningsvis diskuterer funnenes mulige implikasjoner.

6.2 Oppsummering av mine funn

Innledningsvis i oppgaven redegjorde jeg for følgende overordnede problemstilling:

- *Hvordan kan migrasjon blant unge voksne spanjoler tolkes som en politisk handling?*

For å besvare denne problemstillingen, valgte jeg i tillegg tre problemstillinger som belyser migrasjon som en mulighet ut ifra økonomiske, sosiale og politiske forhold i mine informanternes liv.

- *Hvordan tolker unge voksne spanjoler på migrasjon som en mulighet til å investere i egen framtid?*
- *Hvordan tolker unge voksne spanjoler på migrasjon som en mulighet til å opprettholde egen selvforståelse?*
- *Hvordan tolker unge voksne spanjoler på migrasjon som en mulighet til å uttrykke misnøye, og hvordan sammenlignes migrasjon med andre former for politisk handling?*

Analysen viser at ønsket om migrasjon vokser fram som følge av misforholdet mellom informantenes forventninger til egen framtid og deres nåværende situasjon. Analysen er tredelt, men delene har sammen gitt muligheten til å forstå migrasjon blant unge voksne spanjoler som en politisk handling.

Migrasjon som et økonomisk rasjonelt alternativ

Grunnlaget for analysen ligger i hvordan migrasjon kan forstås som et økonomisk rasjonelt alternativ. I migrasjonslitteraturen skiller man gjerne mellom migrasjonsstrømmer som enten er tilbuds eller etterspørselsdrevne, dvs. at de er drevet av pushfaktorer i sender-land eller pullfaktorer i mottakerland. Mine informanters migrasjonsønsker er drevet av krisen i Spania. Migrasjonsønskene kan beskrives som tilbuds drevne, noe som noe som passer overens med andre studier av fenomenet (Friberg et al. 2013). Informantene beskriver et ønske om å reise fra Spania, og omtaler migrasjon som det beste, om ikke det eneste, alternativet i deres nåværende situasjon. Valget er rasjonelt fordi mulighetene i utlandet overskygger kostnadene ved å reise fra Spania.

I denne oppgaven har jeg brukt teori som peker på hvordan migrasjon kan oppstå som en rasjonell økonomisk beslutning som følge av enkeltindividers beslutninger om å maksimere egne muligheter, eller større sosiale enheter, som familien og husholdninger, sine mål om å sikre alternative inntektskilder. Mine informanter har et ønske om å forbedre egne individuelle muligheter. Som unge voksne er de i ferd med å frigjøre seg fra familien. De har få forpliktelser i hjemlandet, og til tross for at enkelte forteller at migrasjon kan gi dem muligheten til å bistå familien, er det lite som tyder på at migrasjonsplanene kommer av husholdningsbeslutninger, for å sikre alternative inntektskilder. Teorier som hevder at større sosiale enheter som familier og husholdninger står bak beslutninger om migrasjon, passer derfor ikke på min analyse (Stark & Lavhari 1982, Stark 1984, Katz & Stark 1986, Lauby & Stark 1988, Stark & Bloom 1985, Taylor 1986, Stark 1991).

Ønsket om å migrere vokser fram som følge av rasjonell vurdering av individuelle muligheter, og migrasjonsønskene ser ut til å være drevet av ledighetsnivå framfor lønnsnivå (Sjaastad 1962, Todaro 1969, 1976, 1989, Todaro & Maruzko 1987, Borjas 1990). Informantene står utenfor arbeidslivet, og til tross for at enkelte uttrykker ønsker om å få relevante og godt betalte jobber, er det få som begrunner migrasjon ut ifra at arbeid i utlandet kan forbedre deres

lønnsvilkår. Informantene ser (snarere) på migrasjon som en investering i egen human kapital. Målet er arbeidserfaring, som igjen kan forbedre deres muligheter i framtiden.

Migrasjon som et sosialt meningsfylt alternativ

Informantene vurderer migrasjon som en mulighet, fordi et liv i utlandet kan utvide deres sosiale handlingsrom. Mark Granovetters begrep om *embeddedness* handler om hvordan både preferanser for, og beslutningene som blir tatt for å oppnå spesifikke økonomiske formål, påvirkes av den sosiale konteksten handlingene vokser ut av (Granovetter 1985). I min analyse finner jeg tre forhold viser hvordan unge voksne spanjolars beslutninger er påvirket av den sosiale konteksten de befinner seg innenfor. Analysen viser hvordan informantens posisjon i familien, livsfasen de befinner seg i som unge voksne, og deres klasseidentitet påvirker ønsket om å migrere.

For det første viser analysen at migrasjon er en mulighet til å skape seg et selvstendig liv, da økonomisk trygghet gir sosialt handlingsrom. Informantene beskriver det å bo hjemme som et uttrykk for manglende uavhengighet. Krisen ser ut til å forsterke ønsket om å skape seg et selvstendig liv. Det å bo hjemme gir i dag en sterkere følelse av tvang, da informantene ikke ser for seg når de skal kunne flytte hjemmefra. Den økonomiske situasjonen innad i familien, som følge av krisen, gjør det samtidig vanskeligere å bo hjemme. Mens man tidligere kunne bo hjemme fordi foreldrene hadde arbeid, beskriver flere hvordan de opplever å være en økonomisk byrde i dagens situasjon. Denne oppfatningen, sammen med et personlig ønske om å leve et selvstendig liv, forsterker ønsket om å flytte hjemmefra. Fordi informantene ikke oppfatter det som et realistisk alternativ å skape seg et selvstendig liv innenfor Spania, kanaliseres ønsket inn i planene om migrasjon.

For det andre viser analysen hvordan informantene vurderer migrasjon som et sosialt meningsfylt alternativ, fordi migrasjon gir dem muligheten til å realisere drømmer for framtiden. I utlandet kan de videreføre karriereplaner, få nye impulser og de kan leve det livet de har drømt om. De ser ut til å oppføre seg som andre unge voksne som søker selvrealisering, og analysen gir støtte til at migrasjon blant unge voksne i Europa er motivert av selvrealisering (King 2002, King & Ruiz-Gelices 2003). En viktig forskjell mellom «vanlig» selvrealisering og mine informanternes situasjon, er at de ikke kan realisere drømmene

for framtiden i hjemlandet. På samme måten som med ønsket om å leve et selvstendig liv, kanalisierer informantene derfor ønsket om selvrealisering inn i migrasjonsplanene.

For det tredje er migrasjon et sosialt meningsfylt alternativ fordi det gir muligheten til å holde fast ved egen identitet. Informantene beskriver seg selv som ressurssterke og utdannede fra middelklassen. Til forskjell fra sine foreldre har de hatt flere muligheter, og flere av informantene beskriver opplevelsen å ha gjennomgått en klassereise. Som følge av krisen står de imidlertid i fare for nedadgående klassemobilitet. De står utenfor arbeidslivet og forventningene til egen framtid passer ikke overens med dagens virkelighet. Migrasjon er derfor en mulighet til å holde fast ved egen selvforståelse, da muligheten for migrasjon gir dem håp om å kunne lykkes i andre land.

Migrasjon som en politisk handling

I intervjuene finner jeg at misforholdet mellom informantenes forventninger til egen framtid og dagens virkelighet har skapt frustrasjon. Forståelsen av migrasjon som en økonomisk rasjonell og et sosialt meningsfylt alternativ ut ifra sosiale forhold, har derfor gitt grunnlaget for informantenes syn på migrasjon som en mulighet til å uttrykke politisk misnøye. Krisen har skapt politisk bevissthet blant unge voksne. Opplevelsen av manglende politisk inkludering har samtidig svekket tiltroen det politiske systemet i Spania. I denne sammenhengen beskriver informantene migrasjon på to måter.

På den ene siden beskriver informantene migrasjon som et alternativ til politisk deltakelse. Informantenes manglende tro på egne muligheter til å skape forandring innad i Spania, gjør at de vurderer migrasjon som et bedre alternativ i sine liv. De ser ut til å prioritere egne muligheter framfor å skape forandring i hjemlandet. En slik forståelse av migrasjon passer overens med beskrivelsen av Hirschmans exit-alternativ (Hirschman 1970: kap 2). I analysen finner jeg imidlertid også at informantene tillegger migrasjon politisk tyngde, og de beskriver migrasjon som en mellomløsning mellom politisk deltakelse i hjemlandet og migrasjon som et exit-alternativ. Informantene ser ut til å anta at spanske myndigheter, til tross for at de ikke gir uttrykk for det, mener det er negativt at unge voksne forlater Spania. Denne antakelsen gir en opplevelse av å stå i en forhandlingsposisjon, og informantene beskriver migrasjon som et politisk virkemiddel (Hirschman 1970: kap 7). Informantenes migrasjonsplaner kan i denne sammenhengen tolkes som en mulighet til å sette politiske spørsmål på dagsorden. Planene kan på den ene siden tolkes som en trussel om migrasjon, da informantene vil forlate Spania

om myndighetene ikke forbedrer forholdene for unge voksne. På den andre siden ser informantene ut til å bruke migrasjon som en midlertidig boikott av hjemlandet, med åpning for å komme tilbake dersom myndighetene forbedrer forholdene som forårsaket beslutningen om migrasjon.

Økende migrasjon fra Spania har satt fokus på fenomenet i den spanske offentligheten. Analysen viser således hvordan migrasjon (exit) har gitt støtte til politisk deltakelse innad i Spania (voice). Migrasjon ser ut til å ha sammenheng med politisk deltakelse, og står ikke i motsetning til å opptre som politiske borgere. Migrasjon blant unge voksne spanjoler kan derfor tolkes som en politisk handling. Gjennom migrasjon kan unge voksne uttrykke den politiske misnøyen de ikke får gjennomslag for via tradisjonelle politiske handlingsformer. På denne måten kan unge voksne spanjoler inkluderes i politiske prosesser som påvirker deres liv.

6.3 Diskusjon

Analysen viser at migrasjon kan tolkes som et politisk virkemiddel, men hvilke politiske konsekvenser kan det tenkes å ha? Med utgangspunkt, og i forlengelse av analysen, vil jeg i det følgende diskutere hvordan migrasjon blant unge voksne spanjoler kan tenkes å få tre ulike implikasjoner.

Migrasjon fører til politisk forvitring av det nasjonale fellesskapet

For det første kan migrasjon føre til politisk forvitring av det nasjonale fellesskapet. Informantene beskriver hvordan de opplever å være ikke-deltakere i det spanske samfunnet, og de prioriterer derfor egne muligheter framfor forsøk på å skape forandring i hjemlandet. Om mine informanters historier har fellestrekk med andre unge spanjolers opplevelser av situasjonen, ser det ut til at unge voksne i mindre grad har en subjektiv opplevelse av å være politiske deltakere i Spania. At stadig flere opplever manglende tilhørighet til hjemlandet kan være negativt, da det kan svekke det politiske fellesskapet den spanske nasjonalstaten er bygget på.

Manglende tilhørighet til hjemlandet kan forsterke enkeltmenneskers ønsker om å migrere. En slik utvikling kan føre til at de unge og politisk bevisste, som kunne bidratt til forandring, velger å forlate Spania til fordel for en bedre framtid i utlandet. Migrasjon kan på denne

måten fungere som en sovepute for spanske politikere. Politikerne slipper å forholde seg til migrasjonsstrømmens bakenforliggende årsaker om ingen protesterer mot manglende muligheter for arbeid. Som følge av dette, kan politikere oppfordre unge spanjoler uten arbeid til å gjøre som andre; å migrere til utlandet. Følger en Hirschmans resonnement vil dette føre til kulmineringen av den negative utviklingen til et generelt forfall. Om unge voksne opplever manglende tilhørighet og lojalitet til hjemlandet, er det f.eks. mulig å tenke seg at spanske myndigheter vil få utfordringer med å få de unge tilbake når landet på nytt trenger arbeidskraft. Spania, som et nasjonalt fellesskap bestående av enkeltindivider som opplever tilhørighet, står i fare for å miste ressurser som er viktig for landets framtid, noe som i verste fall kan forlenge utfordringene landet i dag står overfor.

Migrasjon styrker muligheter for politisk innflytelse og deltakelse i det nasjonale fellesskapet

Et annet alternativ, er at migrasjon kan fungere som en politisk brekkstang. Mine informanter beskriver manglende tiltro til tradisjonelle politiske handlingsformer. Samtidig beskriver de migrasjon som en mulighet til å ytre politisk misnøye. Om informantenes forståelse av migrasjon er lignende for andre unge voksne spanjoler, kan unge spanjoler bruke migrasjon som et politisk virkemiddel.

Som en motsetning til det foregående alternativet, kan migrasjon på denne måten styrke mulighetene for politisk innflytelse og deltakelse i det nasjonale fellesskapet. Ved at unge spanjoler opplever å ha innflytelse på politiske spørsmål kan de stille krav til politikere, og politikere vil dermed bli nødt til å sette inn tiltak for å forbedre situasjonen. I analysen har jeg trukket fram at migrasjon blir diskutert på politisk nivå. Regjeringen blir stilt til ansvar for at stadig flere ser seg nødt til å reise. I løpet av det siste året har regjeringen innført politiske tiltak som skal styrke de unges posisjon på arbeidsmarkedet. Uten at det er sikkert at disse tiltakene følger av det økende fokuset på migrasjon, kan oppmerksomheten ha bidratt. Migrasjon kan på denne måten gi en politisk stemme til de som ikke får gjennomslag gjennom andre politiske handlingsformer. Opplevelsen av innflytelse kan videre føre til sterke lojalitet til hjemlandet, noe som kan forsterke unge voksnes subjektive opplevelse av tilhørighet til Spania som et nasjonalt fellesskap.

Migrasjon bidrar til å styrke Europa som et transnasjonalt politisk fellesskap

I analysen trakk jeg fram hvordan opplevelsen av manglende politisk inkludering, kan komme av at krisehåndteringen i Spania er en del av en felles europeisk krisehåndtering. De politiske beslutningene tas utenfor spanjolenes rekkevidde. Jeg har trukket fram hvordan teoretikere som Jürgen Habermas uttrykker bekymring for gapet mellom politiske beslutninger i Europa og den europeiske befolkningens meninger. Så hvordan kan migrasjon bidra til styrke Europa som et transnasjonalt politisk fellesskap?

Mine informanter forteller om økende politisk bevissthet som følge av krisen. Manglende muligheter gjør at de velger å migrere, og mange vil flytte til andre europeiske land. Tenker en seg at unge voksne i andre europeiske land, som også velger å migrere, har lignende erfaringer som mine informanter, kan man stå overfor en interessant utvikling. I utlandet kan de komme i kontakt med hverandre, og kanskje kan migrasjon blant politisk bevisste unge europeere på tvers av landegrenser i Europa bidra til en økende bevissthet om rettighetene man har som europeisk borger.

Et av hovedmålene for europeisk integrasjon er å utvikle et felles sosialt, økonomisk og politisk rom ved å bygge ned nasjonale barrierer, og enkelte bidrag peker på at de som flytter rundt i Europa i større grad er opptatt av opplevelsen av Europa som fellesskap, framfor at retten til å bevege seg fritt er viktig (Triandafyllidou & Maroufouf 2012: 388). Om unge europeere, med kontakter på tvers av nasjonale landegrenser, har et mer bevisst forhold til egne rettigheter som europeiske borgere, kan dette føre til framveksten av en politisk infrastruktur, dvs. kanaler for utveksling av politiske ideer, på europeisk nivå. Infrastrukturen kan derfra åpne opp et rom for økende politisk deltakelse blant europeiske borgere på europeisk nivå, noe som igjen kan bidra til å gi legitimitet til Europa som et politisk fellesskap. Migrasjon kan derfor bidra til økende europeisk integrasjon og styrke Europa som et transnasjonalt fellesskap.

Migrasjon som en politisk kraft

På det nåværende tidspunkt er det vanskelig å si hvordan økende migrasjonsstrømmer vil kunne ha innflytelse på nasjonalstatlig og europeisk nivå i tiden framover, og implikasjonene

er spekulasjoner fra min side. Analysen gir likevel rom for forsiktig optimisme på nasjonalstatens vegne, da analysen gir støtte til migrasjon som en politisk brekkstang, framfor at migrasjon står som en total motsetning til politisk deltakelse. Informantene uttrykker et ønske om at situasjonen skal endres i hjemlandet, og at muligheten for politisk innflytelse gjennom egne migrasjonsplaner kan bidra til å styrke dere subjektive opplevelse av tilhørighet og lojalitet til hjemlandet. På europeisk nivå vil det være interessant å se hvordan økende bevegelse av unge voksne påvirker politisk deltakelse. I 2014 er det europeisk parlamentsvalg. I forlengelsen av tanken om at migrasjon kan styrke Europa som et transnasjonalt politisk fellesskap, vil det derfor være svært interessant å følge hvordan unge voksne spanjoler bruker sin stemme som europeiske borgere, enten fra hjemlandet eller som bosatt i andre europeiske land.

Litteraturliste

ABC (2013a): “Casi 400 000 españoles han emigrado desde el comienzo de la crisis”, *ABC*, 15. februar 2013: <http://www.abc.es/economia/20130214/abci-emigrantes-espanoles-crisis-201302141610.html>

ABC (2013b): “La falta de empleo eleva la emigración de jóvenes de 41 % desde 2008”, *ABC*, 17. august 2013: <http://www.abc.es/economia/20130817/abci-falta-empleo-eleva-inmigracion-201308171118.html>

Bauman, Zygmunt (2006) *Flytende Modernitet*, Oslo, Vidarforlaget.

Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (2002) *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*, London, Sage Publication Ltd.

Befring, Åse Marit (2013): “Skandalene ryster Italia og Spania”, NRK, 3. august 2013: <http://www.nrk.no/verden/skandaler-ryster-italia-og-spania-1.11163391>

Berkaak, Odd Are & Ivar Frønes (2005) *Tegn, tekst og Samfunn*, Oslo, Abstrakt Forlag.

Bolaños, Alejandro (2013) “El Banco de España da por finalizada la recesión más prolongada en décadas”, *El País*, 23. oktober 2013: http://economia.elpais.com/economia/2013/10/23/actualidad/1382516269_776781.html

Brochmann, Grete, et al. (2002) *Sand i Maskineriet: Makt og Demokrati i det Flerkulturelle Norge*, Oslo, Gyldendal Akademisk.

Bundt-Hansen, Kate (2012) “Eurokalypse”, i *Samtiden* 01/2012.

Carins, David (2010) “Fight or flight? “Employment uncertainty and geographical mobility among youth in Portugal and Northern Ireland”, i *Youth Employment and the Future of Work*, Jonathan Evans and Wei Shen (red.), Strasbourg, Council of Europe and European Commission.

Cairns, David (2012) “I Wouldn't Stay Here”: Economic Crisis and Youth Mobility in Ireland”, i *International Migration*.

Cairns, David & Jim Smyth (2011) “I wouldn’t mind moving actually: Exploring Student Mobility in Northern Ireland”, i *International Migration*, 49, 2.

Carins, David et al. (2012) “Leaving Northern Ireland: Youth Mobility Field, Habitus and Recession among Undergraduates in Belfast”, i *British Journal of Sociology of Education*, 34, 4.

Camacho Sastre, Beatriz & Raquel Márquez González (2013) “Factores que Determina la Emigración Juvenil, Universitat de les Illes Balears, 28. mai 2013.

Campos Lima, María da Paz & Antonio Martín Artiles (2013) “Youth Voice(s) in EU Countries and Social Movements in Southern Europe”, i *European Review of Labour and Research*, 19.

Cáritas (2013) “Empobrecimiento y Desigualdad Social: El Aumento de la Fractura Social en un Sociedad Vulnerable que se Empobrece”, Madrid, Cáritas.

Castells, Manuel (2012) *Redes de Indignación y Esperanza*, Madrid, Alianza Editorial.

Castles, Stephen & Mark J. Miller (2009) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Basingstoke, Palgrave Macmillan.

Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) (2013) “Distribuciones Marginales, Barómetro de Julio”, Madrid, *Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS)*, Estudio no. 2.993, 1. juli 2013.

Cinco Días (2012) “¿Hará Rajoy de España una ‘Alemania del Sur’”, *Cinco Días*, 17. november 2011:

http://cincodias.com/cincodias/2011/11/17/economia/1321669424_850215.html

Domínguez-Mujica, Josefina et al. (2012) “Migration in a Time of Global Economic Crisis: The Situation in Spain”, i *International Migration*.

El Mundo (2013) “El número de jóvenes que emigran a otro país ha quintuplicado en siete años”, *El Mundo*, 12. august 2013:

<http://www.elmundo.es/elmundo/2013/08/12/economia/1376315741.html>

El País (2013a) “Báñez llama ‘movilidad exterior’ a la fuga masiva de jóvenes del país”, *El País*, 17. april 2013:

http://economia.elpais.com/economia/2013/04/17/actualidad/1366187892_058898.html

El País (2013b) “Expatriados por la crisis en El País”, *El País*:

<http://elpais.com/especiales/2013/expatriados-por-la-tesis/>

Esping-Andersen, Gösta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge, Polity Press.

Eurostat (2013) “Unemployment Statistics”, *Eurostat*, august 2013:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics

Fedea (2013) “Por un nuevo impulso a la creación de empleo en España”, Madrid, Fedea.

Fog, Jette (2004) *Med Samtalen som Udgangspunkt: Det Kvalitative Forskningsinterview*, København, Akademisk Forlag.

Friberg, Jon Horgen (2013) *The Polish Worker in Norway: Emerging Patterns of Migration, Employment and Incorporation after EU's Eastern Enlargement*, PhD Dissertation. Fafo-report 2013:06

Friberg, Jon Horgen et al. (2013), *Innvandrerne som skulle klare seg selv: Når EØS-avtalens frie flyt av arbeidskraft møter velferdsstatens bakkebyråkrati*. Fafo-rapport 2013:31

Gobierno de España (2013) *Estrategía de Emprendimiento y Empleo Joven*, Madrid, Ministerio de Empleo y Seguridad Social, Secretario de Estado de Empleo, Dirección del Trabajo Autónomo, de Económica Social y de la Responsabilidad Social de las Empresas.

González Enríquez, Carmen (2012) “La Emigración desde España, una Migración de Retorno”, Madrid, Real Instituto Elcano.

Granovetter, Mark (1985) “Economic Actions and Social Structure: The Problem of Embeddedness”, *The American Journal of Sociology*, 91, 3

Gurak, Douglas T. & Fe Caces (1992) “Migration Networks and the Shaping of Migration Systems”, i Mary Kritz, Lin lean Lim & Hania Zlotnik (red.), *International Migration Systems: A Global Approach*, Oxford, Clarendon Press.

Habermas, Jürgen (2013) “Democracy, Solidarity and the European Crisis”, *Katholieke Universiteit Leuven*, 26. april 2013:

<http://www.kuleuven.be/communicatie/evenementen/evenementen/jurgen-habermas/en/democracy-solidarity-and-the-european-crisis>

Halkier, Bente (2011) “Methodological Practicalities in Analytical Generalization”, i *Qualitative Inquiry*, 17, 9.

Harris, J. R. & Michael P. Todaro (1970) “Migration, Unemployment, and Development: A Two-Sector Analysis”, i *American Economic Review*, 60.

Hirschman, Albert O. (1970) *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press

Holden, Steinar (2011), “Den dårlige likevekten”, *Dagens Næringsliv*, 11. august 2011:
<http://folk.uio.no/sholden/Debattinnlegg/GodLikevekt.htm>

Holdsworth, Clare (2005) “When are the Children Going to Leave Home: Family, Culture and Delayed Transitions in Spain”, i *European Societies*, 7, 4.

Hugo, Graeme J. (1981) “Village-community Ties, Village Norms, and Ethnic and Social Norms: A Review of Evidence from the Third World”, i Gordon f. DeJong & Robert W Gardner (red.), *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*, New York, Pergamon Press.

Instituto Nacional de Estadísticas (2013a) “Mercado laboral EPA-2005. Encuesta de Población Activa (metodología 2005)”, Madrid, *Instituto Nacional de Estadísticas (INE)*:
http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=/t22/e308_mnu&file=inebase&N=&L=0

Instituto Nacional de Estadísticas (2013b) “Fenómenos demográficos. Movimiento Natural de la Población Estadística de Nacimientos”. Año 2012”, Madrid, *Instituto Nacional de Estadísticas (INE)*:
<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft20%2Fe304&file=inebase&L=0>

Instituto Nacional de Estadísticas (2013c) “Fenómenos demográficos Estadística de Migraciones”, Madrid, *Instituto Nacional de Estadísticas (INE)*:
<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft20%2Fp277&file=inebase&L=0>

Instituto Nacional de Estadísticas (2013d) “Padrón. Población por municipios Padrón de españoles residentes en el extranjero (PERE): explotación estadística”, Madrid, Instituto Nacional de Estadísticas (INE):
<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft20%2Fp85001&file=inebase&L=0>

Juventud Sin Futuro (2013) *No Nos Vamos, Nos Echan*;
<http://www.nonosvamosnosechan.net/>

Kahanec, Martin & Brian Fabo (2013) “Migration Strategies of Crisis-Stricken Youth in an Enlarged European Union”, i *European Review of Labour and Research*, 19, 3.

Katz, E. & Oded Stark (1986) “Labour Migration and Risk Aversion in Less Developed Countries”, i *Journal of Labour Economics*, 4.

King, Russel (2002) “Towards a New Map of European Migration”, i *International Journal of Population Geography*, 8.

King, Russel & Enric Ruiz-Gelices (2003) “The International Student Migration and the European ‘Year Abroad’: Effects on European Identity and Subsequent Migration Behavior”, i *International Journal of Population Geography*, 9.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo, Gyldendal Adakemisk.

Larsen, Torgeir (2012) “Fra Finanskrise til Massearbeidsledighet: Eksempelet Spania og Trusselen mot Demokratiet”, i *Samtiden*, 01/2012.

Lauby, Jennifer & Oded Stark (1988) “Individual Migration as a Family Strategy: Young Women in the Philippines”, i *Population Studies*, 42.

Lester, Stephanie (2012) “La Generación ‘NiNi’s’ and the Expodus of Spanish Youth”, *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union*.

Lewis, W. Arthur (1954) "Economic Development with Unlimited Supplies of Labor", i *The Manchester School of Economics and Social Studies*, 22.

Marea Granate (2013) "Manifest"; http://mareagranate.org/?page_id=249

Massey, Douglas S. (1990a) "Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration", i *Population Index*, 56, 1.

Massey, Douglas S. (1990b) "The Social and Economic Origins of Immigration", i *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 510.

Massey, Douglas S. et al., (1993) "Theories of International Migration: A Review and appraisal", i *Population and Development Review*, 19, 3.

Mearidi, Guglielmo (2012) *Social Failures of EU Enlargement: a Case of Workers Voting with their Feet*, London, Taylor & Francis.

Nogueira, Charo (2011a) "España pierde población", *El País*, 25. juli 2011.

Nogueira, Charo (2011b) "580.000 personas se van de España", *El País*, 8. oktober 2011.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2013) "OECD Better Life Index: Spain" *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/spain/>

Orupabo, Julia (2008) "I andre land betyr ikke hudfarge noe, har du papirer, så får du jobb", i *Søkelys på Arbeidslivet*, 1/2008.

Portes, Alejandro (1995) "Economic Sociology and the Sociology of Immigration: A Conceptual Overview", i Portes, Alejandro (red.) *The Economic Sociology of Immigration: Essays on networks, ethnicity, and Entrepreneurship*, New York, Russel Sage Foundation.

Partido Socialista Obrero Español (PSOE) (2013) "Exicilo Economico": <http://www.youtube.com/watch?v=Wq1mrZR5J-I>

Ranis, Gustav & J.C.H. Fei (1961) "A Theory of Economic Development", i *American Economic Review*, 51.

Raveinstein, Ernest G. (1985) "The Laws of Migration", i *Journal of the Statistical Society of London*, 48, 2.

Roth, Felix, Felicitas Nowak-Lehmann D. & Thomas Otter (2013) "Crisis and Trust in the National and European Governmental Institutions", i *The Euro Crisis and the State of European Democracy* Bruno de Witte, Adrienne Héritier & Alexander H. Trechsel (red.), European University Institute.

Sanmartín, Olga R. (2013) "Los 'ninis' con estudios universitarios aumentan un 69% durante la crisis", *El Mundo*, 25. juni 2013:

<http://www.elmundo.es/elmundo/2013/06/25/espana/1372167667.html>

Sjaastad, Larry A. (1962) "The Coast and Returns of Human Migration", i *Journal of Political Economy*, 70, 5.

Stark, Oded & David E. Bloom (1985) "The New Economics of Labor Migration", i *The American Economic Review*, 75, 2.

Stark, Oded, & D. Levhari (1982) "On Migration and Risk in LDCs", i *Economic Developmen and Cultural Change*, 31.

Stark, Oded (1984) "Migration Decicion Making: A Review Article", i *Journal of Development Economics*, 14.

Stark, Oded (1991) *The Migration of Labor*, Cambrigde, Basil Blackwell.

Taylor, J. Edward (1986) "Differential Migration, Networks, Information and Risk", i Oded Stark (red.) *Research in Human Capital and Development*, Greenwich, Conn., JAI Press.

The Economist (2013) "The Lost Generation", *The Economist*, 1. mai 2013:

<http://www.economist.com/blogs/freeexchange/2013/05/global-youth-unemployment>

Thagaard, Tove (2003) *Systematikk og Innlevelse: en Innføring i Kvalitativ Metode*, Bergen, Fagbokforlaget.

Tiebout, Charles. 1956. "A Pure Theory of Local Expenditures." *Journal of Political Economy* 64: 416-424

Todaro, Michael P. (1969) "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries", i *The American Economic Review*, 59, 1.

Todaro, Michael P. (1976) *Internal Migration in Developing Countries*, Geneva, International Labor Office.

Todaro, Michael P. & Lydia Maruszko (1987) "Illegal Migration and US Immigration Reform: A Conceptual Framework", i *Population and Development Review*, 13.

Trandafyllidou, Anna & Michaela Marouf (2013), "EU Citizenship and Intra EU Mobility: a Virtuous Circle Even in Times of Crisis", i *The Euro Crisis and the State of European Democracy* Bruno de Witte, Adrienne Héritier & Alexander H. Trechsel (red.), European University Institute.

Villar, Antonio (2013) "¿Son nuestros jóvenes 'la generación mejor preparada de la historia'?", *Nada Es Gratis, Fedea Blog*, 14.oktober 2013:
<http://www.fedeablogs.net/economia/?p=33217>

Weber, Max (1999) *Verdi og Handling*, Oslo, Pax Forlag.

Widerberg, Karin (2001) *Historien om et Kvalitativt Forskningsprosjekt: en Alternativ Lærebok*, Oslo, Universitetsforlaget.

Young, Iris Marion (2001) *Inclusion and Democracy*, Oxford, Oxford University Press.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven: 25 226

Vedlegg 1 Intervjuguide (norsk)

Bakgrunn – krisens påvirkning på hverdagslivet:

- **Bakgrunn:**
  - Kjønn
  - Alder
  - Hjemland (om Spania ikke er opprinnelsesland)
  - Utdanning og arbeid
  - Familiesituasjon
- **Krisens påvirkning på hverdagslivet:**
  - Hvordan har den økonomiske krisen slått inn på deres livssituasjon?
  - Har de arbeid i Spania?
  - Leter de etter arbeid i Spania
  - Om de har mistet jobben:
    - Kan de fortelle om hva som var bakgrunnen?
    - Leter de etter arbeid i Spania?
    - Hvordan har livet endret seg etter de mistet arbeidet?

Den politisk og sosiale situasjonen i Spania:

- **Om framtidsutsikter:**
  - Hvordan ser de på fremtiden til Spania?
  - Hvordan ser de på sine utsikter i Spania framover?
  - Arbeid og karrieremuligheter?
  - Familiemuligheter?
  - Hva gjør at de har positive, evt. negative forhåpninger for fremtiden?
- **Om politisk/sosialt engasjement:**

- Er de engasjert i noen sosiale eller politiske organisasjoner eller politiske partier?
- Deltar de på politiske og sosiale demonstrasjoner?
- Hva synes de om 15M – bevegelsen, og deltok de de på demonstrasjonene tilknyttet bevegelsen?
- Hvordan ser de på 15.mai-bevegelsen i dag?
- **Om «den tapte generasjonen»:**
  - Hva legger de i denne beskrivelsen av unge voksne i Spania i dag?
  - Hva tenker de når de hører begrepet?
  - Kjenner de seg igjen i beskrivelsen?

Migrasjon som en mulighet:

- **Om muligheten for å flytte fra Spania:**
  - Var det noe spesielt som gjorde at de begynte å vurdere migrasjon som en mulighet? (tap av arbeid, avslutning av studier)
  - Hvor ser de for seg å reise?
  - Har de noen konkrete tilbud i utlandet?
  - Kjenner de andre som vurderer å migrere?
- **Om erfaringer med migrasjon:**
  - Har de bodd utenfor Spania tidligere - i så fall når, hvor og hvordan?
  - Kjenner de andre som har migrert - i så fall hva de vet om denne situasjonen?
- **Om andre mulige destinasjoner:**
  - Har de tenkt på andre destinasjoner for å lete etter arbeid - i så fall hvor?
  - Hva gjør mulige destinasjoner interessante?
- **Tidsperspektiv på migrasjonsplanene:**
  - Har de noe tidsperspektiv på migrasjonsplanene?
  - Om de ønsker å flytte ut for godt, hva er grunnene for at de ønsker å forlate Spania?
- **Om mulighetene for å bli værende i Spania:**

- Hva skal til for at de blir værende i Spania?
- Hva tenker de om mulighetene for endringer i det spanske arbeidsmarkedet?
- Hva tenker familie og venner om at de vurderer å flytte fra Spania?

Avslutningsvis:

- Ønsker de å legge til noe vedrørende sin situasjon eller sine planer om å migrere?

Vedlegg 2 Intervjuguide (spansk)

Al fondo– El efecto de la crisis en la vida cotidiana

- **Al fondo:**
  - Género
  - Edad
  - País de origen (si no es España)
  - Formación y trabajo
  - Situación familiar

- **El efecto en la vida cotidiana de la crisis:**
  - ¿Cómo ha afectado la crisis su vida?
  - ¿Tiene trabajo?
  - ¿Está buscando trabajo en España ahora mismo?
  - Si ha perdido su trabajo:
    - ¿Puede decir un poco sobre las razones para perder el trabajo?
    - ¿Está buscando trabajo en España ahora mismo?
    - ¿Cómo ha afectado a su vida la pérdida de trabajo?

La situación política y social en España:

- **Sobre el futuro:**
  - ¿Cómo ven el futuro de España?
  - ¿Cómo ven sus posibilidades en España en el futuro?
  - ¿Posibilidades laborales?
  - ¿Familia?
  - ¿Cuáles son las razones de su perspectiva positiva o negativa para el futuro?

- **Compromiso político/social:**
  - ¿Tienen un compromiso político con una organización política o social o con un partido político?

- ¿Participan en manifestaciones políticas/sociales?
- ¿Cuales son sus opiniones del movimiento 15M, y participaba en las manifestaciones del movimiento?
- ¿Cómo ven el movimiento en el día de hoy?
- **Sobre «La generación perdida»:**
  - ¿Qué significa la expresión «la generación perdida» para ellos?
  - ¿Qué piensan cuando escuchan esta expresión?
  - ¿Se reconocen en la expresión?

Migración como una posibilidad:

- **Sobre la posibilidad de irse de España:**
  - ¿Surgió algo especial que provocó la consideración de irse de España? (perdida de trabajo, finalización de estudios)
  - ¿Saben dónde quieren irse?
  - ¿Tienen alguna oportunidad concreta en el extranjero?
  - ¿Conocen a otros que también están considerando irse?
- **Sobre experiencias de migración:**
  - ¿Han vivido fuera de España antes?
    - Por si acaso, ¿cuándo, dónde y cómo?
  - ¿Conocen a otros que han migrado?
    - Por si acaso, ¿qué saben de sus experiencias?
- **Sobre destinos:**
  - ¿Han considerado algunos destinos en concreto?
    - Por si acaso, ¿dónde?
  - ¿Cuáles son las razones para que se considera algún destino interesante?
- **Perspectiva de tiempo:**
  - ¿Tienen alguna perspectiva de tiempo en sus planes de migrar?

- Por si acaso quieren irse para siempre, ¿cuáles son las razones para querer irse de España permanente?
- **Sobre la posibilidad de quedarse en España:**
  - ¿Cuáles son las razones para querer quedarse en España?
  - ¿Qué piensan sobre las posibilidades de cambios en el mercado laboral en España?
  - ¿Qué piensan sus familiares de que estén considerando irse de España?

Al final:

- ¿Quieren añadir algo sobre su situación o sus planes de irse de España?

Vedlegg 3 Informasjonsskriv (norsk)

Informasjon og forespørsel om deltakelse i studien «Historier om migrasjon: en studie av unge voksne spanjoler og deres subjektive tolkninger av migrasjon som en mulighet»

Du er herved invitert til å delta i en studie som undersøker unge voksne spanjolars tolkninger om migrasjon som en mulighet. Jeg ønsker med dette brevet å gi informasjon om hva prosjektet omhandler og hva deltakelse i studien innebærer. Prosjektet vil studere unge voksne spanjoler som vurderer mulighetene for migrasjon. Prosjektet vil særlig se på hvilke motiver som ligger til grunn for ønsket om migrasjon blant unge voksne fra Spania, og vil utføres av Sigrid Roen Hansen (masterstudent), tilknyttet Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo.

Studiens innhold

Utfordringen med å finne arbeid i Spania de siste årene har ført til at mange har vurdert, og også valgt, å lete etter arbeid utenfor Spania. Det er særlig mange unge som vurderer denne muligheten, og det er derfor interessant å studere unge voksne spanjoler og deres forståelser av ønsket om å migrere. Jeg ønsker å studere hvilke motiver som ligger til grunn for at man vurderer å migrere fra Spania? Hvilke vurderinger gjør man når man skal ta en beslutning om evt. å migrere? Hvordan spiller tilknytning til familie og venner inn på ønsket om å migrere og hvordan spiller den sosiale og politiske situasjonen i Spania inn på ønsket om evt. å migrere?

Hva innebærer deltakelse i denne studien?

Deltakelse innebærer at du vil bli intervjuet av meg, Sigrid Roen Hansen, i løpet av april 2013. Jeg ønsker å benytte lydopptak i intervjusituasjonen når det er greit for den som intervjues. Hensikten med lydopptak er å få intervjuet til fungere som en samtale som ikke forstyrres av at den som intervjuer tar notater. Intervjuet vil foregå på spansk. Deltakelse i studien er frivillig og det er mulig å trekke seg når som helst uten særskilt begrunnelse. Eventuell informasjon vil da bli slettet. Resultatet av undersøkelsen vil bli publisert i min masteroppgave.

Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt i forhold til den informasjon jeg mottar. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt og vil bli anonymisert i publikasjonene fra prosjektet. Det betyr at informasjon som gis ikke skal kunne gjenkjennes av andre. Om det benyttes sitater i oppgaven vil ikke disse referere til virkelige navn, men fiktive navn. Opptak av datamaterialet vil oppbevares uten identifikasjon i en egen fil som bare jeg har adgang til. Prosjektet er planlagt avsluttet i november 2013, og dataene vil bli slettet ved prosjektets slutt. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Dersom det er ønskelig, kan deltakere i studien få innsyn i hvilke opplysninger som har kommet fram under intervjuet slik at eventuelle misforståelser kan rettes opp.

Dersom du er villig til å delta i studien, ber jeg om en bekreftelse på din deltakelse.

Med vennlig hilsen

Sigrid Roen Hansen

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO, Postboks 1096, 0317 Blindern, Norge

Epost: sigridrh@student.uio.no

Tlf: (+47) 41364068

Vedlegg 4 Informasjonsskriv (spansk)

Información y consulta sobre participación en el estudio «Historias de decisiones de migración: un estudio de adultos jóvenes españoles - y sus motivaciones para migrar de España»

Por la presente le invito a participar en un estudio que investigará adultos jóvenes de España y sus aspiraciones de migración. Con esta carta quiero darle información sobre qué tratará el estudio, y qué significará su participación en el mismo. El estudio investigará adultos jóvenes que están considerando la posibilidad de emigrar. El estudio investigará cuáles son las motivaciones subyacentes para migrar entre adultos jóvenes de España, y será realizado por mí, Sigrid Roen Hansen (estudiante de master), afiliada al Departamento de Sociología y Geografía Humana del Universidad de Oslo.

Contenido del estudio

Los desafíos de encontrar empleo en España durante los últimos años han producido que muchas personas hayan considerado, y también decidido, buscar trabajo fuera de España. Particularmente ha provocado flujos de adultos jóvenes que emigran de España y por lo cual sería interesante investigar sus motivaciones para migrar. Quiero estudiar sus posibilidades de migrar, y estoy especialmente interesada en las siguientes preguntas: ¿cuáles son las motivaciones subyacentes que provocan el deseo de migración? ¿Cuáles son las razones que hacen tomar la decisión de migrar? ¿Cómo contribuye su relación con su familia y amigos a su motivación de migrar? Y finalmente, ¿cómo contribuye la situación política y social de España a las motivaciones de migración?

¿Qué significa su participación en este estudio?

La participación significa que será entrevistado por mí, Sigrid Roen Hansen, durante el mes de abril en Madrid. Quiero utilizar grabación de sonido durante la entrevista cuando los entrevistados lo permitan. La intención de usar grabación de sonido es para que la entrevista sea como una conversación y que no sea molesto que el entrevistador tome notas. La entrevista va a hacerse en español. La participación en el estudio es voluntaria y se puede retirar en cualquier momento sin razones especiales y la información será borrada. Los resultados de la investigación serán publicados en mi Tesis de Máster.

Como investigadora estoy sometida a secreto profesional en relación a la información que recibo. Toda la información que recibo será tratada confidencialmente y se hacen anónimas las publicaciones del estudio. Esto significa que la información no será reconocible para otros. No se utilizarán nombres reales, sino nombres ficticios. La grabación del material será guardada sin identificación en su propio documento al que solo tendré acceso yo. El estudio está planeado que termine en noviembre 2013 y los datos serán borrados al final del estudio. El estudio es notificado al cargo público de la protección de privacidad en Noruega, Norsk Samfunnsvitenskaplig datatjeneste AS (NSD). Si es deseable, los participantes del estudio pueden tener acceso a las entrevistas que han sido grabados para que posibles malentendidos sean corregidos.

Si está dispuesto a participar en el estudio, solicito confirmación por su parte.

Reciba un cordial saludo,

Sigrid Roen Hansen

Dirección: Departamento de Sociología y Geografía Humana, Universidad de Oslo, Moltke
Moes vei 31, 0851 Oslo, Noruega

Correo electrónico: sigridrh@student.uio.no

Tel: (+47) 41364068

Vedlegg 5: Sitater brukt i oppgaven på spansk

Sitatene er sortert etter informantene:

José:

I: Si, la promoción que salió el año pasado. [...] De los seis o siete que se han presentado, hay tres que se han ido a Paraguay y otro que está en México en una empresa española. Y de los que se han quedado aquí en España, ninguno está trabajando.

I: Pues nada, como está la situación general y de mi profesión concretamente [...] Y eso pues me mueve un poco a buscar otra zona para poder desarrollar mi carrera simplemente.

I: Aparte que te canse realmente cada día hablar de si el paro aumenta no sé cuánto, si cada vez ha aumentado el número de emigrantes a otros países, si al Bárcenas lo meten en la cárcel o no sé qué. Llega un momento en que ni ves la tele. Intentas buscar tu camino y solo mirar al frente.

I: Mi idea era que, dado que muchas empresas españolas tienen proyectos en el extranjero, me había planteado la posibilidad de trabajar con una empresa española pero teniendo la oportunidad de trabajar en el extranjero. Es una cosa que siempre me ha motivado.

I: No. La política es para corruptos

I: Si, el año pasado después de haber enviado 100 curricullums y demás, llegó el mes de marzo y salieron los másteres [...] Es un master de [asignatura/diciplina] Y bueno, es un momento en que se puede tener una serie de oportunidades laborales importantes.

I: Mis motivos son el tema de trabajo y otro porque creo que para mí es una experiencia que es necesaria. Pero allí te pueden pagar mejor o peor. [...] Pero para mí, mi motivo es experiencia. Esto es lo que yo considero.

I: El idioma es lo mismo, el sistema es parecido aunque no sea igual. Y realmente te costaría menos defenderte en Suramerica que en otros paises

I: [...] Sudamérica no me atrae porque su situación en este momento me recuerda bastante a la de España hace unos años. Es decir, mucho dinero, mucha inversión, mucho trabajo pero llegará un momento en que se estaque.

I: [...] Entonces, pretendo buscar, o la idea es buscar un país mucho más sostenido, es decir con un crecimiento más lineal para un desarrollo a largo plazo.

I: Yo, comenté a unos compañeros una frase que resume bastante bien el asunto. Es; “Hemos hecho todo lo que nuestros padres nos han dicho, y sin embargo viviremos peor que ellos”. Yo creo que esta frase resume todo.

I: Siempre te han dicho; “estudia, haz una carrera, haz tal cosa”, y al final vas a vivir mucho peor que gente que no la tiene. La mayor parte de los padres de mis compañeros dejaron el

colegio [...] Y ahora tú, aunque tienes una educación superior, una carrera o una licencia técnica de dos, tres, cinco años, no encuentres trabajo.

I: Aquí en España, en la puerta del sol de Madrid, ha habido manifestaciones durante un montón de tiempo. Al final no ha cambiado nada. Sabes, es como pegarse con la cabeza contra un muro.

I: Lo que da pena es esto. Que aquí se ha invertido en tu educación, que hemos pagado entre todos. Y tú al final vayas a otro lado, contribuyes a que otro país se desarrolle y crezca con mano de obra que no han pagado. [...] Porque no ha invertido nada y tú vas a ir a este país y vas a cotizar allí. Y pagarás allí y ayudarás a que ese país siga creciendo en lugar de sostener el tuyo.

I: Bueno, más o menos tenías claro que te podías ir a trabajar fuera, pues tampoco es un salto tan grande. [...] Tengo que irme al extranjero con una empresa extranjera. El salto es mayor, bastante más grande.

Andrés:

I: Simplemente que [país] me gusta por lo que es.

I: [...] Pienso que en España hace falta un cambio que las personas que viven aquí tienen que llevar a cabo. [...] Si yo me quedara aquí, lucharía por este cambio. [...] Pero yo quiero irme porque tengo un sueño. Y si me tuviese que quedar aquí, me quedaba sin ningún problema.

I: Ahora es cuando se ven las necesidades reales que hay, hay gente que ahora se está dando cuenta de lo que están haciendo los políticos los últimos años.

I: Allí tenía trabajo. No era un tema económico. No era una motivo de dinero ni trabajo. Allí vivía bien. [...]. Si es posible quiero volverme.

I: Y es lo que no me gusta por que si el 15M tiene la apoyo de un partido politicova a perder el apoyo de muchos votantes del otros partidos. [...] En España es como el fútbol. Si tú eres de uno, yo soy del otro. Enemigos para siempre. Para mi un movimiento como el 15M debe ser un lugar donde la gente puede expresar lo que realmente quiere, sin estar pensando a que partido politico beneficia o perjudica.

I: Yo quiero irme porque tengo un sueño. Y si me tuviese que quedar aquí, me quedaba sin ningun problema.

Carmen:

I: Si, sí. Pero también los políticos dicen que la gente se va porque tiene un espíritu aventurero. Que tampoco hace falta. Es muy gracioso ver, pues eso, la opinión que tienen ellos sobre las vivencias de la gente que ha terminado sus estudios.

I: Porque también somos una generación del “ahora mismo”. Tú quieres algo, lo buscas en internet y lo tienes.

I: Que todos los diputados cuando fueron elegidos les regalaron un Ipad. Y nos están diciendo que no hay dinero para encender la calefacción en la Universidad en invierno, pero si que hay dinero para que los diputados tengan la mejor tecnología.

I: Pues, no lo sé. Me gustaría pensar que estaré aquí. . Pero creo que no. Creo que no. [...] Si. Me gustaría esto. Estar una temporada viviendo en otro sitio, pero sí que me gustaría volver porque claro aquí tengo mi familia, tengo mis amigos, tengo todo.

I: Si los políticos realmente escucharan a los jóvenes y hicieran algo para cambiar la situación si, es verdad que se quedaría gente aquí. Pero es que cada día se destapa un asunto de corrupción nuevo.

María:

I: [...] No, nosotros nos buscaremos la vida. Cada uno como pueda.

I: [...] Yo tengo que tener un trabajo que me de dinero, no mucho dinero pero dinero para comer, vivir y ahorrar un poco para cuando mi hermana necesita ayuda.

I: Encontrar trabajo para poder independizarse. La gente vive con sus padres. [...] si no tienes trabajo fijo, no te lo puedes pagar, no te puedes ir y la gente está con 30 y tantos años viviendo en casa de sus padres.

I: No es que haya bajado, es que la gente se tiene que buscar la vida. Los que yo conozco que se quedaban allí todos los días para dormir, están fuera de España. Llega un momento en que estás cansado y tampoco. [...] también tienes que comer.

I: Yo no digo que no haya políticos con buenas intenciones pero creo que no son capaces de llevarlo a cabo porque se encuentran en contra muchas personas en el camino. Es que no. Si hay bien intencionados pero es que es tan, tan, tan corrupto el sistema político que no creo que puedan hacer nada.

I: Lo que no necesitas es que te coja la policia, te pegue y luego te arreste. Entonces la gente prefiere irse.

I: [...] Es una generación muy formada porque tiene muchos estudios en universidad pero no tiene experiencia laboral.

I: Todo el mundo dice que se pasa mal pero suelen estar mejor allí que aquí en casi todos los casos

I: Y la gente que está pasando mal. La gente no tiene dinero para ir a hacer la compra en el supermercado. Y les están quitando la oportunidad de ir a la Universidad, se la estas quitando. Por ejemplo el año pasado hicieron las reformas sanitarias que han hecho. [...] Los inmigrantes sin trabajo, no tienen derecho a seguridad social. [...] Y a mí me parece terrible. Esto no puedes hacerlo.

I: Después de la dictadura [...] A partir de allí todo era solidaridad, todo era crecer. Todo era vamos a mejorar hacia como estaban los europeos. Pero ahora no es así. La actitud en general es de no compartir, de no hacer cosas para todos: *Para que voy a pagar seguridad social si yo nunca me pongo malo.* [...] Y no creo que vaya a mejorar. Ni en diez años, ni en veinte.

I: Pero ver como se llama la manifestación el próximo día – “no nos vamos, nos echan”. Es un tema que se habla continuamente..

I: Pues porque nació como algo espontáneo. Fue especial porque no era un partido político que montaba un evento y la gente acudía. Fue un montón de jóvenes que decidieron que estaban hartos, y que decidieron quedarse en la Puerta del Sol hasta que las cosas cambiarán. Era auténtico, como que todo el mundo se unieron para decir; no. Entonces el movimiento me parecía de verdad, era sincero.

I: Si yo tengo examen mañana, hoy no puedo ir a ningún sitio. Porque yo no puedo suspender el examen de mañana porque se me acaba la licenciatura. [...] Si no apruebo no sirve de nada. De todas formas está la situación generalizada de que da igual. Que da igual si vamos a una manifestación y no le importa nada a nadie que vayamos a la manifestación.

I: Pero llega un momento en que no tiene sentido. No puedes hacer máster tras máster.

I: La gente que se va ahora, a los países europeos, tienen una carrera universitaria. Y tienen unos padres que pueden pagar su pasaje y su comida durante unos meses.

I: La gente habla de marcharse continuamente. El que no habla de marcharse es el que no se lo puede permitir porque no sabe idiomas, y porque no ha estudiado. Porque una persona que no tiene ni los estudios primarios no puede marcharse. Porque si no tienes estudios, en ningún país te van a querer.

I: La gente se va porque aquí no encuentren nada. Y en otro sitio, sí.

I: Yo nunca he salido de Madrid. Yo nací aquí, he estudiado aquí, he vivido aquí siempre. También tengo ganas de aventuras.

Jaime:

I: [...] Somos gente en general muy familiar y no nos importa nada vivir con la familia.

I: La idea de España es que tienes que irte. Porque aquí no se puede hacer nada. Entonces todo el mundo estamos con la misma idea de irnos. Los que quieren hacer algo con su vida y no vivir con sus padres hasta los 40 años. Para la mayoría de la gente en España es así.

I: Tengo amigos de 30 años que viven con sus padres y no tienen la menor intención de irse, ellos viven muy bien con sus padres [...].

I: No, ahora es peor. Antes te quedabas hasta los 30 – 35 con los padres. Ahora toda la vida.

I: Y me decidí por el noruego porque me pareció más sencillo. [...] Además, como el noruego (el bokmål) tiene esta similitud con el danés escrito y al mismo tiempo es inteligible con el sueco, aunque sean distintos, decidí que noruega era la opción más interesante.

Elena:

I: Y sobretodo por su edad. A mí tampoco me dan trabajo pero soy joven y puedo buscarme un futuro fuera. Para él no es tan fácil.

I: [...] Porque si la situación fuera mejor, si tuviéramos más recursos para vivir mejor y no tuviéramos que vivir mes a mes, sino que tuviéramos algo de dinero para ir viviendo poco a poco; a lo mejor no te lo planteas tan en serio.

I: [...] Yo estoy acuerdo en lo que dicen de que es una generación muy preparada precisamente porque hace 50 años, la anterior generación, mis padres, no podían ir a la Universidad. No podían permitirse esto porque sus padres no lo podían pagar. Mi familia no tiene dinero ni nada pero he podido ir a la universidad. El cambio es grande, en 50 años, que una persona pueda ir o no a la universidad a estudiar. Lógicamente cualificación si tenemos. Nosotros que estamos terminando de estudiar tenemos idiomas, tenemos carreras, sabemos lo que hacemos.

I: Si, pero. Esto también es como muy idílico. Es verdad que podría ser bueno para España coger experiencia fuera y volver a trabajar aquí en un futuro. Pero es que los que nos vamos a ir, los que tenemos en mira irnos, yo no creo que en 15 años vayamos a volver. Si fuera así, en 15 años todos los jóvenes se habrán ido fuera y volverán a España y trabajarán aquí y sabrán trabajar y tendrán experiencia. Esto estaría muy bien. Pero es que todos estos jóvenes que nos hemos ido ya habremos construido nuestra vida allí. Tendremos nuestra familia allí y no queremos volver a España para darle a España lo que no nos ha dado ella.

I: Yo creo que sí que les preocupa pero que tampoco pueden hacer nada.

I: Si tú vas a las manifestaciones, ya dejas claro que tú estas en contra de esto. [...] entonces si tu vecino va, si tu amigo va, ya sois tres y entonces ya somos tres que pensamos igual. Te sientes más acogido por la gente en general.

I: Pero ya está. Después he ido echando y no hay manera. No hay suerte en nada en España. Entonces fue cuando me planteé que quizá el futuro no estaba aquí. Es así, que el futuro quizá no estaba en España.

I: Y hace tres años no me imaginaba nunca hablando de política y ahora sí. Ahora con tus amigos siempre sale; ¿qué han hecho, qué han hecho los otros? ¿cómo está la situación? ¿han cambiado esto? Ya estamos como más enterados de todo lo que hacen. Por la crisis. Si no estaría la crisis, yo no estaría hablando de política.

I: No van a decir “que pena que se van los jóvenes”.

Inés:

I: Ya no es por vivir bien o mal con los padres. Sino que es normal que quieras, sabes, tener tu casa y hacer tu vida. En España es que aunque mires por todos lados, es que no, es que no hay forma de independizarte

I: Pues algunos ni contestan. Así que, muy bien.

I: [...] Ahora mismo lo más normal es vivir en casa de tus padres [...] Es una situación que hace años no me planteaba. Vamos, y tampoco lo hubieran permitido mis padres

I: [...] Mi madre me decía “primero buscate un trabajo, buscate un sitio donde vivir fuera de casa y luego, si quieres, te casas”. Ahora la gente se casa y sigue viviendo cada uno con sus padres o se van a vivir juntos con los padres de alguno de ellos.

I: [...] Mis padres también tiene la sensación de que todo lo que me han estado diciendo en realidad es mentira porque luego no sirve para nada.

I: Yo al menos tengo la esperanza de que solo sea aquí. Que en otros países sí que se valore.

I: Entonces llega un punto que ya no es que no quieras hacer algo. Es que dices, es que no puedo hacer nada. No puedo salir por ninguna parte. Y es un poco lo que está pasando

I: Es como la educación pública, es una cuestión universal. [...] Es un derecho que tiene que haber para cualquiera. [...] tienes que tener derecho a educación y a sanidad

I: Yo querría irme de España. Tampoco tenía claro a que país pero la verdad es que la opción de [país] seguramente es influenciado por ella.

I: Y al gobierno le da igual lo que haga el pueblo, . Dicen desde el principio: “Mañana hay huelga pero da igual lo que hagáis. Vais a parar el país pero no vais a conseguir nada con la huelga . Además va a ser malo para la economía. Porque yo voy a hacer la ley igual”. Así. Dicen claro, otra huelga supone tanta pérdida para el país. Si quereis lo hacéis pero yo lo voy a hacer igual.

Manuel:

I: [...] Ya no es por vivir bien o mal con los padres. Sino que es normal que quieres independizarte, tener tu casa y tu propia vida. Es que no hay forma de independizarte en España. Es que no hay habitaciones. Que dicen que tampoco es perfecto en [ciudad] pero a lo mejor es lo mínimo que puedes pedir. Pero te parece perfecto. Poder ir a una habitación donde sea y vivir a tu hora y ya está.